

T. C.
Temsilciler Meclisi
TUTANAK DERGİSİ

Kırk dördüncü Birleşim

13 . 4 . 1961, Perşembe

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	168
2. — Yoklama	168,179
3. — Görüşülen işler	168
a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)	168:
	179,179:186,187:202,203:214
4. — Sorular ve cevaplar	215
a) Yazılı soru ve cevabı	215
1. — Temsilciler Meclisi Üyesi Boransü Etem'in, emekli maaşlarının teadülü hakkında alınmış bir karar ve bu mevzuda bir hazırlık mevcud olup olmadığına dair sorusuna Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın yazılı cevabı (7/12):	215:216

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşimde üç oturum yapan Genel Kurulda;

Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğünce girişilecek sâri taahhüt işlerinde kullanılmak üzere bono ihracına yetki verilmesine,

1961 malî yılı Bütçe Kanununa bağlı (D) işaretli cetvel ile Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı kısmında değişiklik yapılmasına dair kanun tasarıları görüşülmüş ve Temsilciler Meclisince kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının 19 neu maddesi üzerindeki görüşmelere devam edilerek, madde son fıkrasında yapılan değişiklikle kabul olundu.

13 Nisan 1961 Perşembe günü saat 10 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan

Başkanvekili

Lütfi Akadlı

Kâtip

Şahap Kitapçı

Kâtip

Rifat Çini

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 10

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacak efendim.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Efendim, çoğunluk var.

3. GÖRÜŞÜLEN İŞLER

a. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)

BAŞKAN — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının görüşülmesine devam edeceğiz. Yalnız görüşmeye başlamadan evvel, konuşmalar hakkında bir önerge var, bunu okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

19 neu maddedeki zaman tahdidinin kaldırılması Anayasanın temel sağlamlığı bakımından son-suz derecede faydalı olmuştur.

Bu sebeple gelecek maddelerde de aynı emniyeti sağlamak düşüncesiyle zaman tahdidinin kaldırılmasını arz ederim.

Alâttin Ergöneng,

Seyfi Öztürk

(Oya oya sesleri)

BAŞKAN — Efendim, okunan bu önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Efendim, şimdi, Kadircan Kafılı, dünkü oturumda bir üye arkadaşımız tarafından kendisine sataşma olduğu halde söz verilmediğini beyan ediyor. Halbuki, kendisi Yüksek Heyetinize malûm olduğu üzere, dün bu sataşma iddiasıyla söz istememiştir.

Esasen Riyaset sataşma olduğuna da kaani değildir. Bu itibarla verdiği önergeyi okutuyorum. Maddelerin müzakeresine geçiyoruz.

b) Fikir hürriyeti

MADDE 20. — Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek ba-

şına veya toplu olarak açıklıyabilir ve yayabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

BAŞKAN — Abdurrahman Altuğ.

ABDURRAHMAN ALTUĞ — Muhterem arkadaşlarım; ferdi hürriyetlerin anasını teşkil eden fikir hürriyetini düzenliyen 20 nci madde üzerinde her hangi bir tartışmanın cereyan etmemesi lâzımgelir görünmekte, gerekçe ve Komisyonun kanaati de bu merkezde ise de maddeyi tetkik ettiğimiz zaman birtakım şüphelerin ve boşlukların zihninizde yer aldığını görürüz. Bunda belki haklı belki de haksız. Ama bu kürsüden bunu ifade etmekte ve haklı olduğumuz bir taraf var ise bu şüphe ve tereddütlerimizi giderecek bir tedbir düşünmekte fayda gördüm.

Aziz arkadaşlarım, 20 nci maddenin birinci cümlesinde «Heskes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.» son fıkrasında da «Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.» denmektedir.

Ferdî hürriyetlerin, müspet ve menfi yönden kesin teminatı olan bu esasları zikrettikten sonra, şu hususları arz etmek isterim : Yirminci maddenin birinci cümlesinden ve noktalı virgülden sonra : «düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir veya yayabilir.» diyor. Bunun hududu yok mudur, varsa nereye kadar?

Meselâ her hangi bir kimse fikrini, meselâ nasyonal sosyalizme kayan, yahut kominizme kayan veyahut irticaa, ümmetçiliğe kayan fikirlerini tek başına veya toplu olarak yayabilecek mi?

Cemiyetimizin hususiyeti bir noktada bu maddeyi sınırlamayı mecbur etmektedir. Vaka, Komisyon, bize cevap verirken, 11 nci maddenin endişelerimizi izale edeceğini söyleyecektir. Fakat, arkadaşlarım, 13 ncü maddenin müzakeresi sırasında, yani iltica hürriyetinin, hürriyet mücadelesi yapan yabancılara iltica hakkının kanunla tanınmasını müdafaa eden arkadaşlarımıza, yine 18 nci maddenin müzakeresi sırasında, yabancıların Türkiye'ye serbestçe girmesini müdafaa eden arkadaşlarımıza sayın komisyon sözcüsünün verdiği cevabın ışığı altında, Türkiye'nin Asya ile Av-

rupa arasında bir memleket olduğunu ve kimlerle hemhudut olduğunu daima göz önünde tutmak ve hatırdan çıkarmamak zorundayız. Benim kanaatim o merkezdedir ki; bu noktayı bu maddede mutlaka göz önünde tutmaya mecburuz. Bu itibarla maddenin birinci fıkrasından sonra gelen ve «düşünce ve kanaatlerini söz ve yazı ile» diye başlayan cümlemin başına «Cumhuriyet prensiplerine ve demokrasi esaslarına aykırı olmıyan» cümlesini koymak iktiza edecektir. Bu maksatla bir takrir veriyorum. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Vedat Arıkan.

VEDAT ARIKAN — Muhterem arkadaşlar, benden önce söz alan arkadaşım Abdurrahman Altuğ, maddedeki fikir hürriyetinin sınırlanmasını istedikler. Sınırlanmazsa, nasyonal sosyalizme veya kominizme kayanlar serbestçe çalışma imkânını bulunacağını, bunlara karşı tedbir almak iktiza ettiğini ifade ettiler.

Ben de hâdiseyi bu yönden değil, ayrı ve yeniden mütalâa ediyorum ve fikir hürriyetinin nereye kadar devam edeceğini düşünüyorum. Buna bir hal tâyin etmek iktiza ettiğine ben de kaaniim.

Çok muhterem arkadaşlarım, kamu düzenini tanzim eden, takdir edersiniz ki sadece kanunun maddeleri değildir. Bunun dışında yazılı olmıyan birtakım örf ve âdet ve ahlâk kaideleri de mevcuttur.

Şimdi, tasavvur ediniz ki, biz, bu maddeyi olduğu gibi muhafaza edersek ve günün birinde birtakım âdetlerimiz, şimdiye kadar teessüs, birtakım âdet ve anelerimiz vardır, ki bunların da korunması düşünülebilir. Bunu daha açık olsun diye bir misalle izah edeceğim; bugün bizim ahlâk kaidelerimiz arasında küçüğün büyüğe hürmet hisleri büyüğün de küçüğe şefkat hisleri mevcuttur. Bu güzel kaide hilâfına Garp'tan alacağız diye kendi varlığımıza mal edilmiş ahlâk prensiplerinin ihlâl edileceğinden endişe duymak lâzımdır. Keza bir misal olarak denilebilir ki; bugün bizim cemiyet hayatımızda hattâ aile hukukumuzda yer almış birtakım kaideler vardır. Karı - kocanın karşılıklı sadakat göstermeleri asıldır. Ama öyle cemiyetler vardır ki, tereddit etmiş ahlâk kaideleri vardır ki, bunlar, aile sadakatini ihlâl e gayet müsait bir hale gelmiştir. Bir de baktarsınız ki, karı - kocanın bu sadakati zayıflamış-

tır. O zaman bu fikrin lehinde ve aleyhinde fikir ileri sürülecektir. Neşriyat yapılacaktır. Önüne gelen, bu sadakat mefhumu ile ilgili, aklına gelen fikirleri telkin etmeye kalkarsa cemiyet için mahzurlu olmaz mı? Muhakkak ki, bu türlü yayınlardan cemiyet mutazarrır olacaktır. Bunu böylece ifade ettikten sonra, bir noktaya daha temas etmek istiyorum.

Anayasamızın tümünü görüştüğümüz zaman, Anayasamızda millî ahlâkımızı muhafaza eden birtakım tedbirler derpiş edebilir miyiz, getirebilir miyiz? diye düşünmüştük. Ancak, teknik endişeler, tümü üzerindeki görüşmelerde beni kürsüye kadar gelmek cesaretinden herfi kıldı. Bu itibarla kürsüye gelmedim.

Şimdi, kamu düzenine doğrudan doğruya tersir eden birtakım kaideleri de nizamlamak, hudutlandırmak iktiza eder. Hal böyle olunca; ahlâk kaideleri bakımından ve birtakım ahlâk kaideleri Anayasada derpiş edilmiş olduğuna göre, buna lüzum olduğu kanaatindeyim. Biraz evvel 19 neu maddede ve daha sonra 21 nei maddede, lâikliği muhafazaya mâtuf birtakım tedbirleri de müşahede ediyorum. Öyle olduğuna göre şu maddeyi tamamen başıboş bırakmaktansa ahlâk kaidelerimizi muhafaza zmnında bu maddeye düşünce ve kanaatlerini kelimelerinden sonra genel ahlâka aykırı olmadıkça kaydını koymak suretiyle bu maddeyi kısmen de olsa sınırlamış olacağız. Bunun için bir takrir veriyorum. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Sükûfe Ekitler.

SÜKÛFE EKİTLER — Muhterem arkadaşlar, ben tasarının 20 nei maddesinde bulunan «tek başına veya toplu olarak...» kaydının üzerinde durmak istiyorum. Filhakika maddede, herkesin tek başına veya toplu olarak düşüncelelerini veya kanaatlerini yazı ile söz ile, resim ile veya başka yollarla yayabileceği tasrih edilmektedir.

Burada toplu olarak fikrin açıklanması, muhtelif şekillerde olabilir. Birtakım kişiler, bir araya gelip hür olarak düşünce ve kanaatlerini izhar edebilirler, diyebileceğimize göre, beş bin kişi yine düşünce ve kanaatlerini toplu olarak nasıl izhar edilir. Bu maddenin tamamen şümulünde kalmış olarak. Fakat, bu şekilde yapılacak bir toplantı, benim kanaatime göre, yine 28 nei maddedeki toplantı hürriyetiyle tamamen, hemen hemen aynı mahiyettedir.

Şimdi arkadaşlar, tasarının 28 nei maddesinde, toplantı hak ve hürriyeti hakkında hükümler vaz'edildiğinden ve bu arada, toplantı hürriyetinin, kamu düzenini korumak amacı ile sınırlanmasından bahsedildiğine göre, bendeniz komisyondan rica ediyorum; kendileri bu hususta vazih bir ifade getirsinler, her hangi bir mahzur meydana gelmemesi bakımından, hem de buradaki 20 nei maddedeki toplu olarak kaydıyla 28 nei maddenin toplantı hürriyeti arasında muhakak ki, gayet sıkı ittibatı olduğuna göre bu tekerrürü de ortadan kaldırmak üzere sayın komisyon ne düşünüyorlar?.. Bu hususta izahat lütfederlerse minnettar olurum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz istiyen?... Yok. Komisyonun mütalâası?.. Buyurun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım; bâzı arkadaşlar 20 nei maddenin formülünden, komisyonun asla kasetmediği ve kanaatimizce de, ondan çıkarılması mümkün olmayan mânalar çıkarmaktadırlar. Bu endişelerin üzerinde hassasiyetle durmak gerekir.

«Tek başına veya toplu olarak fikrin açıklanabilmesi» nden yanlış mânalar çıkarılmıştır. Bâzı arkadaşlarımız, bu formülde değişiklik yapmamızı, bugünkü görüşmelerden önce de bizden istediler. Bu sebeple komisyon olarak tekrar aramızda konuştuk. Komisyonun kanaati şu yoldadır: Maddeyi yalnız başına ele alarak, yani diğer hükümlerden tecride ederek mânalandırmak caiz değildir. Hukukta doğru olan tefsir, «gaî tefsir» dir. Yani hükümlerin daima gayeye göre tefsir edilmesidir; hükmün niçin vaz'edildiğini göz önünde tutarak tefsir etme yoludur. Tefsir konusu olan hüküm, hangi kanunda veya Anayasada ise, o kanun veya Anayasanın tümü ve ruhu göz önünde tutularak, bir tefsir yapılır. Hazırladığımız Anayasa, demokratik bir Anayasadır. İnsan hak ve hürriyetlerini tanıyan bir Anayasadır. Bu Anayasa tasarısında yalnız hürriyetler tanınmamış; bir iki hükmüyle de, katî olarak, doktrininin dahi bu istikamette olduğu ifade edilmiştir.

Demokrasilerde, bir tarafta, «Hürriyetler hudutsuzdur. Hürriyet hürriyettir» diyen bir görüş ve tatbikat vardır. Diğer tarafta da, basın hürriyetini, söz hürriyetini ve parti kurma

hürriyetini kayıtlamayı, bilhassa hürriyet nizamının muhafazası için caiz ve zaruri gören realist bir görüş yer almaktadır. Yeni Anayasalarına bu yolda kayıtlar koyan memleketler de vardır. Anayasa tasarımız da, bu yolu tutmuştur.

Sadece 19 neu maddede değil, 55 nei maddede de açıkça ifade edilmiştir ki, Komünizmi menediyoruz. Esasen bizde komünizm propagandası kanunla cezalandırılmıştır; bundan sonra da böyle olacaktır. Anayasanın 55 nei maddesi bu hususta en iyi dayanağı teşkil edecektir. Siyasi partiler, ekstrem sol ve ekstrem sağ fikir ve temayüllere iltifat edemezler. Bunların tüzükleri, programları, Anayasaya, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. «Bu esaslara uymayan parti, temelli kapatılır.» diyen bir Anayasa, «Hürriyeti imha edici faaliyetleri meneden, realist bir hürriyet anlayışını» kendisine temel yapmış bir Anayasadır. Binaenaleyh o Anayasadaki hürriyetle ilgili hükümlere, bu ışık altında mâna vermek gerekir. O halde, maddedeki fikir hürriyetine ve «toplu veya tek başına» tâbirine mâna verirken, tefsiri bu çerçevede yapmak zorunluğudur. Meselâ bir şahıs fikrini bir aile toplantısında, dar bir dostlar topluluğunda ifade etmişse, fikir hürriyeti çerçevesi içinde kalmış sayılmak gerekir ve bu caizdir. Ama bir fikri açıklama, bu sınırı aşarak propaganda halini alırsa, bir şahıs kapı kapı dolaşarak Anayasanın ruhuna ve açık hükümlerine zıt fikirleri yayarsa, meselâ komünist propagandası yaparsa, bunun 20 nei maddede ifadesini bulan fikir hürriyetinin şumulüne girmesi bahis konusu olamaz. Zira böyle bir propagandaya müsaade etmek, Anayasanın ikinci maddesinde belirtilen «demokratik olma», «insan hak ve hürriyetlerine dayanma» ve «hukuk devleti olma» umdeleriyle bağdaşmaz. Keza 55 nei maddedeki hükümle partilere dahi bu hakkı tanımayan zihniyetin, arkadaşların belirttiği mahzurlu yola göz yumması tasavvur olunamaz.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18 ve 19 neu maddelerinde, herkes için düşünce ve kanaat hürriyeti tanınmıştır.

Bizim, beyannameden ne ileri giden ve ne de geri kalan bir hak tanınamız bahis konusu

değil. Şimdi gözümüzü yine bu beyannameye çevirirsek görürüz ki, 30 neu madde, şu son derecede önemli ve tamamen bizim Anayasamızın ruhuna uygun olan kaideyi ihtiva etmektedir: İnsanlara ve vatandaşlara tanıyan hürriyetler asla ve asla diğer kimselerin sahibolduğu hak ve hürriyetlerin ortadan kalkmasına sebeb olacak mânada tefsir edilemez. (Eğer Muhterem Heyet lüzum görürse o maddeyi de aynen okurum.) Görülüyor ki, temel hak ve hürriyetlerin suiistimalinin iltifat göremeyeceği, beyannamede açıkça belirtilmiştir. Bu bakımdan, herkese tanıyan fikir hürriyetinin, şu Devlet nizamına, şu demokratik nizama uygun kanaatleri belirtmek için sağlandığı şüphesizdir. Yoksa lâik ve demokratik nizamı yıkmak isteyen, Devletin ve milletin ülke bütünlüğünü parçalamak isteyen bir fikrin ifade edilmesi, asla fikir hürriyetine dâhil sayılamaz ve pek tabiidir ki, suç teşkil edecektir. Biz bu sebeple maddede bir tehlike görmedik. Yapılan tenkidlerden sonra, komisyonda bir an için tereddüde düşenler oldu. Fakat meseleyi kül halinde mütalâa ettiğimiz zaman, başka neticeye vardık ve dedik ki; «Bu kayıtlar maddeden çıkarılırsa, böyle bir davranış başka mânaya gelebilir. Meselâ şöyle tefsir edilebilir : Sanki 20 - 30 kişinin bir haksız hareketi müşterek imza ile basında protesto etmesi menolunmak istenmiştir de, onun için «birlikte» kelimesi maddeden atılmıştır.» İşte bu gibi yanlış anlayışlara yer vermemek için, maddenin aynen muhafazasını uygun bulmaktayız. Şu mâruzatım da Anayasa Komisyonu adına olduğuna göre, maddenin tefsirinde yukarıda arz ettiğim esaslar nazarı itibara alınacaktır. Binaenaleyh maddenin doğru tefsir edilip edilmeyeceği hususunda da bir endişeye yer yoktur.

ABDURRAHMAN ALTUĞ — Efendim biz maddenin tefsirinden ziyade onda sarahat bulunmasını arzu ediyoruz. Birinci cümleden sonra «demokrasi ve Cumhuriyet ilkelerine aykırı olmyan» cümlesinin konulmasında ne mahzur vardır?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Efendim bu eiheti de müzakere ettik. Böyle bir ilâve kabul edildiği takdirde, muhtelif maddelerde diğer birçok haklar mevzuunda da, hep bu tâbiri zikretmek gerekecektir. Meselâ aşı-

ğıda kitap ve broşürlerle ilgili hüküm yer almaktadır. Orada da zikredilmesi gerekiyor. Böyle bir kaydı, bâzı memleketlerin anayasalarında görüyoruz.

VEDAT ARIKAN — Gayriahlâki kanaatler için ne diyorsunuz?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — «Kamu düzenine aykırı hareket» mefhumu vardır. Gerçi bir şahıs gayriahlâki fikre sahibolabilir; ve bundan dolayı da cezalandırılmaz. Fakat bunun açıklanması, yayınlanması kamu düzenine tesir edecek bir mahiyet alacağından, yasak alanına girebilir. Zaten basın hürriyeti ile ilgili hükümlerde görülecektir ki, bu istikamette yapılmış kayıtlamalar vardır. Sıra 22 nci madde geldiği zaman, ahlâki mülâhazalarla fikirlerin yayınlanmasına kayıtlar konulabileceğini göreceksiniz. Keza topluma hitabederse, durum yine aynıdır; gayriahlâki açıklamalar yapamaz.

ZIYA MÜEZZİNOĞLU — Maddenin birinci kısmı geniş bir tatbikatı nazarı dikkate almaktadır. Fakat 55 nci madde; siyasi partilerin umdelerini zikrettikten sonra bu kısmı 20 nci maddede zikretmemek bir boşluk teşkil etmez mi?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Bir kere daha tekrar etmek isterim : Bilhassa Muhterem Şükûfe Hanım ve daha bâzı arkadaşlar da bu suali sordular; ve bize hükmün mâna ve ruhunu açıklama imkânını bahsettiler. Çok kere hükümler, buradaki müzakerelerin ışığı altında mânalandırılacağına göre, bu suretle madde biraz daha vuzuh kazanmış oldu. Siyasi partiler bahsinde böyle bir hükmü sevk etmemizin sebebi, demokratik nizamın kendisinden vazgeçilmez unsurları olarak vasıflandırdığımız partilerin kapatılması gibi çok ağır, çok zecrî bir tedbirin bahis konusu olmasıdır. Eğer Anayasada bir kayıt koymasaydık, belki de kanun koyucusunun bu kadar ileri gidecek bir tedbir alamıyacağı kanaatine varılabilirdi. Partilere karşı alınacak böyle bir tedbir için, «Anayasaya aykırıdır.» denilebilirdi. Bundan ötürü, Anayasada ayrıca ve açıkça zikredilmesi lüzumu hissedilmiştir. Fakat fertler için aynı görüşü ayrıca zikretmeye lüzum yoktur.

Partiler gibi demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olan teşekküller dahi kapatılabilirse, fertlere karşı tedbir almak evleviyetle

kabil olabilecektir. Aynı hükümleri tekrardan kaçındık.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı efendim? Yok. Madde hakkında verilmiş önergeler var okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

20 nci maddenin aşağıdaki gibi tadilini arz ve teklif ederim.

Abdürrahman Altuğ

Madde 10. — Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Cumhuriyet prensiplerine ve demokrasi esaslarına aykırı olmıyan düşünce ve kanaatlerin söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklanabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanmaz.

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu efendim?

MUAMMER AKSOY — Hayır efendim.

Yüksek Başkanlığa

20 nci maddenin aşağıda gösterilen şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Vedat Arıkan

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini genel ahlâka aykırı olmadıkça söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklanabilir.

Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz.

Yüksek Başkanlığa

20 nci maddenin kenar başlığı, «düşünce hak ve hürriyetleri» nin bir parçası olarak, «B fikir hürriyeti» değil,

«B düşünce hürriyeti» olmak gerekeceğinden, kenar başlığın bu yolda değiştirilmesini saygıyla arz ve teklif ederim.

Cahit Zamangil

BAŞKAN — Önergeleri oyunuzda sunulmak üzere tekrar okutuyorum. (Vedat Arıkan'ın önergesi tekrar okundu.) Kabul edenler... Kabul edilmemiştir.

(Abdürrahman Altuğ'un tavrı tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon.

MUAMMER AKSOY — İştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmediğini beyan ediyor. Takriri dikkate alanlar... Almayanlar... Önerge kabul edilmemiştir.

(Cabîl Zâmangil'in takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon.

MUAMMER AKSOY — İltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor. Takriri nazarı dikkate alanlar... Kabul etmiyenler... Takrir nazarı dikkate alınmıştır. Maddenin başlığı takrirden zikredildiği şekilde değiştirilmek kaydıyla maddeyi yüksek oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

V. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 21. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar kanunla düzenlenir. Bunların seviyesi, hiçbir bakımdan, Devlet okullarından aşağı olamaz.

Çağdaş bilim esaslarına ve metodlarına aykırı olarak öğretim ve eğitim yerleri açılmaz.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen?..

REŞAT TARDU — Muhterem arkadaşlar, bu madde çok iyi düşünülerek ve isabetli şekilde Anayasada yer almıştır. Hakikaten bu madde Millî Eğitime lâiklik prensibinden sonra istikamet verecek temel prensiplerden bazılarını ihtiva etmektedir. Bu maddede yer alan «Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme ve açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.» hükmü çok güzel bir prensiptir. Yine «çağdaş bilim esaslarına aykırı öğretim ve öğretim müesseseleri açılmıyacağına» dair olan hükümler de yerinde ve isabetlidir.

Özel okullar için bâzı kayıtlar konulmasına komisyoneca lüzum görülmüş. Bunu da yerinde ve isabetli bulurum. Ancak bâzı arkadaşlarımızla birlikte bu maddeyi vuzuha erdirmek ve tatbikatta bâzı yanlış tefsirlere yol açmaktan korumak için yeni bir metin hazırladık, yüksek huzuruza sunuyoruz. Aradaki farklar şunlardır: Maddenin 2 nci fıkrası (öğretim) kelimesi ile başlı-

yor. Halbuki esas olan (eğitim) dir. Biz bu fıkranın başına eğitim kelimesinin eklenmesini uygun bulduk. Esas olan eğitimidir. Hattâ o derece eğitim ki, bugün daha modern mânasıyla eğitim, öğretimi de kapsamaktadır. Fakat biz henüz memleketimizdeki eğitim ve öğretim kelimelerinin ayrı ayrı taşıdıkları mânalara hâlel gelmesi için eğitim ve öğretimi beraberce metne ilâve etmeyi uygun bulduk.

Yine maddenin son fıkrasına da aynı şekilde eğitim kelimesinin eklenmesi suretiyle tadilini teklif ediyoruz. Böylece metne «çağdaş bilim ve eğitim» kelimelerini koyduktan sonra «metotlarına» kelimesine artık lüzum kalmıyor. Çünkü çağdaş bilim ve eğitim metodunu beraber getirir, bu kelimeler metodu da ihtiva etmektedir.

Üçüncü nokta özel okullar hakkında konulan kayıtlardır. Bu husustaki üçüncü fıkra yerinde ve isabetlidir. Ancak buradaki hüküm bir mukayese ortaya koyuyor ki, tatbikatta tam tersine neticeler vermesi muhtemeldir.

«Özel okulların bağlı oldukları esaslar kanunla düzenlenir» den sonra gelen «fıkroda yer alan bunların seviyeleri hiçbir bakımdan, Devlet okullarından aşağı olamayacağı» cümlesini uygun bulmuyoruz. Biz tatbikatta bunların misallerini gördük. Halen elimizde Mekâtibi Hususiye Nizamnamesi var. Özel okul açmak için müsaade almış zevat, müesseselerinin resmî okullara madeletlerinin tasdikını istedikleri zaman onların her bakımdan okullarının eksiklerini tamamlamaları bildirilir. Meselâ lâboratuvar dersane kitaplık, atelye gibi tesislerinin ve öğretim kadrolarının tamamlanması kendilerinden istendiği zaman, veya talebelerinin seviyeleri bakımından bir imtihandan geçirilmesi halinde bize; resmî okullarda bu şartlar yerine getirilmiş midir? Diyorlar. Hakikaten resmî okulların birçoğu bugün içinde bulunduğarı şartlar bakımından istenilen vasıfları haiz değildir. Eğer bu hüküm teklif edilen şekilde Anayasada yer alırsa birtakım fena tefsirlere yol açabilir. Anayasa her zaman dokunulmaması, zedelenmemesi gereken bir müessesedir. Onun için biz teklifimizde Devlet okullarının da erişmeleri gereken seviyeyi esas olarak aldık. Metni bu şekilde tadil ettik. Ve takririmizi Yüksek Huzuruza sunduk. Madde bu şekilde maksada daha uygundur.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas, buyurun.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, ben-

den evvel sayın Reşat Tardu'nun konuşması yerinde oldu. Bilmiyorum, biz vaktiyle okurken hukukun bir sistemi olduğu söylenirdi. Bu 21 nci madde sistemsizliğin tam bir ifadesidir arkadaşlar. Şimdi bir sayfa ilerisini açtığımız zaman kişinin hak ve ödevleri bahsi gelir. Burada haklı olarak özel okullardan, resmî okullardan bahsedildi. Kişinin hakkı nerede kalıyor? Kişinin hak ve hürriyetleri olmaktan çıkmış, uymayan bir sistem hükmü buraya getirilmiş sıkıştırılmış. Esasen 20 nci madde varken herkesin düşünce ve kanaatleri ve saire serbestçe denildiği zaman bunun içine bizatihi öğretme de dâhildir. Çok madde hevesi olmasaydı, 20 nci maddeden 22 nci maddeye geçildiği zaman hiçbir şey kaybedilmezdi. Herkes kanaatinden dolayı hür denmeseydi yazı, resim, tek başına veya toplum, yayabilir, dense idi ve bu yaymakta öğretmek de dâhildir, kendi kendine konuşma da dâhildir. Niçin bu sistemi koymuşlar, niçin özel okulları buraya eklemişlerdir, ne münasebetle bu okulları Devlet okulları ile mukayese etmişlerdir, neden çağdaş bilim ve esasları buraya sıkıştırmışlardır. Bunda tereddüdediyorum. Çünkü acaba, biz kitapları kapayalı çok oldu da, hukuk sisteminde büyük bir inkılâbolduğu için kişinin altında okul mefhumu da mı girdi? Bilmiyorum, profesörlerimiz de bu sistemi kabul ederler. Bu 21 nci maddeyi buradan çıkarınsınlar. Lüzum varsa lüzumlu bir yere soksunlar, münakaşasını orada yapalım. Burada yer alması sistemsizliğin bir örneğidir. Bunu katiyen anlamadım yeri yoktur. Beni ikna edemezler.

BAŞKAN — Buyurun, Bülent Ecevit.

BÜLENT ECEVİT — Reşat Tardu arkadaşımızın beyanatını desteklerim. Yalnız bir nokta tehlikeli olabilir. Bunu belirtmek için huzuruza geldim.

REŞAT TARDU — Çağdaş bilim esaslarına ve metotlarına aykırı olarak öğretim ve eğitim yerleri açılmaz ifadesini, çağdaş öğretim, bilim esas ve metotlarını aşamaz tarzını ileri sürdüler. Böyle bir tahdit bazı ileri memleketler Anayasalarında bulunsa idi çağdaş değil, bugünkü seviyelere varamazlardı. Çağdaş bilim ve metotların bağlanmasıyla yetinmelidir. Eğitim alanında yeni denemelere kapılar açık bulundurulmalıdır.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, önce muhterem

Reşat Tardu arkadaşımıza teşekkür ederim. Bir tâbir unutulmuştur; düşünülmediği halde unutulmuştur. Maddede öğretimden başka, bir de eğitimi belirtmek lâzımdı. Bu sebeple 2 nci fıkraya, «eğitim» kelimesinin lâve edilmesine taraftarız. Ancak «eğitim, öğretim» şeklinde değil, «öğretim, eğitim» şeklinde de olmasını daha uygun buluyoruz. Aynı kelimenin, son fıkraya da eklenmesini uygun bulmaktayız; nitekim kendileri de uygun bulmuşlardır. Son fıkrada «öğretim yerleri» açıklamaz demekten kasdımızın bu olduğu ifade edilmiş idi. Mahaza açıklıkta daima fayda vardır; komisyon bu teklife iştirak eder.

Ancak «metot» kelimesi kaldırılınsın onun yerine «esas» tâbiri konsun dediler. Bu görüşe iştirak etmiyoruz. «esas» kelimesi umumiyetle prensipleri muhteviyatı ifade eder. «Metot» ise, gayeye giden yolları gösterir. «Gayemiz çağdaş bilim ve eğitimidir» der, fakat çağdaş eğitimin hiçbir zaman kabul etmediği metotlarla çalışabilir. Kendileri, metodun ne olduğunu bizden daha iyi bilirler. Mahalle mekteplerinde, sübyan mekteplerinde hangi metotlara başvurulduğu bilindiğine göre, metot kelimesinin de bulunmasında fayda olduğunu takdir ederler sanırım. Muhterem Cemil Saif Barlas bu maddede hiç lüzum görmüyor. Buna karşılık birçok arkadaşımız, hattâ Millî Eğitim Bakanlığı yapmış arkadaşlarımız bile kürsüye geldiler, Anayasada eğitim ve öğretimle ilgili daha pek çok madde, hattâ müstakil fasıl bulunmalı idi dediler. Muhterem arkadaşlarımız, evvelâ memleketimizin gerçekleri ve ihtiyaçları bakımından, «özel okul» tam bir derttir. Bu gerçeği birçoğumuz hittecrübe biliyoruz. Çünkü kendi yakınlarımız da özel okuldadır. Ama yine de teslim etmek zorundayız ki, Millî Eğitim Bakanlığının özel okulları tam kontrol altında bulundurması zaruretidir; zira bunların aksaklıkları çok büyüktür. Bazı memleketlerde bu husus anayasalarında yer almaktadır.

Modern anayasalardan olan Alman Anayasasında da böyledir. Birçok Güney - Amerika devletlerinin anayasalarında da yer almıştır. Bu mesele, anayasalarda yer alabilecek kadar önemli bir meseledir. Hattâ meseleyi daha muvafak olarak düzenlemiş anayasalar da var-

dır. Meselâ sınıf farkı yaratan veya gözeten özel okullara müsaade edilemeyeceğini belirten anayasalar vardır. Bu kadar teferruatı, biz kanunlara bırakıyoruz. Özel okulların seviyesi, resmî okulların seviyesine uygun olacaktır. Kim ne derse desin, genel olarak özel okulların resmî okullar seviyesinde olmadıklarını görüyoruz. (İstisnai kabiliyetler her okulda çıkabilir, bunlar hükme tesir etmez.) Bu bakımdan «özel okul derdine» Anayasa vasıtasıyla parmak basmak mecburiyetindeyiz.

Resmî okulda sınıfta kalma tehlikesiyle karşılaşan öğrencilerin, özel okullara giderek diploma almaları yolu artık kapanmalıdır.

Reşat Tardu arkadaşımızın temas ettikleri, «aranan bu vasıflar ve şartlar, resmî okullarda var mı yok mu» meselesine gelince : Önce belirtelim ki, Anayasada «asgari şart» gösterilmiştir. «Daha aşağı olamaz» dedik.

Devlet okullarından daha aşağı olamaz. Fakat özel okulun hususiyetinden dolayı, kanunla, onda daha yukarı bir seviye aramaya engel yoktur. Seviyeleri eşit olur demedik.

2 ncisi, fiilî durumu da kasdetmedik; ve «o mahallindeki» diye bir kayıt koymadık. Bu bakımdan, teklif ettikleri tasrihe lüzum yoktur. Hükümle ne kasdedildiği açıkça anlaşılmalıdır. Bâzı arkadaşların, «çok madde yapma hevesi ile böyle bir hüküm getirdiğimiz» yolundaki tenkidlerine, vaktiyle de cevap verdim. Tam aksine, mümkün olduğu kadar az madde ve hüküm sevk etmek için birçok anayasalarda bir fasıl ı işgal eden hükümleri, biz bir maddeye indirdik.

«Çağdaş bilim esaslarına aykırı olarak öğretim ve eğitim yeri açılmaz» diye bir hükme niçin yer verilmiş deniyor? Arkadaşlar biz, öyle sanıyoruz ki, bu son fıkra en faydalı hükümlerden biridir. Bu; memleketin çağdaş medeniyet seviyesine yükselbilmesinin yolunu gösteren veya onun çağdaş medeniyet seviyesine yükselmesine engel olan gediği kapatan bir maddedir. Memleketimizde «mahalle mektepleri, sülbyan mektepleri faciası»nın ne hadde ulaştığını, memleketi tanıyan insanlar olarak, bilirsiniz. Binaenaleyh, böyle bir kötüye kullanmanın memnu olduğunu Anayasada açıkça belirtmekte, memleket için büyük menfaat vardır. Bu bakımdan böyle bir hükme yer verdik. (Alkışlar.)

Sayın Bülent Ecevit'in sözlerine gelince : Çağdaş bilim esasları denildiğinde, hiçbir zaman «çağdaş metotlardan daha ileriye gidene müsaade edilmediği» akla gelmemelidir. Çağdaş mefhumu içinde, «ileriye hamle» unsuru daima vardır. İleriye yönelmiş yeni metotlar varsa, bunların benimsenebileceği de pek tabiidir. Biz burada sadece, «geriye götürülen metotları» reddediyoruz. En ileri metotların bu yasağa dâhil sayılmasını, Yüksek Heyetinizin de kabul etmeyeceği şüphesizdir.

BÜLENT ECEVİT — Ben eğitim kelimesinin ilâvesini rica etmiştim.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Evet ama, o da aynı, mahiyettedir.

ŞİNASI ÖZDEN — 21 nci maddenin üçüncü fıkrasında «özel okulların bağlı olduğu esaslar, kanunla düzenlenir», hükmü vardır ve ayrıca «bunların seviyesi hiçbir bakımdan Devlet okullarından aşağı olmayacağı» da yazılıdır.

Bunun Anayasada dercine bir zaruret var mıdır?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Sadece düzenleneceğini söylemek, muhteva bakımından pek bir şey ifade etmez. Bu sebeple, aynı zamanda kanun koyucuya direktif vermek lüzumunu duyduk. «Resmî okulların seviyesinden daha aşağı olmamak üzere» kanunla düzenlenecektir; yoksa buna zıt istikamette değil.

VECİHİ TÖNÜK — 21 nci maddenin tanziminde kabiliyetlere taallük eden bu madde 49 neu maddede çok geniş bir fasıl da yer alsaydı?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — 49 neu maddenin düzenlediği müessese, 21 nci maddede olduğu gibi öğrenim ve öğretim hürriyeti değildir. 21 nci maddede klâsik bir hürriyet, «öğrenim ve öğretim alanındaki hürriyet» düzenlenmiştir. İlmî tâbiri ile konuşursak, «menfi statü hakları» denilen haklar arasında yer almış bir temel hak bahis konusudur. Fert Devlete, «gölge etme, başka ihsan istemem» demektedir. 49 neu maddede yer alan «öğrenim hakkı» nda ise, «sosyal bir hak» bahis konusudur. Bunda fert, Devlete «bana öğrenme imkânını sağla, fiilen temin et» demektedir. Orada düzenlenen, ferdin Devlete karşı olan müspet talepleridir. Bu çeşit temel haklar, yani «müspet statü hakları» ikinci bölümde düzenlendiği için, sistem bakımından yeri burası değil, orasıdır.

GALİP KENAN ZAIMOĞLU — Sayın Ecevit tarafından ileri sürülen ve benim de şahsan iştirak ettiğim bir temenninin yerine getirilmiş olması için acaba çağdaş kelimesinden sonra (ileri) kelimesinin ilâvesiyle (çağdaş ve ileri) dense olmaz mı?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, bilhassa o kelimeye çok itirazlar olacaktır.

Zira «ileri» tâbirine öteden beri, hele son zamanlarda özel ve bizim kabul edemeyeceğimiz bir mâna dahi verilebilmektedir. Bu itibarla «ileri» tâbirini kullanmıyalım; «çağdaş» kelimesiyle yetinelim. Esasen «çağdaş» tâbirinde, «çağdaş» sıfatında, «ileriye doğru hamleleri mümkün kılan yeniliklere açık olma» vasfı da mündemiçtir; yani iyi mânada ilerici olma hasası da dâhildir.

BAŞKAN — Fazıl Nalbantoğlu.

FAZIL NALBANTOĞLU — Efendim, özel okullar için bunların seviyesi hiçbir bakımdan Devlet okullarından aşağı olamaz, denilmektedir. Burada «seviyesi» kelimesi yerine «durumu» demek uygun olur. Binaenaleyh, özel okullarda okuyanlarla Devletin okullarında okuyanlar arasında münakaşa yapılacaktır. Anayasada bu münakaşaya sebebiyet verecek bir hükmün bulunmasında hiçbir fayda mülâhaza etmiyorum. Ya bu kelime tamamen çıkmalıdır veyahut bu münakaşalara sebebiyet vermeyecek yeni bir hüküm sevk edilmelidir.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, Sözcü arkadaşımız Muammer Aksoy'dan soruyorum. Waymar Anayasasının hükümleri acaba hak ve hürriyetleri arasında tahdidetmiş mi? Bendeniz bunlar Anayasa hükümleri arasına girmez dedim. Sistem dâhilinde olsun istedim. Birinci cümleyi bir büyük avans vermek suretiyle kabul ettik. Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Öğretim Devletin gözetim ve deneti altında serbestir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar kanunla düzenlenir. Bunların seviyesi hiçbir bakımdan Devlet okullarındakinden aşağı olamaz, çağdaş bilim esaslarına ve metotlarına aykırı olarak öğretim ve eğitim yerleri açılmaz, denilmektedir. Anayasalar kırk senede bir yapılıp ve her zaman do-

kunulamaz. Onun için lütfen 49 ncu maddeyi alın yahut ayrı bir yere koyun; kişi hakkı değildir. Maarif topluma ait bir haktır, ferдин hakkı değildir. Mademki, sosyal Devlet telâkkisine gidiyorlar, sosyal Devlet telâkkisinde öğretim kişi hakkından madut değildir. Niçin ısrar ediyorlar? Deseler ki, 2 nci, 3 ncü, 4 ncü bentleri 49 ncu maddeyle düzenliyeceğiz. Lütfetsinler illâ sözümüzden dönmiyelim demesinler, kabul etsinler. Waymar Anayasasında ayrı yerde tertib edilmiştir, şahıs haklarında değil.

REŞAT TARDU — Efendim, özel okullar mevzuunda komisyonun hassasiyetini çok iyi anlıyor ve destekliyorum. Düşüncelerimiz Komisyonun düşüncelerine aykırı değildir. Yalnız beni endişeye sevk eden tatbikattan aldığımız, bâzı intibalarla maddenin ifade tarzıdır. Bu ifade tarzı mevzuun lehine olduğu kadar aleyhine de çekilebilecektir. Devlet okullarında, özel okullarında riayete mecbur oldukları kaideler ve erişilmek istenen bir seviye vardır ve resmî ve özel bütün okullar durumlarını ancak bu seviyeye uydurmalıdır. Özel okullara Devlet tarafından her bakımdan yardım yapılmalı ve bu okullar en iyi seviyeye ulaştırılmalıdır. Son fıkrada ise, bilimden sonra eğitim kelimesi de konulmak şartıyla son fıkradaki «metotlarına» kelimesinin kalmasına da bir diyeceğimiz yoktur. Yalnız, ben fıkrada «esaslarına» kelimesi bulunduğu için «metotlarına» kelimesi kalsın demedim. Çağdaş bilim ve eğitim kendi metotlarını getirir. Bu sebeple lüzum yok, demiştim. Çağdaş bilim ve eğitim denildiği zaman hiç şüphesiz bunlar bugünün eğitim ve bilimlerinin kabul ettiği ilerlemeleri de kabul eder. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Necip Bilge.

NECİP BİLGE — Efendim, Cemil Sait Barlas arkadaşımız Waymar Anayasasında bu var mı diye bir soru sordular.

Waymar Anayasasında olup olmadığını bilmem. Fakat 23 Mayıs 1949 tarihli Bonn Anayasasının, temel haklar bölümü içinde bulunan yedinci maddesinde öğretim ve eğitim işlerini altı bent halinde hükme bağlamıştır. Maddenin birinci bendi öğretim ve eğitimin Devlet gözetimi altında olduğunu söylemekte, üçüncü bendi dinî öğretimi düzenlemekte, dördüncü ve beşinci bentleri ise özel okullar meselesini geniş ve teferruatlı şekilde hükme bağlamaktadır.

Görülüyor ki, Almanya'da misal var. Hürmetlerimle.

BURHAN AKDAĞ — Muhterem arkadaşlar, 21 nci maddede özel okulların bağlı olduğu esaslar kanunla düzenlenir, tâbiri vardır. Daha sonraki fıkralarda da bunların seviyelerinin resmî okullar seviyesinde olacağı, onun seviyesine müsavî olacağı yolunda Anayasaya bir hüküm dercedilmiştir. Bu «seviye» kelimesinin değiştirilmesi ve maddenin şu şekilde tâdilini arz ve teklif ediyorum. Teklifim; özel okulların bağlı oldukları esaslar kanunla düzenlenir. Bu düzen hususî bir kanunla yapılır, Devlet okullarından aşağı olamaz. Çünkü seviye münakaşası hakikaten temel kanunda yer almamak lâzımgelir.

BAŞKAN — Komisyonun bir mütalâası var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, muhterem Cemil Sait Barlas'a karşı bizim söyleyeceğimiz sözlerin yarısını muhterem Necip Bilge arkadaşım söyledi. Daha birkaç tane memlekette vardır.

CEMİL SAİT BARLAS — Yeri?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Yeri, temel haklar kısmıdır. Neden buraya dâhil? Efendim hürriyeti vaz'ediyoruz, sonra tahditten bahsediyoruz. Öğretim, öğrenim hürriyetini vaz'ettiğimiz zaman, kontrol edilecekse, tahlil edilecekse, bu tahdidatın burada zikredilmesi lâzımdır.

BAŞKAN — Başka söz istiyen var mı? Yok. Madde hakkında önergeler var. Okutuyoruz.

Başkanlığa

21 nci maddenin 3 nü fıkrasının şekil bakımından aşağıdaki gibi tashihini arz ve teklif ederiz.

Özel okulların bağlı olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Bunların seviyesi, hiçbir bakımdan, resmî okullar seviyesinden aşağı olamaz.

Bedrettin Tuncel Esat Çağa

BEDRETTİN TUNCEL — Efendim, Tardu arkadaşımızın takririnden sonra buna lüzum kalmadı geri alıyorum.

Temsileiler Meclisi Sayın Başkanlığına

Şifahen arz ettiğimiz sebeplerle 21 nci maddenin aşağıdaki şekilde tâdilini arz ve teklif ederiz.

MADDE 21. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma, ve

bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Reşat Tardu
M. Rauf İnan
Münir Aktepe

İhan Özdil
Lütfi Engin
Hermine Kalüstyan

Temsileiler Meclisi Başkanlığına

21 nci maddede özel okulların bağlı olduğu esaslar kanunla düzenlenir ve bu düzen Devlet okullarınınkinden aşağı olamaz şeklinde düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

Burhan Akdağ

BAŞKAN — Komisyonun yeni bir teklifi var. Onu da okutuyorum:

MADDE 21. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Öğretim ve eğitim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar kanunla düzenlenir. Bunların seviyesi, hiçbir bakımdan, Devlet okullarınınkinden aşağı olamaz.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına ve metotlarına aykırı olarak öğretim ve eğitim yerleri açılmaz.

BAŞKAN — Oylarınıza sunulmak üzere önergeleri tekrar okutuyorum.

(Reşat Tardu, Rauf İnan ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İkinci ve dördüncü fıkralara eğitim kelimelerinin ilâvesi Tardu arkadaşımızın maksadını ihtiva ettiğine kaaniyiz. Bir kere daha lütfen okutturur musunuz önergeyi?

(Reşat Tardu, Rauf İnan ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

MUAMMER AKSOY — İştirak ediyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor. Önergeyi kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Bir önerge daha var, okuyoruz :

(Burhan Akdağ'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi nazarı dikkate alanlar... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Yüksek Heyetinize kabul edilmiş olan Reşat Tardu ve arkadaşlarının önergesine iltihakımızı arz etmiştik. Maddenin bu tashihle oya arzını rica ederiz.

BAŞKAN — Maddeyi bu tashihle oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Madde kabul edilmiştir.

VI. Basın ve yayımla ilgili hükümler

a) Basın hürriyeti

MADDE 22. — Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Basında yayın yasağı, ancak yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için, kanunun gösterdiği hallerde ve hâkim kararıyla konulabilir.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla olabilir.

BAŞKAN — Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Sayın arkadaşlar; komisyon basınla ilgili 22 nci maddede basın hürriyetlerinin, mümkün merteye, geniş ve teferuatlı nizam içinde sağlanması gayesini istihdaf etmiştir. Bu madde ve mütaakip 23, 24 ve 25 nci maddeler, meselâ matbaa kapatılmasına rânî olacak hükümler dahi ihtiva etmekte ve teminat altına almaktadır. Ancak, burada bir yol açık kalmıştır. Bu da ya unutulmuş, madde metninden istihraç olunur, düşüncesiyle hareket edilmiş, yahut da bilhassa açık bırakılmıştır. Bu da gazetelerin kapatılması yoludur. Matbaa-

ların kapatılmamasını, cevap hakkının mahkeme eliyle kullanılmasını sağlayan komisyon, gazete kapatılması gibi daha ağır bir baskıya karşı gerekli hükümü koymamıştır. Her hangi bir suiniyetli bir iktidarın kapatma usulünü yürürlüğe koymak suretiyle baskı yapması ihtimali bertaraf edilmemiştir. Gazete kapatılması ağır bir baskı olduğuna ve medenî bir baskı olmadığına göre, gazete ve dergilerin kapatılmasını önliyecek bir fıkranın madde arasında bulunulmasını istiyorum.

Bu tadadı ve teferruatlı düzen içinde gazete ve dergilerin kapatılmıyacağını belirten bir fıkra olmayınca, gazete ve dergilerin kapatılmasının basın hürriyetine aykırı olmayacağı neticesi çıkıyor. Yarın bu kapatılmaya dair bir kanun çıkınca bu kanun Anayasaya uygun telâki edilecek ve gazeteler ne suretle kapatılırlarsa kapatılsınlar, bu Anayasaya uygun olacaktır. Geçtiğimiz devir içinde gazete kapatma cezasının nasıl kullanıldığını ve ne neticeler doğurduğunu Yüksek Heyetiniz bilmektedir. Bu ceza 1956 da çıkarılan Basın Kanunu ile konulmuştur. 1950 - 1956 arasında böyle bir ceza yoktu. Bu cezanın mevcudolmamasından dolayı bir zarar vâkı olduğunu ben hatırlamıyorum. Ama 1956 - 1960 arasındaki gazete kapatma cezası ve cezanın tatbikından mütevellât neticeler ortadadır.

Gazetelerin icabında kapatılması gerektiği yolunda birtakım mucip sebepler ileri sürülebilir. Devletin ve milletin bütünlüğüne karşı zararlı neşriyatta bulunulması hâlinde, kanunen yasak propagandalarda bulunulması hâlinde, Komünist propagandası yapılması hâlinde bunların kapatılması gerektiği ileri sürülebilir.

Bendeniz bu gerekçe ile de, gazetelerin kapatılmasında bir fayda mülâhaza etmiyorum. Çünkü kötü niyetle çalışan bir kimse, yahut birisi ile irtibatlı çok sayıda kimseler, ertesi gün başka bir isimle yeni bir gazete tekrar çıkarabiliyor. Ve yaptığı neşriyata tekrar devam edebiliyor. Böyle kötü niyet sahibi, yeneden bir gazete çıkarma hakkına sahip olduktan sonra bunun hiçbir faydası olmuyor; hattâ o kötü niyetli şahsa faydası oluyor. Zira, bu tip gazetelerin tirajı kapatıldıkça yükseliyor.

Bu bakımdan kapatmanın, muzir neşriyatı önleme yolunda temin ettiği bir netice yoktur. Misallerini de gördük; bir zamanlar Markopaşa vardı, hem de gazetelerin Hükümet kararı ile kapatıldığı devirde kapatıldı. Ertesi gün merhumpaşa oldu, yine çıktı; O kapatıldı, Mâlûmpaşa olarak çıktı. Ve üstelik bu kapatma cezaları bu «paşa» ların tirajını artırdı.

Medeni dünyanın hiçbir yerinde tatbik edilmeyen, ve bizde de 1956 ve 1957 arasında tatbik sahası bulamayan bu ağır cezanın, bir kimsenin fiilyle bütün gazete personelinin, 30 - 40 kişiyi birden mahkûm eden bu cezanın Anayasa ile bentaraf edilmesini rica ediyorum. Bu hususta da bir takrir takdim ediyorum; kabulünü rica ederim. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Şu anda ekseriyetin kayb olduğu kanaati hâsıl oldu. Yoklama yapılacaktır efendim.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Nisap var. 22 nci maddenin müzakeresine devam ediyoruz. Buyurun komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, gazete kapatmak meselesi üzerinde, muhterem Altan Öymen söz aldılar. Teklifleri, aslında yerindedir. Ve bizim, üzerinde uzun düşünüdüğümüz mevzulardan biridir. Hatta İstanbul Komisyonunda dahi bu mesele üzerinde bir hayli duruldu; fakat bu hususta Anayasaya bir hüküm konmaması cihetine gidildi. Yani meselenin hâlli, ileriye, kanun koyucuya bırakıldı. Önce belirtmek isterim ki, gerek İstanbul'daki komisyonunda, gerekse burada, prensip itibariyle şu kanaata varıldı. Biz hiçbir zaman, bugüne kadarki tatbikatta olduğu gibi, «Ahmet, Mehmedî tahkir etmiş; veya Devlet adamlarından birine hakaret etmiş, onu küçük düşürmüş» diye gazete kapatılabilmesini, bir an için bile düşünmedik.

Basın hürriyetini temelinden yok eden böyle bir tatbikatın ve buna imkân veren basın mevzuatının, artık tamamen geride kaldığına, tarihe intikal ettiğine, etmesi lâzımgeldiğine inanmaktayız. Bir gazetenin bu gibi sebeplerle kapanmasını, komisyonumuz asla aklımdan geçirmemektedir. Ancak böyle özel ve olağanüstü önemi bulunan haller olabilir ki, gazete ka-

patma zarureti de kendisini gösterebilir. Biraz önce okuduğum, 55 nci madde hükmünü düşünelim. Kurulmuş bir siyasi partinin, memlekette komünizm propagandası yaptığı sonucuna varılmış ve parti Anayasa Mahkemesince kapatılmıştır. Bu partinin organı ve başpropagandacısı olan meselâ bir «Yeni Pravda» veya «Kızıl Yıldız» ismini taşıyan gazete kapatılmaz dersek, hiç de mâkul olmıyan bir hal suretine varılmış olur. Böyle bir halde, yayınlara devam ederek ilerde verilecek cezayı çekmeye hazır birçok gözü pek ajan bulunabilir. Her gün suç işleyen bir anarşi ve ihtilâl kaynağının, her nüshasını yeni bir mahkeme kararıyla toplama yoluna mı gideceğiz? Bir bakıma komedi, bir bakıma facia sayılacak böyle bir duruma müsaade etmek için hiçbir sebep yoktur. Binaenaleyh, Anayasaya, partilerin kapatılması şartına uygun bir kapatma hükmünün konması, kanaatimece yerinde olacaktır. Arkadaşlarımız daha önce «bu yolda bir hüküm konsun» diye bizden talepte buldukları için, komisyon meseleyi konuşmuş ve gazete kapatmanın, ancak 55 nci maddedeki şartların gerçekleşmesi halinde kabul edilebileceği kanaatine varmıştır.

22 nci maddenin son fıkrasında denilebilir ki, «Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergiler, ancak Anayasanın 55 nci maddesinde belirtilen fiillerin işletilmesi halinde, mahkeme kararı ile kapatılabilir.» Böyle bir hükmü kabul etmek, bunun dışındaki diğer bütün haller bakımından kapatma imkânını kanun koyucunun elinden aldığı için, basını tatmin edecektir, kanaatindeyiz. Diğer taraftan, bu hükümlerle, «Devlete meşru müdafaa hakkı» tanınmaktadır; ve diğer hükümlerle âhenk sağlanmış olacaktır. Netice : Böyle bir fıkranın kabulünü, komisyon adına rica ediyorum.

ESAT ÇAĞA — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Sıraya göre söz veriyoruz. Siz ne hakkında söz istiyorsunuz?

ESAT ÇAĞA — Komisyon bir fıkra teklif ediyor. Bu oya vaz'edilecek. Bundan evvel bu teklifin aleyhinde konuşmak üyenin hakkı mıdır, değil midir? Hakkı ise bu teklif aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Komisyon teklifi hakkında müzakerelerden sonra karar evrilecek.

İlhami Soysal. (Yok sesleri), Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Arkadaşlar, Anayasada, basın hürriyetinin sıkı bir teminat altına alınması lüzumu üzerinde ehemmiyetle durdukları için komisyonun muhterem âzalarına teşekkür ederiz. Yalnız basın için değil, genç demokrasimiz için de bu husus çok lüzumludur.

Anayasanın tümü üzerinde konuşulurken bazı arkadaşlarımız basın hakkındaki maddelerin çok kalabalık olduğunu ifade ettiler. Şunu belirtmek isterim ki, Siyasal Bilgiler tasarısında, İstanbul Heyetinin tasarısında ve Anayasa anketine verilen C. H. Partisinin cevabında basın maddeleri gayet geniş tutulmuş idi. Buna lüzum duyulmuştur. Çünkü, düşüklüklerin devrinde, 1954 - 1959 seneleri arasında iki binden fazla basın dâvası açılmıştır. Bu dâvaların 800 kadarı mahkûmiyetle neticelenmiştir. Bu mahkemelerden verilen cezaları topladığımız zaman 70 sene 11 ay 6 günü buluyor. Para cezalarının yekûnu yarım milyona yakın. Şu 10 yıl içinde basının neler çektiği malûm. 1954 yılında basın hürriyetini kösteklemeyi aklına koyan Menderes : «Bütün vatandaşlarımızın namus, şeref ve haysiyetlerinden emin olarak korkusuz yaşamalarını sağlamak için bu kanunu hazırladık.» diyordu.

Fakat, bu kanunla iktidarın haksız iktisaplarını suiistimallerini ve skandallarını örtmeye kalkıştı. Anayasanın 22 nci maddesinde, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü önlemek maksadiyle kayıtlar konuluyor. Çok yerindedir. Hiçbir kimsenin haysiyet ve şerefine tecavüzde bulunmak, hiçbir gazetecinin hakkı değildir. Eğer bulunursa, cezasını görür. Yalnız, bu demek değildir ki, Devletin idaresini eline alan bir Başbakanın, bir bakanın evinden çıkıp metresinin evine koştüğünü ve oradan sabah namazına Eyüp Camiine gittiğini basın yazamayacaktır. Bu da hususi hayata tecavüz addedilecek. Bunu bilâhara tasrih etmeyi vazife bilirim. Acı misalleri gözlerinizin önündedir. Her vatandaşın hususi hayatı kendi mülküdür. Köşe başındaki bakkalın özel hayatı, ne skandal-lara sahne olursa olsun, halk efkârını ilgilendirmez. Fakat kendi arzusu ile milletin önüne çıkıp, ben sizi idare edeceğim, diyenlerin; hususi ve resmî hayatlarıyla bu millete örnek ol-

maları lâzımgelir, kanaatindeyim. Örnek olma vasfını kaybettikleri zaman milletin bunu bilmesi lâzımdır. Eyüp Camiinden çıkıp metreslerinin evlerine gitsinler; sonra da bunu millete duyuran gazetecileri; «Haysiyet, şeref ve hususi hayata tecavüz ettiler» diye mahkemelere yolasınlar, mahkûm ettirsinler! Olmaz böyle şey. Çankaya Köşkündeki sefahat âlemlerinin halka duyurulmasını önlemek için basın hürriyetini daha da kayıtlayıcı kanunlar getirsinler... Bu devir kapanmıştır. Yarım bu milletin reyleri ile idareyi ellerine alacak olanlar hayatlarının her yönü ile bu milletin itimadına lâyık olduklarını göstermek zorundadırlar. Biz, 22 nci maddenin bu noktasını bu şekilde anlıyoruz. Tahmin ediyorum ki, komisyonun görüşü de budur.

Aynı maddenin yayın yasakları hakkındaki hükümlerine gelince : Geçirdiğimiz devrede basın öyle yayın yasakları gördü ki, akla hayale gelmez. Samet Ağaoğlu'nun otomobiline birkaç çocuk taş attı. Bunu son 25 yılda görülmemiş bir suikast sayarak yasaklar koydular ve bu yayın yasakları aylarca devam etti, halk efkârına bunun yasak olduğunu söylememize fırsat verilmeli.

BAŞKAN — Yarım dakikanız kaldı, efendim.

ÖMER SAMİ COŞAR — Buradaki hükümlere göre yargıçlar neşir yasağı koyabileceklerdir. 135 nci maddede, bütün mahkemelerin kararları gerekçeli olacaktır, deniliyor. Bu gerekçe nasıl hazırlanacaktır? Bu gerekçe ne olacaktır? «(A) şehrinde vukua gelen hâdiseler kamu düzeni bakımından nazara alınmış, neşir yasağı konmuştur» diyecekse - ki bunu diyecektir - faydadan ziyade zarar doğacaktır. Tecrübe ile sabittir. Efkârı umumiye şüphe içinde bırakılacak, tehlikeli dedikodulara zemin hazırlanacaktır. Ne olursa olsun ben bir olayın neşirini önlemekte fayda mülâhaza edemiyorum. Bu sebeple Siyasal Bilgiler tasarısındaki «Olayların yayımını önliyecek şekilde mahkeme kararıyla dahi neşir yasağı konmaz» formülü yerindedir. Bunun kabulünü rica ederiz. Hazırlık tahkikatı, ilk tahkikat gibi gizlilik içinde yürüyen işler dolayısıyla bütün medenî memleketlerde kabul edilmiş olan prensip kaldırılmıyor. Vukua gelen ve birçok kimselerin şahid oldukları ve duydukları ve yayacakları bir hâdisenin millete duyurulmasını önlemek mânasızdır. Bu hâdis, millî

güvenliği sarsmaya mâtufl bir hareket ise, bunu hemen halk efkârı önüne serip, tehlikeye derhal parmak basmakta ancak fayda mülâhaza edebiliriz. Unutmuyalım ki arkadaşlar, her memleket-te, her devirde demokratik düzeni yıkmak isteyenler evvelâ basına musallat olmuşlardır. Bu her zaman böyle olmuştur. Son devirde de bunun misallerini çok gördük.

Bu sebeple, basın hürriyetini Anayasada ne kadar teminat altına alırsak, ileride bu bizim için de demokrasi için de geniş bir teminat olacaktır. Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Oktay Ekşi.

OKTAY EKŞİ — Muhterem arkadaşlarım, Anayasa Komisyonunun Sayın Sözcüsüne huzurunuzda teşekkürlerimi takdim etmeyi bir borç bilirim. Konuşmaları sırasında gazetecilerin basın hürriyeti ile ilgili savaşımlarda ne kadar önemli rol oynadığını da takdir buyurdular ve hassasiyet gösterdiler. 55 nci maddenin bu meseleyi halledecek şekilde tedvin edilmesine razı oldular.

Huzurunuzda 22 nci madde görüşülürken, komisyonun hazırladığı tasarı gerekçesiyle madde metni arasında dikkati çeken bir fark olması sebebiyle bir noktaya işaret edeceğim.

22 nci maddenin son fıkrasında «Türkiye’de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkimin kararı ile olabilir» demektedir. Oysa, gerekçesinde, bu toplamaya ancak mahkemece karar verilebileceği ifade edilmektedir. Eğer bu konuda bildiklerim beni aldatmıyorsa, hâkimin karar vermesiyle mahkemenin karar vermesi arasında safhalar ve sonuçlar bakımından büyük farklar vardır. Bunun da nazarı itibara alınarak, arz ettiğim noktanın «mahkemece karar verilir» şeklinde düzeltilmesini istirham edeceğim. Bu hususta bir de takrir veriyorum. Kabulünü rica ederim.

BAŞKAN — Bülent Ecevit.

BÜLENT ECEVİT — Muhterem arkadaşlar, genel olarak basın hürriyetini geniş bir teminata bağlandığına kaaniim. Bunun için komisyona teşekkür ederim. Fakat bu maddede gazete kapatmaya karşı bir hüküm bulunmaması bir eksikliktir. Kanaatimce Komisyon Sözcüsü Sayın Muammer Aksoy’un izahatından ve bir fıkra eklenmesi teklifinden sonra da bu eksik-

lik vârittir. Niçin bu kanaatte olduğumu kısaca arz edeyim: Maddenin birinci fıkrası, «Basın hürdür; sansür edilemez» der. Halbuki arkadaşlar, gazete kapatmak yoluyla yapılan hürriyet tahdidi doğrudan doğruya hürriyetin özünü tahdittir. Bu hürriyeti ortadan kaldırmaktır. Ne olur bir gazete kapanınca? O gazete, muvakkaten de olsa ortadan kalkar, yok olur. Bu suretle de o gazetede çalışan mürettip, yazar, muhabir gibi elemanlar görevlerini yapamaz, yani basın hürriyeti ile kendilerine tanınan hakları kullanamaz hale gelirler. Bu, basın hürriyetinin, mevzî ve muvakkat da olsa iptalidir ve dolayısıyla doğrudan doğruya basın hürriyetinin özünü dokunmaktadır.

Bu madde bu şekilde kabul edildiği takdirde daha evvel kabul edilmiş olan bir Anayasa maddesi ile 11 nci madde ile, şimdiden tezada düşmüş olacağız.

11 nci madde «Kanun, kamu yararı, genel ah-lâk, kamu düzeni ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özünü dokunamaz» der. Halbuki her hangi bir sebeple gazete kapatıldığı takdirde, onun hürriyetinin özünü dokunulmuş olmaktadır.

Bu cezanın niçin aleyhtarıyım? Bir kere hürriyetin özünü kaldırdığı için, ikincisi, bence, maddeye sansürü getirdiği için... Bu bir fiilî sansürdür. Hattâ kör sansürdür. Çünkü, benim yarın yazabileceğim bir yazı veya haberi önceden menetmiş olmaktır. Nitekim Amerikan Yüksek Mahkemesi de her hangi bir sebeple gazetelerin kapanmasının fiilî sansür sayılacağını kabul etmiştir.

Bunun dışında, arkadaşlar, gazete kapatma cezası mantıksızdır. Çünkü, kapatma kararı, suç mahiyetindeki haber veya yazının zararını zaten örtemez. Çünkü gazete dağılmış ve okunmuştur. Gazetenin bundan sonra kapanması, suç mahiyetindeki, basılmış bir yazısına karşı bir tedbir değil, henüz gelmemiş günlerin basılmamış yazılarına karşı bir cezadır, bir sansürdür.

Bu ceza adaletsizdir. Bir babanın işlediği bir suçtan dolayı onun doğmamış çocuğuna ceza vermek, hattâ onun doğumuna mâni olacak bir ceza vermek kadar adaletsizdir.

Sonra bu ceza kolektiftir. Yazının veya haberin sadece mesulünü değil, onunla birlikte bir gazetede çalışan bütün personeli cezalandırmaktır. Bu itibarla bu ceza kolektiftir. Halbuki biraz sonraki maddelerde, ceza sorumluluğunun kolekt-

tif olamayacağı ve cezaların şahsiliği hakkındaki hükümleri müzakere edeceğiz...

Sayın Muammer Aksoy, partiler için böyle bir ceza verirken basına da böyle bir ceza verilebileceğini ifade ettiler. Fakat arkadaşlarım, bir parti bir suç işlediği ve bunda devam ettiği vakit partinin bütün üyelerinin bunda bir nebze de olsa sorumlulukları vardır. Hiç değilse bunları önlemek için imkânları vardır. Tedbirler alma imkânları vardır. Parti kongresini topluyabilirler, idarecilerini düşürebilirler.

Hiçbirini yapamazlarsa suça iştirakten kendilerini kurtarmak için partiden istifa edebilirler. Halbuki gazetede çalışan başmürettip, yazar, muhabir ve diğer elemanların bu imkânı olmadığı gibi, bir suçları da yoktur. Ona rağmen hepsi birden aynı cezaya çarptırılmış olacaktırlar.

Bütün bunların üstüne, bu tasarı faydasızdır.

Altan Öymen arkadaşımızın da belirttiği gibi bu cezaya çarptırılan kimse, bu Anayasanın sağladığı teminat altında başka bir adla aynı gazete-yi çıkarabilir. Para cezasının veya ağır hapis cezasını ölemeyip de ancak gazete kapatma cezasının önleyebileceği bir durum tasavvur edemiyorum.

BAŞKAN — Vaktiniz dolmuştur.

BÜLENT ECEVİT — Bu hususta bir önerge takdim ediyorum.

BASKAN — Şeref Bakışık, buyurun.

ŞEREF BAKŞIK — Muhterem arkadaşlarım, 22 nei maddenin son fıkrası, gazete ve dergilerin toplatılmasının düzenlenmesini, tamamen yasama organının takdirine bırakmakta, toplatma kararının ancak hâkim tarafından alınabilmesi dışında hiçbir teminat getirmemektedir. Madde bu şekliyle kalırsa, gazeteleri bir tekzip suçundan veya şahsi hakarettten sık sık toplatmak mümkün olacaktır. Zira buna imkân veren kanunun Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecektir. İktidarların ise, bu ufak bahanelerle sık sık toplatma kararları atdırarak, basın üzerinde tazyik icra etmeleri muhtemeldir.

Gazete kapatmak ve toplatmak, birbirlerinden pek farkı bulunmayan müesseselerdir. Nihayet gazete kapatma, cezanın kesinleşmesi halinde, yani umumiyetle, suçun işlenmesinden 5 - 6 ay sonra yürürlüğe konulabilir. Halbuki gazete toplatmak, gazetenin karşısına her Allah'ın sabahında çıkarılabilecek ve suiistimalinden endişe edilebilecek tehlikeli bir tedbirdir.

Bu itibarla, Anayasa Komisyonunun, biraz evvel sözcüsünün diliyle, gazete kapatma cezası için kabul ettiğini bildirdiği sınırları, gazete toplatmak için de kabul etmesi yerinde olacaktır. Kanaatindeyim.

Ayrıca basın dâvaları, umumiyetle hâkimlerimizin yabancıları buldukları bir konudur. Hâkimlerimiz umumiyetle dolandırıcılık, arsızlık, emniyeti suiistimal gibi muayyen suç konularını incelemeye alışmışlardır. Halbuki basın dâvaları, suç unsurları bakımından olsun, hatâ mesuliyet sistemi bakımından olsun, ayrı ayrı özellikler taşır. Ve bir tenkidia veya haberin sınırlarını tespit etmek, muharririn veya muhabirin tenkid veya haber verme maksadı ile mi yoksa tahkir kasdı ile mi hareket ettiğini tâyin edebilmek, ayrı ihtisas ve inceleme isteyen bir işittir. Bu itibarla umumiyetle mûtat suçlarla alâkalı dosyalar içinde sıkışıp kalmış tek bir hâkime, bu derece ihata ve ihtisas isteyen ağır bir işi yüklemek doğru olmaz kanaatindeyim.

Şahsen jüriye taraftar değilim. Basın ihtisas mahkemeleri kurulmasının da henüz tatbik kabiliyeti bulunmadığı gibi kendisine göre mahzurlar taşıdığını sanıyorum. Fakat ikisi ortası pratik bir formül bugüne kadar tatbik edilmiş bir sistemdir. Yani toplu mahkemeler sistemi.

Basın dâvalarının en az 3 hâkimli toplu mahkemelere bakılması hükmünün Anayasada yer almasını teklif ediyorum. Bunun için bir de teklif takdim ediyorum. Tasvibinizi rica ederim.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Madde üzerinde değiştirme teklifleri var. Bu değiştirme teklifleri üzerinde ayrıca mâruzatta bulunacağım. Basına ait hükümler hiçbir Anayasada mevcudolmayan bir şekilde teferruatlı olarak yer almış bulunmaktadır. Biz bir Anayasa tedvini ile karşışık şıyayız. Bir basın kanunu tedvin etmiyoruz. Bunun bir basın kanununun müeyyidelerini ve maddelerini getiriyoruz. Anayasa tasarısında yer alan 36 büyük satır, 6 madde halindeki hükümleri görünce kendi kendime sordum. Biz bir Anayasa mı hazırlıyoruz, yoksa yıllardır ızdırabını çektiğimiz bir derdin ilâcını bulmak için basının umumi prensiplerini gösteren bir basın kanunu mu yapıyoruz? Bunun evvelâ halledilmesi lâzımdır. Şunu da ifade edeyim ki, basın içtimai hayatımızda, siyasi hayatımızda bütün bir memleketin meselelerine eğilmesini

bilerek büyük hizmetlerde bulunmuştur. Basın kendisine düşen tarihî ve mesuliyetli hizmeti eesaretle ifa etmiştir. Basının bütün bir memleketin kaderinde büyük bir yeri ve ehemmiyeti vardır ve bu aşikârdır. Üzerinde durmaya lüzum ve ihtiyaç yoktur ama, basının bütün meseleleri diğer milletler Anayasalarında bir madde halinde hallettikleri halde, hattâ Basın Kanunu yapmadan, Ceza Kanununa hallettikleri halde, biz bir Anayasa yapıyoruz, teferruata ait hükümleri içine alıyoruz. Anayasamızda basın hakkında umumi hükümler düzenlenebilir. Böyle teferruata ait hükümleri demokratik bir memleketin Anayasasında bulmaya imkân yoktur. Hattâ birçok memleketlerin basın kanunları dahi mevcut değildir. Ceza Kanunları içinde bir iki madde halinde, en iyi bir basın düzenini halletmeye muvaffak olmuşlardır.

Şimdi biz, düzenleyici prensipleri taşıyan bir ana kanun içinde basına ait hükümleri bütün teferruatı ile getirirsek, basın teminat altına alınmaz. Çünkü ana kanun teferruata girdi mi, tatbikatta insan zekâsı gayet serbestçe hareket edecek, gedikler açmaya çalışacaktır ve tasavvur etmiyeceğiniz şeylerle karşılaşmak mümkün olabilecektir. Anayasa basının bütün hükümlerini kapsamaktadır. Binaenaleyh duruma göre şu veya bu hususlar için tatbik etmeye imkân yoktur, denecek ve basın, dondurulmuş Anayasa kurulları içinde basın hareket serbestisi ve hürriyet yerine Anayasaya dayanan kayıtların tazyikine mâruz kalabilir. ve bundan zararı gene basın görecektir. Benim Komisyondan ricam, Anayasada bu kadar teferruata yer verilmemesidir. Basın mensubu arkadaşlarımız, bunları ifade ederken, kendilerini, kendileri kadar düşündüğümü lütfen kabul buyursunlar.

Sevgili Ecevit diyor ki, «Gazete kapatma hâkim karar ile dahi olmasın.» Arkadaşlarım, demokratik bir düzen içinde sonsuz bir hürriyet tasavvur etmeye imkân yoktur. Basın hürdür. Bunu kabul edeceğiz. Bunun bir müeyyidesi de olacaktır. Hiçbir demokratik düzende hürriyeti bu şekilde sınırsız olarak anlamaya imkân yoktur. Müsaade buyursunlar, - Anayasa Mahkemesi gibi hâkimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığını kesin şekilde garantiye bağlayan müesseseyi de Anayasamız getirdiğine göre - bağımsız mahkemenin

kesinleşen kararı asla bir tazyik ve baskı mevzuu da olamayacaktır. Hiç olmazsa bâzı kayıt ve şartlarla basının suiistimalleri mahkeme kararları ile önlenibilsin, mahkeme kararı ile bu hürriyet sınırlanabilsin. Sınırsız bir hürriyet bir memleketi, anarşiye götürebilir. Basın mensubu bütün arkadaşlarımızı tenzih ederim. Hepsî vatanperver, hepsi demokratik düzende kendilerine yüklenen büyük, mukaddes vazifelerini yapan kimselerdir. Ama içtimai hayatımız yönünden bâzı ihtimalleri de düşünebiliriz. Yarım çeşitli hususlarla karşışarşıya gelinilebilir. Bu memleketin kaderini düşünmeye mecburuz. Öyle olaylar olabilir, meselâ bir mevkute vatanın selâmeti aleyhine neşriyat yapar, bu gazetenin yıkıcı neşriyatı bağımsız mahkemeler önünde sübute varır - hüküm kesinleşir. Mahkeme kararı ile hüküm kesinleşince, memleketin yüksek menfaati aleyhine neşriyat yıkıcılığı ile devam etsin mi? Buna hürriyet mi diyeceğiz? Mahkeme kararı ile bu kayıt ve şartlar tahtında gazete kapatılabilsin işte mesele burada, sınırsız hürriyetten istifade edildiği takdirde haysiyetli basın daha çok renide olabilir, basın hürriyeti daha fazla tahdit altına alınabilir. Bilhassa basın hürriyetinin sonsuzluğu ve hürriyetlerin özüne dokunması ile mukayese ettiği 13 ncü madde ile bu maddenin bağdaşamayacağı hususunda da kendilerine iştirak edemeyeceğim.

Bilhassa basının cevap hakkından, nüshalarının toplanmasına kadar basın kanunlarının halledeceği hususları kapsıyan 22 nci ve bilâhara gelecek maddelerin teferruata ait nükümlerinden dolayı komisyonun raporu ile beraber olmadığımı en temiz düşüncelerimle ifade etmek isterim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Kemal Zeki Gençosman.

KEMALZ EKİ GENÇOSMAN — Muhterem arkadaşlarım; evvelâ bu meslekin hak ve hürriyetlerine geniş bir yer ayırmış olduğu için Anayasa Komisyonuna teşekkürlerimi sunarak sözlerime başlamak istiyorum.

Sayın Sırrı Atalay arkadaşım hoş görsünler, bu yalnız basın için değil, daha birçok konularda Anayasamız belki lüzumundan fazla madde ayırmış görünüyor. Yalnız, yapmakta olduğumuz bu Anayasanın hangi şartlardan çıkmış bir cemiyetin Anayasası olduğunu, ne kadar acı tecrübeler geçirmiş bulunduğumuzu bilen insanlar

olarak, hususi kanun mevzuu olan tafsilâtin Anayasada yer alması çok görülemez, kanaatindeyim.

Muhterem arkadaşlarım; yayın yasakları ve toplu basın mahkemesi hakkında kıymetli arkadaşlarımla fikirlerine aynen iştirak ediyorum. Ancak, gazetelerin kapanması mevzuunda, Bülent Ecevit kardeşimizle aynı düşüncede olmadığımın çok müteessirim. Bir gazetecinin burada, Anayasa gazete kapatma müessesesini muhafaza etsin, demek yani bir gazetenin kapanabilmesini kabul etmek acı bir hâdisedir. İtiraf ediyorumki, günlerden beri bunun üzüntüsünü duymaktayım. Çünkü, gazeteleri kapatma müessesesinin ilk bakışta ve son bakışta antidemokratik olduğunu kabul etmekle beraber, ben Ecevit'in bu fikrine imza koyamam. Muammer Aksoy'un getirdiği teklif beni bu vicdan azabından kurtardı. Gazete bu şartlar altında kapatılabilmelidir. Çünkü 55 nci maddeye göre, o şartlar altında bir siyasi parti kapatılabilecektir. 55 nci maddenin koyduğu şartlar çok ağır şartlardır. Bu ağır şartlar altında suç işleyen gazete kapatılmalıdır. Ancak kıymetli arkadaşlarım, bir gazete kapatmak demek, o gazetenin sadece sahibini cezalandırmak demek değildir. Bir gazete suç teşkil edecek bir yazıdan dolayı kapatılır. Onunla birlikte bütün personel de cezalandırılmış olur. Ceza kanunlarında, cezaların şahıslığı ve Ceza kanunlarının bu istikamette alabileceğine gittiği bir asırda ceza prensiplerini aşan bu hususlar hakkında çare aramak lâzımgelir. Gazete kapanmalıdır. Ama bunun cezası yalnız suçu işliyeneye aitolmalıdır, yalnız cezayı o çekmelidir. Bir şahsın işlediği suçtan dolayı bütün yazarlar, müretiler, muhabirler işsiz ve ekmeksiz kalmamalıdır. Bunu bir teminata bağlamaya son derece ihtiyaç vardır. Bu bir hususi hukuk mevzuu, bir kâmu düzeni telâkki edilebilir. Yüksek Meclisin bu görüşte ısrar edeceğini ümit etmek hakkımızdır. Gazeteler ağır suçlar işlediği zaman kapatılabilir. Bizim memleketimizin bulunduğu yer bakımından vatana ihanet gibi bir suçtan dolayı bir gazetenin kapatılabilmesi imkânı kalmalıdır. Hattâ bâzı ağırlaştırılan cezanın dahi kâfi bir teminat temin etmediği kanaatindeyim. Bu imkân yüzünden, demin de arz ettiğim gibi buna mahal bırakmamak lâzımdır. Bu bakımdan kısa bir fıkra eklenmesini istirham

ediyorum. Bu hususta bir de tahrir veriyorum, takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, görülüyor ki, gazete kapatma hususundaki fikirler birbirine zıttır. Bizzat heyetinizdeki durum dahi böyledir. Bir taraftan hürriyet istiyoruz. Fakat diğer taraftan da, toplum hayatının emniyetini istiyoruz. Bu iki hedef telif edilmelidir ve edilebilir. Arkadaşlar, sadece hürriyet arzusu anarşiye; yalnız emniyet telâkkisi ise, istipdada götürür. Biz, batılı mânada demokrasiyi yurdu-muzda yalnız gerçekleştirmek değil, aynı zamanda devam ettirmek istiyorum. Hürriyetleri hudutsuz olarak yani aşırı bir şekilde tanırsak, devam ettirebilir miyiz?

İşte demokrasiyi devam ettirebilmek için, hürriyetlerde bâzı kısıntılar yapmak zarureti karşısında kalıyoruz. Aksi takdirde öyle hâdiseler olur ve millet bundan öyle zarar görür ki, demokrasi millete «sevimsiz ve zararlı bir lüks» gibi görünmeye başlar; ve millet, «iyi bir diktatör, ehveni şerdir» gibi pek yanlış bir görüşe iltifat etmeye başlayabilir. İtalya ve Almanya diktatörlüğe vaktiyle bu suretle gitmişlerdi. Demokrasi anarşi haline geldiği zaman, netice diktatörlük olmuştur. Şu halde demokrasiyi devam ettirmek için, hürriyetlerimizi ölçülü olarak tesbit etmek, Anayasa ve kanunlara o yolda hükümler koymak mecburiyetindeyiz. Bu bakımdan, - belki kendi kendime gelin - güney olarak, yani yazdığım birkaç makale dolayısıyla kendimi basın mensubu saydığım için - bu hükümü bilhassa üzümlere ve içimde bir burkulma hissederek savunuyorum. Zaruretler bunu bize dikte etmektedir. Nasıl ki, siyasi partilerin hareketlerinde tamamen serbest olması demokrasi-nin en önemli şartlarından biri olduğu halde, bunda dahi bir kayıtlama lüzumu kabul edilme-ye başlanmıştır.

Almanlar 1946 senesinde bu cesareti göstererek, - en hür bir Anayasa yaptıkları halde - hürriyeti muhafaza edebilmek için, hürriyetin suiistimaline mâni olmak gayesiyle, 21 nci maddeleri hükmünü koydular. Bizim ve Kore Anayasasının benimsediği bu hüküm, en modern anayasalara örnek teşkil edeceğinden şüphe etmiyorum. Zira hudutsuz hürriyetçiliğin zararını anlıyarak, bâzı makul ve

ölçülü tahditleri kabul etmek mecburiyeti vardır; bu gerçeğe göz yumamazlar. Partiler, demokrasinin nasıl vazgeçilmez bir unsuru ise, basın da öyledir. Hattâ Jefferson'un dediği gibi, basın, demokrasinin en başta gelen şartıdır. Biz buna inanıyoruz. Ama basın dediğimiz zaman, her hangi bir basın mensubunu anlamamak lâzımdır. Çok değerli arkadaşım Ecevit'e cevap olarak arz edeyim : Basının içinde bir grup, sadece küçük bir grup, bu memleketin nizamını ertadan kaldırmak için faaliyette bulunmuş ve dolayısıyla mahkûm olmuştur; ya irticaya yahut da komünistliğe sarılarak her gün bu memlekette zehir saçmakta ise, partiyi kapattığımız halde partinin organı olan bu gazeteyi kapatamıyorsak, pek garip bir tezata düşmüş oluruz. Böyle bir organı kapattığımız zaman, niçin basın hürriyetinin özüne dokunmuş sayılalım? Basın hürriyetinin özüne dokunulmuş olması için öyle bir tedbir veya kayıtlama bahis konusu olacaktır ki, «artık ondan sonra basın hürriyetinden fiilen bahsedilemez olsun, basın hürriyeti fiilen işlemez, gayesine cevap veremez hale düşmüş» olsun. İşte o zaman basın hürriyetinin özüne dokunulmuştur. Halbuki teklif ettiğimiz «kapatma» ile ilgili hüküm, böyle bir şümül ve etkiye sahibolmaktan çok uzaktır. Bütün gazeteler çıkıyor, her fikir yayılabiliyor, sadece ve sadece «Devleti yıkmak isteyenler mahkeme kararıyla bu inkândan mahrum ediliyorsa» basın hürriyeti artık yalnız kâğıt üstünde kalmış boş bir lâf haline mi düşer? Bütün basın işlediği ve serbestçe vazife gördüğü halde, faşist, komünist ve açıkça mürteci olan basına, mahkeme kararıyla müsaade edilmezse, basın hürriyeti, «cevheri kalmamış, özü tahribedilmiş yani gayesine ulaştırılmaz, vazifesini göremez» hale mi gelmiş olur?

55 nci maddede bahis konusu olan suçlarla, Anayasa çiğnenmektedir. Anayasayı çiğneme fiilleri, Ceza Hukuku kitaplarında vatana ihanet suçları kategorisinde yer alır. Vatana ihanet suçu işlemiş bir gazeteye karşı, «hürriyete hürmet sebebiyle seni kapatamam» ve «senin hürriyeti yok etmek için sarf ettiğin gayretler karşısında seyirci kalırım» demek, tezada düşmek değil midir? Kapatırsak tekrar çıkarır, dediler. Gazeteyi tekrar çıkarırsa, tekrar tedbir alınır.

Şunu da ilâve edeyim : Bilirsiniz ki, Batı dünyasında hürriyetin kalelerinden biri İsviçre'dir. Orada bile gazete kapatmak lüzumu hâsıl olmuştur. Ama bu, İsviçre'de harb zamanında olmuştur; zira onlar için tehlike, yalnız harb zamanında kendisini göstermiştir. Bizde ise, bu alanda tehlike, her zaman var olabilir.

Profesör Bourquin'in, «La Liberte de la presse» (basın hürriyeti) adlı eserinin 444 - 445 sahifeleğinde muhterem arkadaşım görecektir ki, İsviçre Hükümeti o zaman gazeteleri kapatılmayı, partileri kapatma yasağına muvazi olarak kabul etmiştir.

Demek ki, bizim getirdiğimiz hüküm, tamamen bu ruha uygundur ve Batılı düşünceye Batılı hürriyet anlayışına aykırı değildir.

Muhterem Ömer Sami Coşar arkadaşım, basından neşir yasağının toptan kaldırılmasını istediler. Bir basın mensubu olarak duyduğu üzüntüyü ve gösterdiği reaksiyonu anlamamak imkânsızdır. Bu memlekette neşir yasağının ne derece kötüye kullanıldığını, fiili bir sansür haline gelerek gazeteleri nasıl bembeyaz sütunlarla çıkarttığını, henüz hiçbirimiz unutmuyoruz değiliz. Bu beyaz sütunlar, Türk basınının alınmasını nasıl ak olduğunun bir delili ve neşir yasağı verenler ve verdirenler için de bir alın kararı olarak tarihe tescil edilmiş bulunuyorlar. Fakat biz, bu suiistimalleri, hürriyet rejiminin aldığı normal tedbirlerle karşıtırmıyalım. Her zaman dürüst hâkimler görülmüştür. Ama, iktidar belli birkaç hâkimi alıp İstanbul'a Ankara'ya veya mühim gördüğü yere tâyin ederek ve onların melânetlerini mükâfatlandırarak, kendisine tamamen kul haline getirmişse; istediği kararı çıkarmışsa, buna bakarak neşir yasağı müessesesi hakkında objektif bir hükme varmağa imkân yoktur. Yeni Anayasamızda, mahkemelerin bağımsızlığı sağlanmıştır. Yüksek Hâkimler Kurulu, iktidarın, hâkimlerin vicdanlarına sistemli ve devamlı olarak el uzatmasına imkân bırakır mı? Artık şartlar tamamen değişmiştir.

İkinci olarak, bahsettikleri misali arz edeyim. «Başvekilin bilmem nereden çıkıp, Eyüp Camiine gittiğini yazıp yazmaması» na gelince : Bizzat Anayasa (ile) vatandaşa ispat hakkı tanınmış bulunmaktadır. İspat hakkı Anayasa teminatına bağlandıktan sonra, bu alanda bir en-

dişeye artık yer yoktur. Nihayet bir kanun çıkarılacak, kapatma meselesini düzenleyecektir. Kanun, çok ileri gidiyor, zaruretları aşıyorsa, Anayasa Mahkemesi vardır; bunu iptal edecektir. Bütün bu teminat serisi ortada iken, neşir yasağı, elbetteki basın hürriyetini tahribedici, onun özünü zedeleyici bir mahiyet alamaz. Şu üç teminat, yani Adliye istiklâli, İspat Hakkı, Anayasa Mahkemesi varken, neşir yasağı hakkındaki hükümler, bütün bunların ışığında müta-lâa etmek ve sadece adliyenin yaptığı tahkikatın gayeye uygun olarak yürüyebilmesini temin için kabul edilen bir neşir yasağını basın hürriyetini zedeliyen bir kayıt olamayacağını teslim etmek lâzımdır. Şu veya bu şekilde kötüye kullanma olursa, kanun ve Anayasa yollarına müracaat etmek mümkündür.

Muhterem arkadaşlarım, misal olarak en modern kanunlardan birini arz edeceğim. İsveç Kanunu. 1949 yılında çıkarılan bu kanunun 5 nci maddesi, hâkim kararı ile neşir yasağını açıkça derpiş etmiştir. Şurasını arz etmek isterim ki, 5 Nisan 1949 da kabul edilmiş olan İsveç'in bu

«basın hürriyeti kanunu», bir Anayasa parçası mahiyetindedir; bir organik kanundur. Gerçekten böyle haller olabilir ki, gazetenin bir havadisi yazması, bir hayata mal olabilir. Komisyonda verilen bir misali aynen zikretmek isterim: Bir gangaster, kaçırdığı bir çocuğun ailesine mektup yazıyor, şu kadar dolârı falan yere getirirseniz, çocuğunuz ölümden kurtulacaktır diyor. Polis bundan haberdar edilmiştir. Gazetecilerin bu havadisi yazmamaları kendilerine bildirilmiştir. Bütün gazeteler buna riayet ediyor, fakat bir gazete bu havadisi yazdığı için, gangaster çocuğu öldürmüştür. Demek ki, neşir yasağına riayet etmemek, bir hayata dahi mal olabilmektedir. Sırf adli tahkikat ve takibat bakımından lüzumlu olan bir neşir yasağının, gerçekleştirilmeye gayret ettiğimiz demokrasi bakımından, kabul edilmeyecek kadar mahzurlu olmadığı kanaatindeyim.

BAŞKAN — Öğleden sonra saat 14,30 da toplanılmak üzere oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 12,35

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTİPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

22 nci maddenin müzakeresine devam ediyoruz. Söz Esat Çağa'nındır.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlarım, hepimiz bilirsiniz ki, bu basın hürriyetinin iki noktadan ehemiyeti vardır. Bir tanesi insanın temel haklarından olan fikir hürriyeti, bilim hürriyeti ve haber alma hürriyeti ve bunları yayma hürriyetidir. Bunların da vasıtası basındır ve bu hürriyetler ancak basın hürriyeti ile tamamlanırlar.

İkincisi de basın, efkârı umumiyenin serbestçe teşekkül etmesine yardım eden bir cihaz olması bakımından demokrasi denilen cihazın vazgeçilmez çarklarından birisidir. Bu itibarla 22 nci maddeye ehemmiyet atfetmek lâzımgelir kanaatindeyim. Bu mülâhazalarla bendenizin bu maddenin bir fıkrasının tamamen değiştirilmesi, ikinci ve üçüncü fıkralarındaki kanun kelimesinin umumi kanunların şeklinde tadili Umumi Heyetimizden rica edilmiş bulunmaktadır. Üçüncü fıkrada basın ve haber alma hürriyeti, ancak, millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir, deniyor. Bu tehdidi sebeplerin hepsi umumi kanunlarımızda yer almıştır. Millî güvenlik dolayısıyla matbuat hürriyetinin sınırlanmasını icabettiren hususlar askerî kanunlarda yazılıdır. Meselâ matbuat hürriyetine sığınarak haysiyet, şeref ve haklara tecavüzü önleme keyfiyeti ceza kanunlarımıza konulmuştur. Suç işleme, ve suça mâni hükümler keza Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa konulmuştur. Matbuat hürriyetine ait suçların hukuکی unsurları ise, matbuat kanunlarında sınırlanmıştır. Binaenaleyh, bunları umumi kanunlarımızla sınırlandırmış, bilfiil sınırlandırmış bulunmaktayız. Bu sebeple maddeye böylece sı-

nırlandırılabilir diye, gelecek iktidarlara sanki şu mülâhazalarla bu kanunların içinde matbuat hürriyetlerini sınırlandırma yetkisi varmış zehabı uyandırılabilir. Bu bakımdan bendeniz fıkranın şu şekilde tādilini teklif ediyorum:

«Basın haber alma hürriyetleri sınırlarını umumi kanunlarda bulabilirler.» Bunun dışında bir sınırlamaya yetkimiz yoktur. Hele bu maddede millî güvenlik dediğiniz zaman, boş bir çuval gibi, bunun içerisine neyi isterseniz sokabilirsiniz. Başımızdan geçmedi değil. Bir muhalefet liderinin dolaşması, bir muhalefet liderinin beyanatı bir parti kongresi pekâlâ iktidar tarafından millî güvenliğe muhalefet diye telâkki edilip matbuat hürriyeti sınırlanılmakta ve bu hürriyet tahribolunabilmektedir. O devirlerin bir daha dönmemesi için bu teklifin kabulü lüzumuna kaaniim. Üçüncüsü de kanunun gösterdiği hallerde deniyor. Bunun da (Umumi kanunların gösterdiği) diye tādil ediyorum. Belki reyinize iktiran eder ümidiyle takririmi takdim ediyorum.

BAŞKAN — Ratip Tahir Burak.

RATİP TAHİR BURAK — Muhterem arkadaşlarım, hepimiz bilirsiniz ki, bu basın hürriyetinin iki noktadan ehemmiyeti vardır. Bir tanesi fikri yayma ve haber alma hürriyetlerinin bir vasıtası olmasıdır. Bu hürriyetler ancak, hür bir basın vasıtası ile tam ve kâmil olarak kullanılabilirler. İkincisi de basının, umumi efkârın serbestçe teşekkülünü sağlaması dolayısı ile demokrasi denilen cihazın vazgeçilmez çarklarından biri olmasıdır. Bu itibarla 22 nci maddeye ehemmiyet atfetmek lâzımgelir, kanaatindeyim. Bu mülâhazalar bendenizi 22 nci maddenin birinci fıkrasının tamamen değiştirilmesine ve 2 ve 3 ncü fıkralarındaki (kanun) kelimesinin (umumi kanunlar) tâbiri ile tebdiline dair bir tadil teklifi ile huzurunuzda çıkmaya sevk etmiş bulunmaktadır.

Maddenin üçüncü fıkrasında (Basın ve haber alma hürriyeti ancak, millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet ve şeref haklarına tecavüzü, suç işleme, kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir) deniliyor.

Bu sebeplere dayanan tahditlerin hepsi umumi kanunlarımızda yer almış bulunmaktadırlar. Millî güvenlik dolayısı ile basın hürriyetinin sınırlanmasını icabettiren haller askerî kanunlarda yazılıdır. Meselâ basın hürriyetine sığmarak askerî esrar fâş olunamaz. Haysiyet ve şeref haklarına tecavüz veya suç işlemeye teşvik Ceza Kanunu ile önlenmiş ve basın hürriyeti bu yöndeki tahdidini o kanunda bulmuştur. Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için alınması zaruri tedbirler usul kanunlarında mevcuttur. Görülüyor ki, 22 nci maddenin 1 nci fıkrasının derpiş eylediği tahditlerin cümlesi umumi kanunlarda mevcuttur ve maddenin derpiş ettiği tahditler için yeni ve hususi kanun çıkarmaya lüzum yoktur. Halbuki maddeden bütün mevcut bu kanunlara rağmen yeni bir kanun çıkarılarak onunla matbuat hürriyetinin maddede yazılı sebeplerle sınırlanabileceği mânası çıkıyor ki, bu çok tehlikelidir. Bu bakımdan bendeniz bu fıkranın şu şekilde tadilini teklif ediyorum : «Basın ve haber alma hürriyetleri sınırlarını umumi kanunlarda bulurlar.» Hele maddedeki (millî güvenlik) tâbiri boş bir çuval gibi ne istenirse içine konulabilecek bir sözdür. Başımızdan da geçmedi değil, bir muhalefet liderinin beyanatı ve bir parti kongresinde konuşulanlar millî güvenliğe zararlı sayılarak bunların neşri yasak edildi ve böylece fikri yayma ve haber alma hürriyetleri tahribolundu. Teklifimin ikinci kısmı maddenin 2 ve 3 nci fıkralarında geçen (kanun) tâbirinin (umumi kanunlar) tâbiri ile değiştirilmesine dairdir. Bu fıkralardaki (kanun) sözünün (umumi sıfatı ile takyidinde faide vardır. Zira bu suretle muayyen maksatların istihsaline mâtuf hususi mahiyetteki kanunlarla neşir yasaklarının konulması ve gazete ve dergilerin toplatılması önenebilir.

Belki reynize iktiran eder ümidi ile takrimi takdim ediyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN — Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Sayın arkadaşlar, sabahleyin yaptığım gazete kapatmanın Anayasa ile men'i teklifi üzerine Komisyon Sözcüsü arkadaşımız beyanda bulundular; bendeniz bunun üzerinde duracağım. Komisyon sözcüsünün beyanları ile mesele basın hürriyetinin sınırlı, yahut sınırsız olması meselesi haline getirildi ve biz, basın hürriyetinin sınırsız olmasını isteyen kimseler durumuna düştük.

Mesele, basın hürriyetinin sınırlı veya sınırsız olması meselesi değildir. Mesele, basın hürriyetinin sınırının medeni cezalarla tâyin edilmesi meselesidir. Gazeteyi kapatmak da medeni bir ceza değildir arkadaşlar.

Tasavvur edin ki, bir köy ahalisinden bir şahıs bir cinayet işlemiştir; bu cinayetten dolayı bütün köy halkını idam sehпасına mı götürürsünüz? Gazete kapatmak işte bu nevi cezadır ve dünyanın medeni memleketlerinde hiçbir zaman revaç görmemiştir. Komisyon sözcüsü arkadaşımız ifade ettiler, muayyen hallerde gazete kapatmak imkânı mahfuz kalmak şartıyla maddenin düzeltebileceğini ifade ettiler. Bence, muayyen haller mahfuz kalmak şartıyla denilince, tatbikatta hiçbir fayda sağlamıyacaktır.

Sözeü arkadaşımız vermiş olduğu misalde, eğer Devletin bütünlüğünü parçalama suçuyla kapatılmış bir siyasi partinin bir neşir organı varsa ve bu organ aynı yolda neşriyatta bulunursa kapatılacaktır, dediler. Kapatılsın; aynı gazeteyi çıkaranlar ertesi günü aynı yolda yeni bir gazete çıkarmıyacak mıdır? Ertesi günü yeni bir imtiyaz ile yeni bir gazete çıkarma imkânları yok mudur? Buna mâni olabilecek miyiz?..

Buna mâni olmak için, gazete çıkarmanın izne bağı olmadığı fıkrasını ortadan kaldırmak lâzımdır. Bunu yapamadığımız göre bir ana kanun yaparken orada bu çeşit açık kapılar bırakmanın mânası yoktur.

Ben komisyon sözcüsünden; gazetenin muayyen şartlar altında kapatılması gerektiğini belirtmek için verdikleri misâli arz ederek soruyorum : Birisi Pravda diye bir gazete çıkarsa, bu gazete kapatılsa; o şahıs ertesi gün Yeni Pravda diye bir gazete çıkarsa, buna nasıl mâni olacaktırlar, bunu izah etsinler.

BAŞKAN — Oktay Elksi.

OKTAY EKŞİ — Efendim, huzurunuzu ikinci defa işgal ettiğim için üzgünüm. Sırrı Atalay

arkadaşımız bendenizi tahrik ettiği için tekrar huzurumuzu işgal etmiş bulunuyorum. Basın hürriyetinin suiistimali konusu muhterem Sırrı Atalay arkadaşımızın zihnini işgal eden bir mesele olduğu gibi bendenizin ve bütün arkadaşların da zihnini işgal eden bir meseledir. Basın hürriyeti konusunda çözüme ulaşmak için meseleyi neresinden tutacağımızı iyi tâyin etmeliyiz. Burada asıl mesele basın hürriyetinin basın mensupları tarafından suiistimal edilmesi değil, basın hürriyetinin suiistimal edildiği bahanesiyle iktidar sahiplerinin kendi ellerindeki gücü suiistimal etmeleridir. Atatürk bu meseleye temas etmiş ve basın hürriyetinin suiistimalinin doğuracağı kötülüklerin yegâne izale vasıtası olarak yine basın hürriyetini göstermişti. Meseleyi bu şekilde ele aldıktan sonra basın hürriyetine tahammül edemiyen, onun karşısına çıkanların neler yapabildiklerini birkaç misalle arz edeyim. Bizde gazete kapatmak cezası, tâ 1864 Nizamnamesinden beri sık sık tatbik edilen cezalardandır.

Bu nizamname ile başlayan devir içinde birçok kalemler kırılmaya çalışılmış ve birçok hürriyetçilerin sedası dindirilmek istenmiştir. İlk devre tatbikatı böyle olmuştur.

Takvimi Vakayi hepimizin malûmudur. O zamanlar 12 yaşında olan Felemenk Kraliçesine Abdülhamit'in nişan takdimi vesilesiyle Takvimi Vakayi gazetesinde bir haber çıktı. Bu haberde nişanın verilisinden bahsedilirken «Ata'en takdim» şeklinde geçmesi gereken bir ibare vardı. Bildiğime göre, «ayın» yerine «H» harfi yazılmak suretiyle ibare «Hataen takdim» şekline gelmişti. Bu hata dolayısıyla gazete uzun bir müddet kapatılmıştır. Başka bir misal daha arz etmek istiyorum. Bu misal de İhtilâlin arifesindeki devreye aittir. Bir gazete, ismini de arz edeyim. Milliyet gazetesi, yabancı memleketlerdeki radyo istasyonlarının haber yayımlarının programlarını vermeye başlamıştı. Şahsen bu, İhtilâlden önceki devrede, kendi memleketimde cereyan eden olayları, yabancı radyolardan takibetmek ihtiyacını duyanlardandı. İşte Milliyet gazetesi bu radyo yayımlarını dinlemeyi mümkün kılacak programları neşredilmişti. O zaman iş başında bulunan Hükümet bu programların neşrini bir kapanma sebebi addetti ve Milliyet gazetesini kapattı. Unutmamak lâzımdır ki, Demokrat Parti idaresi zamanında gazetelerin

kapatılması yetkisi, idarenin elinde de değildi. Fakat kanunun boşluklarından pekâlâ istifade etti ve dilediğini yapmaktan çekinmedi. Bir Tahkikat Komisyonu tesis etti. Bu vesileden istifade ederek gazeteleri kapattı. Meselâ arz ettiğim gibi, sırf radyo programı yayınlandığı için. Şimdi bilmem, arz edebildim mi, ieranın kendi elindeki imkânları nasıl suiistimal ettiğini? Asıl mesele buradadır. Saygılarımla.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, basın hürriyetiyle ilgili maddenin biraz genişçe görüşülmesinde arkadaşlarım mahzur görmezler zannederim. Çünkü, basın hürriyeti demokrasinin yarısını teşkil eder. Basın hürriyeti, yalnız gazetecinin hürriyeti değildir. Hepimizin hürriyetimiz basın hürriyetine bağlıdır. Demokrasinin başlıca teminatından birinin basın hürriyeti olduğu söz götürmez bir gerçektir.

Anayasa Komisyonumuz, basın hürriyetiyle ilgili maddeleri haklı olarak biraz teferruatlı yazmıştır. İlk Anayasamız, 1876 tarihli Kanun-u Esasi, «Matbuat Kanunu dairesinde serbesttir.» diyordu. Osmanlı İmparatorluğu devrinde, Teodor Kasap adlı bir gazeteci, altında «Matbuat Kanunu, dairesinde serbesttir» kelimeleri yazılı olan bir karikatür yayınladı. Elleri, kolları, sımsıkı bağlanmış bir adam!... Adam basını, ip kanunu gösteriyor. Teodor Kasap hapsedilmiş ve gazetesi kapatılmıştır. Müphem ve yersiz bir Anayasa maddesi ile bundan daha iyi bir şekilde istihza edilemezdi. O devirde, sansür üzerine çok ıztırap çektik. 1909 Anayasasında, «Matbuat Kanunu dairesinde serbesttir.» Sansürü sarahaten meneden bir hüküm ilâve edildi: «Kablettabı - yani basından önce - teftiş ve muayene yasaktır.» hükmü ile sansür Anayasa dışı bir usul haline kondu. Anayasadaki bu sarahat karşısında, o günden bugüne kadar sansür hortlamadı. Başka yollardan basın hürriyetine darbe vuruldu Fakat - Anayasanın cevaz verdiği sıkı yönetim hali hariç - sansür hortlamadı. Çünkü Anayasada, bu konuda, tereddüde yer bırakmayan sarih bir yasak vardı.

Komisyonumuz, başka birtakım baskı usulleri de hortlamasın diye, dergi ve gazete çıkarmak için önceden izin almayı, malî teminat ödeneği, Anayasa yasakları içerisine koymuştur. Hattâ Devlete, basın hürriyetini koruyucu ted-

birler almak mecburiyetini yüklemiş; hukuk dışı, malî ve iktisadî baskı usullerini de menetmek için bâzı tedbirler almıştır. Bu bakımdan maddeleri esas itibariyle basın hürriyetini koruyan; tecrübelerden ve kendi bünyemizden ilham alan, iyi hazırlanmış bir metin olarak görüyorum.

Muhterem arkadaşlarım, yalnız bir iki noktada üzerinde bâzı tekliflerde bulunacağım. Yayın yasakları ile ilgili hüküm biraz tehlikeli görünmektedir. Anayasamızda böyle bir açık kapı bırakılması mahzurlu olabilir. Çünkü, son zamanlarda yayın yasakları, fiilen sansüre yakın bir mahiyet almıştır. Komisyon ile esasta birleşiyoruz. Yalnız yazılıştaki tamamiyle anlaşamadığımız görülüyor. Bizce, olur olmaz sebeplerle olayların neşri yasak edilmemelidir. Vatandaş cereyan eden hâdiseleri bilmelidir. Ama, sorgu hâkiminin yapacağı tahkikatın gizliliği bütün demokratik memleketlerde olduğu gibi, bizde de mahfuz kalmalıdır. Komisyon da esas itibariyle, adli muamelelerin selâmeti gibi zaruretler dışında, olayların duyurulmaması gibi sakim maksatlarla yayın yasağı konmaması gerektiği fikrindedir. Sözcü bunu ifade etti. Zabıtlara maksadımızın açıkça geçmesi ilerisi için faydalı olacaktır.

«Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz» diyelim. Böyle bir sarahate ihtiyacolduğuna kaaniim. Fıkranın komisyon teklifindeki şekline göre, bu teklif ettiğim şekil, müşterek maksadımızı daha iyi ifade eder sanırım. Son yıllarda, Basın Kanununun 30 ncu maddesi büyük suiistimallere yol açtı. 30 ncu maddede yargının selâmeti için, hâkim, yayın yasağı koyar denirdi. Görünüşte mâsum olan bu madde, Türkiye'de son iki yıl zarfında acısını çektiğimiz bütün yayın yasaklarının tek mesnedi olmuştur. Yayın yasağının eski geniş tatbikatı ile devamına imkân veren bir formül hakikaten tehlikeli olur. Bu tereddüdü giderebilmek için, müspet ifade yerine menfi ifade şeklini tercih etmek ve «olaylar hakkında» ibaresini eklemek kısmen fayda sağlar. Hâkim, yeni rejimde bağımsız olacağı için, eskisi kadar endişe duymak için sebep kalmaz. Elbette hazırlık tahkikatı sırasında, ilk tahkikat sırasında bâzı vesikaların

neşrine mâni olunabilir. Bunun dışında son tahkikatta da, Ceza Usulünün 378 nci maddesindeki hüküm muhafaza edilebilir. Bunlar medenî memleketlerin kanunlarında mevcudolan esaslardır ve mahfuz tutulması gerektir. Mesele, bir olayı, haksız yere ve tamamen âme efkârından gizlemeyi önlemektir.

Kapatma bahsinde, Komisyon arkadaşlarımızın bu mevzudaki tenkidlerini geniş ölçüde nazarı itibara alarak, ancak partilerin kapatılması için lüzumlu unsurlar mevcut ise, vatan ve millet bütünlüğünü parçalamak gibi hallerde, gazete ve mecmuaların kapatılmasını düşünmektedir. Ancak, dikkat edilecek bir husus vardır : Karar tasdik edilmeden, mahkûmiyet kesinleşmeden gazete kapatılması düşünülmemelidir. Çok şikâyet ettiğimiz Devrim öncesi mevzuatında bile, karar kesinleşmeden gazete kapatılmıyordu. Bugün, yeni bir Anayasa yaparken, mahkûmiyet halinden önce, ihtiyatî tedbir kabulünden, gazete kapatmayı düşünemeyiz. Üzerinde durulacak bir nokta da şudur : Basın hürriyetinin ve demokratik ceza usulünün teminatı olarak, Batı memleketlerinde jüri usulü kabul edilmiştir.

Biz jüri müessesesini, kolayca anlaşılması mümkün olan sebeplerle kabul etmiyoruz. Ancak, ortalama tedbir olmak üzere, basın dâvaları, tek hâkimli ceza mahkemelerinden alınmış, toplu bir basın mahkemesi usulüne gidilmiştir. Bizce toplu basın mahkemesi faydalıdır. Bu hususta Riyasette bir teklif mevcuttur. Basın dâvaları için jüriye gitmiyoruz. Hiç değilse, bu dâvaları tek hâkime bırakılmak, toplu basın mahkemelerine vermek için sarahat isteyen arkadaşları haklı görmekteyim.

Sözcü arkadaşımın bir noktada yerden göğe kadar hakkı vardır. Bu kanunun tatbikini düşünürken, onu bir bütün olarak görmeliyiz. Anayasamızın mahkeme bağımsızlığını getirdiğini düşünmeye mecburuz. Kanunların teminatlı ve müstakil hâkimler tarafından tatbik edilmesi ise, basın hürriyetinin can alıcı noktasıdır. Eski iktidar, bâzı hâkimleri siyasi iktidarın maşası haline getirmek, savcılarını siyasi iktidardan emir alan şahıslar durumuna getirmek suretiyle basın hürriyetini tahribeden yollara rahatlıkla gitmiştir.

Bu itibarla Anayasanın basın hürriyeti bakımından yeterli olmadığı kaygusuna kapılan

arkadaşlarımızdan, hâkimlerin teminatına taallükeden maddeleri de nazarı itibara almalarını bilhassa rica ediyorum. Anayasanın başarısı, yalnız basın hürriyeti bakımından değil, birçok maddeleri itibarıyla, yarımın Türk hâkiminin dirayetine, bilgisine, karakterine bağlıdır. Ancak onların kararlarıyla ruh kazanacak olan bir kanundur.

Dileriz ki, yarımın şerefli Türk hâkimleri, hangi istikâmetten gelirse gelsin siyasetin tesirinde kalmıyarak, Anayasanın koruyucusu sıfatıyla tarih sayfalarına geçsinler. Kıymetli hâkimlerin himayesi altında, Anayasamız milletini özlediği yönde, âdül, dengeli, şuurlu tatbikatta kavuşsun. Hâkimlere güvenmezsek, en güzel maddeleri yazsak dahî, istediğimiz sonunu elde edemeyiz.

Son olarak şunu arz edeyim : Basın hürriyetine en çok darbe vuran ve basın hürriyetinin suiistimalinden, bazan haklı olarak en çok şikâyet eden siyaset adamlarıdır. Thiers diyor ki, «Siz bir memleketin, aslında namuslu ve faziletli, fakat basın tarafından haysiyet ve şerefine tecavüz edilen insanlar tarafından idare edilmesini mi, yoksa aslında haysiyet ve şereftən mahrum fakat basın susturulduğu için halka faziletli görünebilen insanlar tarafından idare edilmesini mi daha doğru buluyorsunuz?» Bir memleketin, tecavüze uğrıyan, fakat aslında şeref ve haysiyet sahibi insanlar tarafından idare edilmesi ile o memleket batmaz. Fakat şeref ve haysiyet yoksunu insanlar basını susturarak melek kılığına girebilirlerse, memleket hırsızların, canilerin eline geçer. İşte bunun için basın hürriyeti vazgeçilmez bir hürriyettir. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN — Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Muhterem arkadaşlar, benzeniz neşir yasağı konusu üzerinde duracağım. Muhterem Muammer Aksoy arkadaşımız İsveç Basın Kanunu hatırlattılar, benzeniz de kendisine İsveç Basın Kanununu hatırlatıyorum, orada Basın Kanununda gazete toplattırılması hakkında bir kayıt var. Var ama, harb halinde gazete toplattırılabilir der. Biz Sayın Münci Kapani gibi Amerika'dan misal getirdik. Biz, yaşadığımız hayattan misal getirdik. Biz, Sayın İnönü'nün daha verilmemiş bir beyanına neşir yasağının peşinen geldiğini gördük. Biz neşir yasaklarına da neşir yasaklarının çık-

tığını gördük. Bu memlekette neşir yasakları sansörü temin eden bir konudur.

Sayın Sırrı Atalay'a da hatırlatmak isterim. Bundan evvelki Anayasa maddesinde «Türk basını kanunlar içerisinde serbesttir, Basın denetlenemez» denilmekte idi. Fakat 1954 senesinde basını kayıt altına almak isteyenler, «Devletin siyasi ve malî itibarını sarsacak şekilde neşriyat» dediler ve bir kanun çıkarttılar. Gazetecileri üçer yıl hapse mahkûm ettiler.

Sayın Sırrı Atalay'ın tâbirleriyle kendilerine cevap vermek istiyorum. İnsan zekâsının serbest olduğu sahalarda kayıtlamıyalım dediler. Fakat 1954 te çıkan kanunda tâbirleriyle insan zekâsının bir eseri olmuştur. Bu bakımdan basın maddelerinin tafsilâtlı olması ancak Anayasaya ve demokrasiye fayda sağlayacaktır. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başkanlığa verilen bir önerge vardır. okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Konuşulan maddenin ehemmiyetine mebni ikinci konuşmalardaki üç dakikanın beş dakikaya çıkarılmasını arz ederim.

Ahmet Bilgin

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Emin Sosyal.

EMİN SOSYAL — Muhterem arkadaşlar, biz geçmiş tecrübeleri 10 yıllık hayatın seyrini unutmuş gibiyiz. Devletin malî, iktisadi siyasi bünyesini, ahlâki bünyesini tahribeden sebeplerin başında gelen en mühim âmil basın hürriyetsizliği olmuştur. Gazetelerin kapatılması, çeşitli sahte tekziplerin kullanılması, gazete ve mecmuaların toplattırılması, ilân ve kâğıt işerinin tek elden idare edilmesi, memleketi o hale getirmişti ki, iktidar dilediği gibi hareket etme imkânını bulmuştur. Ve Devleti milyarlarca borça sokmuş, her türlü kötü ve bozuk gördüğümüz hallere sebebiyet olmuştur. Bu sıkıntıların sebebi hepimizce malûmdur. Bunları unutmuş gibi gazeteler kapatılsın, şöyle olsun, böyle olsun yolunda mütalâa yürütülüyor. Basın her şeyden evvel terbiye vasıtası, cemiyet dertlerinin bütün toplumun ahlâki, içtimai vaziyetlerini, durumunu tekâmül

ettirmekle mükelleftir. Nezih, bilgili güzel yazı yazmaktır. Muharrir için istenilen şey her zaman böyle olmuyor. Bunun aksi istikamette hareketler de oluyor. Basın Devlet idaresi ve cemiyeti tekâmül ettirme bakımından büyük bir rol oynuyor. Bendeniz bir tarihte Karagöz gazetesini idare ediyordum. Örfi İdare ilân edildi, Örfi İdarenin aleyhinde 1950 den önce bir demokrat liderin söyleği sözleri gazetede yayınladığım için Aknoz Paşa tarafından ihtar cezası aldım. Evet nerede ise kapanacaktık. Abdülhamit zamanında bile bir gazete mizahi resimli bir karikatür neşretmiş olmasından dolayı uzun müddet kapanmamıştır. Ben 62 defa, 100 defa mahkemeye giden gazeteciler biliyorum. Çeşitli yollarla kapatılan gazetelerin mürettepleri, yazarları, başyazarları perişan olmuşlardır. Geçen defa da arz ettim. Bunun mukabil bir tarafı yok. Gazeteciye hapse tikiyorsun bir sene sonra beraet ettin deyip hapisten çıkarıyorsun. Fakat bu bir sene zarfında bu adamın çoluk çocuğu perişan oluyor. Buna mukabil bu perişanlığı telâfi edecek hiçbir tazminat bu zavallı insana verilmez. Çünkü bu hususta bir madde tedvin edilmiş değildi. Ve buna ait bir fıkramız yoktu. Hukukumuzun basın bakımından bu noktası eksikti. Şunu açıkça söylemem lâzımdır ki, bu çatı altında gördüğümüz gazetecilerin ekserisi şu 10 sene zarfında Türk milletine lâyük bir şekilde şerefli bir imtihan vermişlerdir. Bunların içinde her türlü mizaçta olanlar vardır. Bunların hataları olabilir ama gazeteyi kapatmak aslâ. Gazeteyi kapamak efkârı umumiyeye baskı yapmaktır. Son söz olarak arz ediyorum, gazete kapamak demokratik Devletin şerefine yakışır bir şey değildir ve Türk milletinin menfaatine de değildir arkadaşlar.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, elbette mâziden habberim olacaktır. Elbette bugünkü şartları düşünecek, yerinde nazarı itibara almaya mecbur olacağım. Biz Basın Kanununu tedvin etmiş olsaydık bir an için ileri düşünen arkadaşlarımdan daha çok basının garantileri içinde kenidleri ile beraber olurduk. Bizim bugün tarih huzurunda yaptığımız bir Anayasa tedvidir. Günün icaplarını nazarı itibara alarak, dünün acıları-

na cevap veren bir metin hazırlamakla vazifeli değiliz. Demokratik bir nizam içinde basının garantilerini burada nasıl esas ve prensiplerini tesbit etmekle haklı ve görevli olduğumuzu, bu Basın Kanunu tedvini ile mukayyet olmadığımızı kesin olarak bir kere daha belirtmek siterim. Yarın hakkında kesin olarak bir şey denemez. Bu sebeple teferruattan kaçınmalıyız. Bir çoğunluğu elinde tutan siyasi bir iktidar şu Anayasa hükmüne dayanarak millî güvenliğe dayanıyorum diye Anayasayı kendine basamak yaparak matbuatı ağır tazyik altında bulundurabilecek bir kanun tatbikatını getirebilir. Çünkü 22 nci madde ile millî güvenlik demek suretiyle basın hürriyetinin sınırlandırılacağı tesbit edilmektedir. Bu suretle basın hürriyeti daimî bir tazyik altında bulundurulacak ve Anayasa Mahkemesinin karşısına çıkılamıyacaktır.

Bu endişemiz teferruatlı hükümlerin Anayasa metni içinde yer almasından doğmaktadır. Anayasada mükemmel bir garantinin bulunması endişe ve gayreti ile teferruatlı hükümleri Anayasaya koyduğumuz zaman kendi elinizle siz yarına neler götürdüğünüzü bilemezsiniz. Anayasadaki en ufak açıktan bu sıkı hükümlere dayanılarak, keyfî niyetler hâkim olmaya çalışabilir. Biz bugünden ziyade istikbali düşünüyoruz. Bir ceza tatbikatçısı olarak şunu biliyorum ki, Anayasada zikredilen bir boşluktan yani bir kelimedenden meselâ millî güvenlik kelimesinden istifade ederek hak ve hürriyetleri bertaraf edebilecektir. İşte o zaman çok geç kalmış olacağız. Ve bu endişe iledir ki, Anayasada teferruatlı hükümler aleyhindeyim ve bunu ifade ederken ruhumda en ufak bir viedan rahatsızlığı duymuyorum. Bilakis endişelerimi ifade ediyorum.

BAŞKAN — Ali İhsan Göğüş.

ALİ İHSAN GÖĞÜŞ — Muhterem arkadaşlarım; basın hürriyeti konusunda artık bu Meclisin hiçbir tereddüdü olmadığı kanaatindeyim. Binaenaleyh basın hürriyeti mevzuunda uzunboyulu konuşmayı bendeniz lüzumsuz addediyorum. Çünkü millet olarak basın hürriyetinin lüzumuna inanmış bulunuyoruz. Basının susturulması Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüne engel olabilir mi? 1950 den 1960 a kadar basına tatbik edilen rejim, iktisadî önliyebilirdi mi? Dâva, basını susturmak değil, memleketin dertlerine çare bulabilmektir. Basın hürriyeti bu milletin bekası,

bu milletin hayatı ile ilgilidir. Anayasa komisyonunun getirdiği 22 nei maddeyi ileri milletlerin basın hürriyeti anlayışına uygun bulmaktayım. Bunu söylemeyi vicdani bir borç telâkki ederim. Anayasa metninde basın hürriyetiyle ilgili hükümler geniş bir yer tutuyorsa bu, geçirdiğimiz devrin acı tecrübelerinin henüz sıcak olusundan ileri gelmektedir. «Basın kanun dairesinde serbestir.» demekle yetinmiyelim. Basın hürriyeti ile ilgili hükümleri geniş bularak, 1924 Anayasasındaki «Basın kanun dairesinde serbestir.» maddesiyle yetinmemizi ileri sürenler bana, eski Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ'ın B. M. M. deki bir konuşmasını hatırlattı. 1953 yılında D. P. iktidarı tarafından basın hürriyetine ilk darbe indirilirken devrin Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden şöyle haykırıyordu : Getirdiğimiz kanun Anayasaya aykırı değildir. Madem ki, basın kanun dairesinde serbestir, yine bu kanun dairesinde serbest olacaktır. «Getirdiğimiz kanun Devletin millî siyaseti ve itibarını zedeleyici neşriyatla ilgilidir.» Muhterem arkadaşlarım; kanun dairesinde serbest olan Türk basınının çilekeş mensupları malî ve iktisadi politikayı tenkid ettiklerinden dolayı 1 ilâ 3 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldılar. Binaenaleyh basın kanun dairesinde serbestir demek kâfi gelmiyor.

Muhterem arkadaşlarım! Hürriyetler konusunda, metinlerinden de mühim olan bir hususa işaret edeceğim. Eğer biz, büyük filozof Karl Yaspers'in dediği gibi Demokrasiyi metinlerde değil, zihinlerimizde ve kalblerimizde yaşatabilsek işte o zaman tam demokrat ve hürriyetperver oluruz. Bizler her şeyden önce bunu tahakkuk ettirmeye çalışmalıyız. Yarın bu sıralarda muhalefet ve muvafakat olarak yer alacak arkadaşlar, hürriyet nizamının, bahusus basın hürriyetinin, Türk milletinin beka dâvası olduğuna inanmalıdırlar.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sahir Kurutluoğlu.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, müsaade ederseniz birkaç noktaya temas edeceğim. Anayasa tasarısının 22 nei maddesini tetkik ettiğimiz zaman üç nokta dikkatimizi çekmektedir. Yayın yasağı, toplanma yasağı ve nihayet kapatma yasağıdır. Bu vaziyet yargı görevinin amacına uygun bir fikrin ar-

kasında bu aksaklıkları meydana getirmiş olacaktır. Yargı görevinin amacına uygun bir kanunu getirdiğimizde bu kanunun tatbiki ancak mahkeme kararıyla mümkün olacaktır. Metin, bunun hâkim kararıyla mümkün olacağından bahsediyor, esbabı mucibede mahkeme kararının bulunuşunu ehvani şer telâkki ediyor. Esbabı mucibenin ifade ettiği mâna bu yayın yasaklarının nereye kadar gittiğidir. Sonra grup kararlarına geliyorum; grup kararlarının neşrinin yasak edildiği ve bu neşir dolayısıyla mahkûm olanları da görüyoruz. Bu itibarla bu hudut, neşriyatın nerede başlayıp nerede biteceğini sarahatla göstermemektedir. Bundan sonra basın yasağı ancak yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunun gösterdiği hallerde ve hâkim kararıyla konulabilir. Yayın yasağının konulması suretiyle tehlikeli bir yola gidilmektedir. Dolayısıyla gazetenin toplatılması da kastediliyor, Türk Ceza Kanununun 86 ncı maddesini de nazarı itibara almak lâzım. Deliller toplanacak diyor, delilleri toplamak kasdiyle gazetenin bütün nüshaları alınmıştır. Bilâhara ortada suç olmadığı için gazeteyi serbest bırakırsınız ama, bu toplama esnasında matrisler, kalıplar, tahribedilmekte ve bütün bunlar kanun yoluyla yapılmaktadır. Suçluluğun kanun yoluyla tesbitinden evvel ceza tayininden başka bir mânaya gelmediği de muhakkaktır.

Kapatmaya gelince; gazete kapatmakla sınırları tahdit kisvesi altında bunun da hüküm olduğu meydana çıkacaktır. Bu kapatma eğer partilere tatbik edilen kapatmanın icabettiği ahval içinde ise daimi mi olacak, muvakkat mı olacak? Muvakkat olacak ise niçin zikredilmedi? Kapatmadan elde edilecek faydalar nelerdir? Bu itibarla gazete kapatmanın bir tedbir olarak hürriyetlere tecavüz olmayacak bir vaziyet olmadığı mâlum iken niçin gazete kapatılacak? Kişilerin haysiyet, şeref.. (Komisyon üyelerinin hayır sesleri) sınırlar burada. İtiraz etmeyin, maddeyi okuyalım; (Basın ve haber alma hürriyeti ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak kişilerin haysiyet şeref ve haklarına tecavüzü...) Mânası bu. Sarahaten koymuyorsunuz ama hürriyetin sınırlanması icabeden ahval bunlardır. 1283 deki Matbuat Nizamnamesinden 6732 sayılı Kanunun çıktığı güne kadar bu memlekette şeref ve haysiyetlerin

himayesi namı altında, otoritelerin himayesi mümkün kılınmıştır. 1881, 5680 ve 6735 sayılı kanunları alın, bunlarda hep fertlerin şeref ve haysiyetleri denilmiş, fakat sadece otoriteler himaye edilmiştir. 6732 sayılı Kanunda suiniyetle veya maksadı mahsusla neşriyatta bulunan kimselerden bahsedilmiştir. Buradaki veya kelimesine bilhassa dikkatinizi çekerim. Suiniyetle veya... Her hangi bir maksatla neşriyatta bulunan kimseler için buna istinaden gazete kapatmak cihetine gidilecek midir? Bu hususta bir sarahat yoktur. Eğer burada ifade edildiği gibi tahkikatın gizli olması, kanunun emrettiği noktalarda mahkemelerin gizli ve açık celselerinde vâki olacak duruşmaların neşrinin yasak edilmesine dair Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki madde ve muhteva bakımından bir yayın yasağı ise o zaman doğrudur.

Ama herşeyin yasak edilmesini mümkün kılacak bir madde ise, gazetelerin bu yayın yasağına tâbi tutulması geçmiş devirlerden farklı bir hal arz etmeyecektir. Bu itibarla bizi komisyonun tenvir buyurmasını rica edeceğim. (Alkışlar)

CEMİL SAİT BARLAS — İikâye mâlum, vaktim kısa olduğu için az yazdım zaman daha uzun olsaydı daha uzun yazardım. (Ters oldu sesleri) Bizim Anayasa komisyonu da bu yoldan hareket etmiş ve bu suretle burada münakaşalara yol açmıştır. 22, 23, 24, 25 nci maddeler basın hürriyetine taallûk etmektedir. Demek istediği; basın hürdür, serbesttir, sansür olamaz. İnsanlar suç işledikleri takdirde mahkeme huzuruna gideceklerdir. Bu mevzu 5 maddeye dağıtılmıştır, kompilike bir ifade teşekkül etmiştir ve bu yüzden üç saatten beri konuşulmaktadır.

Eskiden kanunlar; mütahassıslardan sorulurdu. Demokrat Parti Basın Kanunu çıkarırken o da İstanbul Gazeteciler Birliğinin mütalâasını almışlar. 6 Haziran 1956 sayılı Kanunu çıkarmışlar idi. Ki, orada birtakım İstanbul gazetecilerinin de mütalâası vardı. Yani basının hür olma esasını kabul ediyoruz, ama basın hür olurken de, birtakım kanuni takyitlere gidilirse, bunların ne olacağını da Anayasada zikretmek ve hususi kanunda yerini göstermek daha doğru olur, kanaatindeyim. Arkadaşlarımdan rica ediyorum, Nuh deyip Peygamber dememazlikten vazgeçsinler, 22, 23, 24, 25 nci maddeleri

ele alsınlar, 1924 Anayasasındaki basının hür olduğuna dair olan madde ile karşılaştırsınlar ve ona göre bir hüküm koysunlar kâfi. Ben de arkadaşlarımdan fikrindeyim. Ama bu kadar karışık cümleler bize, basının hür olduğu hususunda emniyetsizlik verecektir. Mâzide geçen on yılın acı tecrübelerini gördük, basın uğrunda mücadele edenleri, basın uğrunda mücadele edenlerin bilâhara basın hürriyeti aleyhinde konuştuklarını gördük. Basın dediğimiz zaman ne anlıyoruz? Gazete dediğimiz zaman ne anlıyoruz? Siyasi partilerin kaynaklarını düşünüyorum, malî kaynaklarını düşünülüyor; çıkan gazetelerin malî kaynakları hakkındaki kanun hükümleri pek tatmin edici değildir. Bir mesele malî menfaatlerimize taallûk ettiği zaman durumun ne olacağı belli değildir. Basın hürdür. v. s. gibi hususları hususi kanunla temin etmek için ayrı komisyona, ayrı kanuna ihtiyaç vardır.

Hulâsa olarak, 22 - 23 ncü maddelerin bir madde halinde birleştirilmesini ve basına konacak tahditlerin, esaslı tetkiklerden sonra konulmasını rica ederim.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, bendeniz basının umumi hizmetler üzerinde müessir bir murakabe olduğu esasından hareket ediyorum. Geçirdiğimiz acı günlerde basının demokratik idareye kavuşmamızda fevkalâde müessir rolüne inanmış olduğumdan esbabı mucibenin bâzı noktaları hakkında komisyondan malûmat rica ediyorum. Filhakika maddenin ikinci fıkrası ile ilgili esbabı mucibe; sayfa 17 de, yeter bir vuzuh yoktur. Veya ben bu vuzuha kavuşmak imkânını bulamamışım. Bu gerekçede deniliyor ki; «İkinci fıkrada, birincide olduğu gibi Devletin basına sadece gölge olmaması esası konulmamakta, onun güvenini yerine getirebilmesi için bâzı yardımlarda bulunması, tedbirler alınması gibi müspet vecibeler derpiş edilmektedir. «Bu esaslar, basın hürriyeti için memnunluğu muciptir. Fakat bunun nasıl tatbik edileceği izaha muhtaçtır. Çünkü, bu memlekette basının muhtac olduğu kâğıt, mürekkep, makina, yedek parçalar hep hariceten gelmektedir. Ve maalesef bunda Devletin tutumunun tesiri çoktur. Bunlar için Devlet döviz vermiyebilir. Bu gibi hareketler yüzünden gazetelerin çıkmaması mümkündür. Basın kendi-

siyle ilgili tasarruflar yüzünden bizde çok istiraplar çekmiştir. Eğer burada bunlara mâni olmanın tedbirlerini bulup koyabilirsek, bu hususta mücadele etmiş insanlar olarak memnun olabiliriz. Bilhassa kâğıt konusunda SEKA ve dövizle ilgili malzemenin kâffen, yoksa gerekçedeki bu güzel sözler kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur. Buna meydan vermemek için, basın hürriyetinin iktidarda olanların tutumuna bağlı kalmamasını en geniş ölçüde temin için ne yaparsak yerindedir. Basın hürriyeti ve haber alma serbestliğinde tedbirlerin neler olacağını kanunla tesbit edersek bunda fayda olur. Olmadığı takdirde komisyon konuyu biraz açmak ve izahat vermelidir. Bunu, memleketimiz şartları bakımından bilhassa rica ediyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — Muhterem arkadaşlar, tenkidlerde bulunan ve sual soran arkadaşlarımızın tenkid ve suallerini mümkün mertebe not etmeye çalıştım, sıra ile arzı cevabedeceğim.

Önce muhterem Barlas, basının bir ihtisas sahası olduğundan bahsetti. Biz, bu ihtisasa âzami derecede hürmet ettik. Burada içinizde bulunup çalışmalarımızı takibetmiş arkadaşlarımız bilirler ki, ön projeyi hazırlayan İstanbul Komisyonu, haftalarca gazetecilerle temas etti: Onların kabul ettikleri esaslar üzerinde, günlerece bir arada görüşmeler yaptı; altkomisyonlar kurdu. Bu müzakereler sırasında, basın mensubu arkadaşlarımız, fikirlerini beyan etmişlerdir. Kısası : Basınla âzami derecede temas temin olunmuştur; bundan emin olmalarını rica ederim.

İkinci nokta olarak : Mufassal olma meselesine temas edildi; ve basın hürriyetinin Anayasada bir iki hükümlerle düzenlenmesi tavsiye edildi. Bu görüş memleketimizin gerçeklerine uygun değildir. Senelerin tecrübesi göstermiştir ki, sadece «Basın kanun dairesinde hürdür» demek, «Basın kanun dairesinde hürriyetten mahrumdur» formülü ile ifade edilebilecek durumun gerçekleşmesi için ilk adım atmaktır demektir.

Sırrı Beyin sorusuna altkomisyonun raporundaki, şu cümlelerle peşinen cevap verilmiştir :

«Bu tanzim tarzının fazla mufassal olduğu ve bu hükümlerden bâzılarının Basın Kanununa ve

ya kanunlarına bırakılması tezi müdafaa edilebilirse de, 4 neü kuvvetin 150 yıllık hürriyet mücadelesinde ne gibi haksızlıklara mâruz kaldığı malûm olduğundan, memleketimizdeki umumi temayüle ve yeni anayasaların birçoğunda benimsenen tutuma uygun olarak, tafsilâtlı hal suretini tercih etmek yerindedir kanaatindeyiz.»

İşte bu sebeplerle, basın hürriyetini kanun koyucuya karşı korumak için, basın hürriyetiyle ilgili anayasa maddesinde, sadece temel prensibi koymakla yetinmedik. Her şeyi kanuna bırakan pek elâstiki bir madde yerine, kanun koyucunun gidebileceği sınırları açıkça gösteren hükümler koyduk. Yeni anayasalarda da, basın hürriyeti ile ilgili hükümler teferruta kadar gitmektedir. Bir misal olarak, 1952 Yunan Anayasasınının 14 neü maddesinin 10 fıkralı olduğunu arz etmek isterim. Bu 10 fıkradan, 10 madde yapmak mümkündür. (Siz de isterseniz tasarımızdaki basımla ilgili bütün maddeleri, bir madde halinde birleştirebilirsiniz). Keza İtalyan Anayasasında da, basın hürriyetiyle ilgili hükümler birçok teferruat noktayı düzenlemektedir. Basının bu memlekette, iktidarlardan senelere neler çektiği malûm. Kötüye kullanmaları önliyecek sınırların konması, memleket için hayırlı olacaktır.

Esat Çağa arkadaşımız, kanunun koyacağı sınırlamalar üzerinde durdular. Üçüncü fıkrada, basın ve haber alma hürriyetinin, haysiyet ve şerefle münasebetine Sahir Kurutluoğlu arkadaşımız da temas ettiler.

Muhterem arkadaşlarım, basın ve haber alma hürriyetini kanun koyucunun ne istikamette sınırlayabileceğini gösteren üçüncü fıkra hükmü, iddia edildiği gibi, bu hürriyetin imha edilmesini mümkün kılan bir muhtevaya sahip değildir. Bu fıkrada, «Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği ve genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir» denilmektedir.

Arkadaşlar, bu kayıtları koymaya mecburuz. Zaten bunlar bütün dünyada kabul edilen esaslardır. Hattâ, Avrupa İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesinin 10 neü maddesinin 2 neü fıkrası, aynen bu kayıtları ihtiva etmektedir. Biz de oradan aldık; ve oradaki kayıtları almakla iktifa ettik. Onun için, bu kayıtlardan endişe etmeye sebep yoktur. Bu ka-

yıtlar dahi kötüye kullanılır ise, onun önüne geçme çareleri başkadır. Kanun koyucu, millî güvenliği koruma maksadını bahane ederek, onunla hiçbir ilgisi olmayan veya lüzumlu bulunmayan aşırı bir kayıtlayıcı yaparsa, Anayasa Mahkemesi, «basın hürriyetini Anayasanın ruhuna aykırı olarak sınırlandırdığını veya 11 nci maddede aykırı olarak özünün zedelendiğini» belirterek, böyle bir hükmü iptal edecektir. Ayrıca ifade etmek isterim ki, bir kere demokrasi sistem halinde ve bütün teminatı ile kurulduktan sonra, kötüye kullanımlara, diğer yollardan da mâni olunacaktır. Halk efkârı, yani milletin hak duygusu, anlayışı ve idraki ve demokrasi için mücadele azmi de, daima yardımcı olacaktır. Nihayet şu noktayı da belirtmek isterim ki, getirdiğimiz teferruat hükümlerin çoğu, basın hürriyetini biraz daha kayıtlayıcı mahiyette değil, bilâkis ona karşı konacak sınırları daraltıcı mahiyettedir. Meselâ, neşir yasağı için ayrıca hüküm bulunması idi, böyle bir kayıtlayıcıyı 3 ncu fıkradan çıkarmak yine de mümkündür. Ancak, 3 ncu fıkrada belirtilen bütün maksatlarla neşir yasağı konulamıyacağını göstererek, kanun koyucuyu bağlamak içindir ki, «ancak yargı görevinin bihakkin vazifesini yapabilmesi için» neşir yasağının konabileceğini ifade eden hükümümüzü vaz'etmiş bulunuyoruz.

Toplatma ile ilgili hükme gelince :

Muhterem Ömer Sami Coşar belki bir zühulde bulundu.

İsveç'te bu toplatma imkânını...

ÖMER SAMİ COŞAR — Kapatılmaktan bahsettim, toplatılmaktan değil.

BAŞKAN — Rica ederim arkadaşlar, karşılıklı konuşmayın. Zaman kaybına sebep oluyorsunuz.

MUAMMER AKSOY (Devanla) — Böyle bir hal, İsveç Kanununun 7 nci maddesinde kayıtlıdır. Mahkeme kararı ile toplatma açıkça derpiş edilmiştir. Keza yeni ve hürriyetçi iki Anayasa (İtalyan Anayasası madde 14 ve Yunan Anayasası madde 21) gazete ve dergilerin toplatılabileceğini açıkça zikretmek lüzumunu duymuştur. Her basın suçunda toplatma kararı alınmayacaktır. Şu ve şu suçlar işlendiği takdirde, toplama kararı verilebilir diye, kanunda belirtilecektir. Görülüyor ki, tam mânasıyla hürriyetçi bir görüş hâkimdir. Ve

bu hükümler, 3 ncu fıkradaki sınırları daraltıcı mahiyettedir. Hukuki tâbiri ile; istisnanın istisnasını teşkil etmektedirler. Basın hürriyetini 3 ncu fıkraya göre kayıtlarken, toplatma konusunda, son fıkradaki kayıtlar göz önünde tutulacaktır. Arkadaşlarımızın toplatma mevzuundaki suallerine bu suretle cevap vermiş bulunmaktayım. Son olarak arz edeyim ki, çeşitli demokratik memleketlerde kabul edilmiş olan ölçülerden ileri gitmedik.

Sahir Kurutluoğlu arkadaşımız, her halde bizim bu sabahki mâruzatımızı tamamiyle duymamış, veya hâfizalarında yanlış kalmış olacak. Biz kapatmayı, yalnız 55 nci maddedeki hale hasrettik. Dediler ki, yukarıda zikredilen sınırlar bütün kayıtlayıcılara şâmil olur; o zaman gazete dahi kapatılabilir. Böyle bir şey bahis konusu değildir. «Yalnız 55 nci maddede partilerin kapatılması için öngörülen hallerde mümkündür» dersek kapatma konusunda artık genel olarak konuşmuş sınırlayıcı hükümlerden faydalanılmıyacaktır. Zira, özel hüküm varken, genel hüküm uygulanamaz.

Basın hürriyetinin kanunla hangi istikametlerde sınırlanabileceğini belirten 3 ncu fıkranın, basın hürriyetini değil, kanun koyucuyu sınırlamak gayesiyle konulduğunu ifade ettik. Fakat bu hükme karşı şüphe ile bakan arkadaşları tatmin etmek için belirtelim ki, Milletlerarası Sözleşmenin hükmünü tekrarlayan bu fıkranın benimsenmesini, meselâ Anayasa anketine cevap veren C. H. P. de tavsiye etmiş bulunmaktadır. C. H. P. cevabının 10 ncu sayfasından aynen okuyorum : «Basın hürriyetinin hangi mülâhazalarla kayıtlanabileceğinin Anayasada sarahaten görülmesi arzusu edildiği takdirde, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesinin 10 ncu maddesinin 2 nci fıkrasındaki esaslardan faydalanmak yerinde olacaktır».

İşte komisyonumuzun kabul ettiği kayıtlar da bundan ibarettir.

Sayın Feyzioğlu'nun bir teklifi vardı : Neşir yasağı ile ilgili hükümde menfi bir ifade kullanılmıyolar. Bunu kabul edebiliriz. Teklifleri şu : «Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesinde, kanun hükümleri saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.» Buradaki «konamaz» kelimesi, meseleyi menfi bir şekilde formüle ediyor. Bunu kabul etmekte bir mahzur yoktur.

TURHAN FEYZİOĞLU — Yalnız «kona-maz» değil «olaylar hakkında» kelimeleri de ilâve edilmektedir.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Efendim, öyle bir hal tasavvur edilebilir ki, bir olayı neşretmek, bir cinayete sebebiyet verecektir. Coşar arkadaşımız, biz Türkiye'yi göz önünde tutalım dediler. Bir neşir yasağı koyuyoruz. Bunu ve memleket gerçeklerini bilmekteyiz. Ama memleket gerçekleri, hiçbir suretle, olayların ne pahasına olursa olsun her hal ve şart altında yayınlanmasını gerektirmemektedir. Olayların dahi, adli mülâhazalarla, bir müddet yayınlanmaması icab-edebilir. Her memlekette kendini gösterebilen bu ihtiyacın, Türkiye için vâridolmaması tasavvur edilemez.

Bir müessese ile onun kötüye kullanılmasını kısıtlamamak lâzımdır. D. P. devrindeki neşir yasaklarının hemen hepsi, bizzat o zamanki kanunlara dahi açıkça aykırı idi. Ve bağımsız olmıyan hâkimlerden, bu kararlar âdeta zorla alındı. Topkapı'da İnönü'ye yapılan suikastın resimlerinin yayınlanması, sadece kimlerin suçlu olduğunu gösterecekti. Buna mâni olundu; çünkü suçluların ortaya çıkarılması istenmiyordu. Görülüyor ki, arkadaşlarımızın gösterdikleri misaller, kanuna aykırı kararlardır; hâkimlerin kanunsuz karar verdikleri zamanlara ait misallerdir. Mahut 39 ncu maddede, hâkimlerin tarafsız karar vermelerini, kahraman olma şartına bağlıyordu. Hulâsa : Kötü tatbikatı ve başka devirlerin, başka şartların kararlarını ileri sürerek, gelecekteki lüzumlu tedbirleri ortadan kaldırmak doğru olamaz!

EMİN SOYSAL — DahiliyeVekilinin veya Başvekilin cebinde imzalı hazır, fakat tarihsiz mahkeme kararları olursa... Bunu mülâhaza ettiniz mi?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Hâkimlerin icraya hiçbir surette bağlanmaması sayesinde mesele halledilmiştir. Sayın Soysal; hâkimlerin kaderi, artık yine bizzat hâkimlerden kurulu Yüksek Hâkimler Kurulunun kararlarına bağlıdır.

Böyle olunca da, iktidarın, hâkimlerin kararına tesir edememesi gerekir. Ama iktidar partisi, «önümüzdeki seçimde seni mebus yapacağım, diyerek tesir eder» denirse; hatırlatalım ki, bu kadarı, İsviçre'de de, İsveç'te de olabilir.

SAHİR KURUTLUOĞLU — Gazete kapatmanın 55 nci madde ile olacağına dair madde ge-

lecek mi, yoksa sizin buradaki izahatınızla mı kalacak?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Biz bir fıkra ilâvesi teklifinde bulunduk, her halde haberiniz yok.

Bu arada Feyzioğlu'nun bir suali cevapsız kaldı : «Hükmedilmesi» diyor. Zaten biz, teklif ettiğimiz fıkra hükmünü bu mânada anlamaktayız. «Bu suç işlerse» demek, «suç hükmen sabit olursa» demektir. «İşlediği iddiasıyla» demiyoruz. Yüksek Heyetiniz, hayır, yine de yanlış tefsir edebilir» derse; «hükmedilmesi» kelimesinin eklenmesine hiçbir itirazımız yoktur.

BÜLENT ECEVİT — Efendim, matbaa kapatılması için yetki Anayasa Mahkemesine verilmiştir. Teklifinizde basın için de aynı mıdır?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Bu mesele komisyonda da görüşüldü. Komisyon çoğunluğu, sadece «mahkeme» olduğu neticesine vardı. Ben, komisyonun vardığı neticeyi arz ediyorum.

KEMAL ZEKİ GENÇOSMAN — Sabahki mâruzatımda bir hususu rica etmiştim. Kapatma halinde suçlu alâkalı olmıyanların gördükleri zararların telâfisi için kanunen himayesini tazammun eden bir takrir takdim etmiştim. Bu hususta bir şey söyleyebilir misiniz?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Muhtemem arkadaşımızın bu temennisi, insan olarak, hukukçu olarak gönülden katılacağımız bir temennidir. Ama Anayasaya bu hususta nasıl bir hüküm koyabiliriz? Bu nihayet, «gazete kapatıldığı zaman, çalışan kimselere şu kadar tazminat ödenir» veya «bu kimseler şu kadar hizmet etmiş gibi kabul edilir» şeklinde bir hüküm konulmasını gerektirebilir. Bu yine, «sosyal Devlet» zihniyeti içinde (yani bir patronun, işlediği suç neticesinde işçileri mutazarrır etmesi halinde, iktisaden zayıf olan kimselerin insani bir şekilde korunması çerçevesi içinde) bâzı hal suretlerine bağlanabilir. Ama bu gibi hükümler, ancak kanuna girebilir. Anayasada böylesine teferruat hükümler yer alamaz.

FETHİ ÇELİKBAŞ — 2 nci fıkranın esbabı mucibesini rica etmiştik.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — 2 nci fıkra hakkındaki sualinize, basın hukuku hakkında kitap yazmış olan bir Ordinaryüs Profesörden yapacağım nakille cevap vereyim : «Ba-

sın hürriyeti aynı zamanda âdeta kolektif bir hürriyet, sosyal bir hak olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekten fikir ve düşünceleri yayma vasıtaları, modern teknik sayesinde gittikçe tekemmül ve inkişaf eyledikçe, durum her gün biraz daha fazla böyle olmaktadır. Bu ifademizin, yani basın hürriyetini kolektif bir hürriyet olarak ifade edişimizin tamamiyle edebî bir arz olmadığını ve bunun hukuki bakımdan ehemmiyetli mânalar taşıdığını derhal ilâve edelim : Gerçekten şahıs hürriyetinin suiistimal edilebilmesi için Devletin hiçbir müspet hareketini beklemedikleri, Devletin bunlara bitaraf bir durum takınmasının bu hürriyetlerin mevcudiyetleri bakımından kâfi olduğu halde, kolektif hürriyetler ve sosyal haklar, istimal edilebilmek için, Devlet tarafından bâzı tedbirlerin alınmasını, bâzı imkân ve vasıtaların temin olunmasını zaruri kılar. Bugün basın hürriyetlerinin, daha doğrusu fikir ve düşüncelerin serbest olarak izhari hürriyetinin, bütün halk kütlesine şâmil olarak istimalini sağlayabilmek için, aynı suretle Devletin bâzı tedbirler alması zaruretini, iktisadi tekâmül ortaya koymuştur. Hemen akla gelen bir misali vermiş olmak için, meselâ kâğıdı ele alalım; bugün için Devletin matbuatın iktisadi yapısına karşı tamamiyle lâkaydi göstermesi, gazeteleri kâğıt bakımından büyük müşkülât içinde bırakıp fiilen basın hürriyetini ortadan kaldıracaktır. O halde bu hürriyetin istimali için Devlet, mevkutelere kâğıt teminini, bir iş edinecektir ve edinmelidir. Misalleri çoğaltmak imkânı vardır.» İşte bu cümleler, Basın Hukuku kitabının 50 nci sahifesinden aynen nakledilmiştir.

Bendeniz de, basın hürriyetinin yirmi çeşit sınırlanması diye vaktiyle gazetelerde seri halinde yayınladığım yazılarda, bu nokta üzerinde durmuştum. Yalnız kâğıt değil, mürekkepten tutunuz da rotatife kadar, Devlet telefonundan, radyo neşriyatından ve diğer her türlü araçlardan faydalanma meselesinin, basın hürriyeti ile ilgili olduğunu belirtmiştim. Hattâ resmî ilân meselesi dahi buraya girer. Eğer Devlet basına yardım elini uzatmazsa, fikirlerin serbestçe yayımlanması, kelimenin gerçek mânasıyla mümkün olamaz. Devlet, basın hürriyetini ilân ile yetinerek, «ne yapalım kâğıt basına yetmiyor, ithal de edemiyoruz» derse, basını fiilen yok olmaya mahkûm ediyor demektir. Ba-

sın Devlete karşı, «gölge etme, yani sansür etme başka ihsan istemem» demekle yetinemez. Ayrıca yayının fiilî şartlarının hazırlanmasını, yani Devletin birtakım müspet edimlerde bulunmasını talebetme zarureti de mevcuttur. Modern basının mahiyeti ve fonksiyonu, bunu gerektirmektedir. Ama bu edimler, bu yardımlar, elbettteki memleketin imkânları ile sınırlıdır.

ALTAN ÖYMEN — Efendim, 55 nci maddeye göre bir gazetenin kapatılması ve suçu işliyenlerin yeni bir gazete çıkarması halinde buna mâni olacak bir durum görüyor musunuz?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Yeneden bir suç işlerse, yine kapatılacaktır.

ALTAN ÖYMEN — O zaman ne gibi bir fayda mülâhaza ediyorsunuz?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Altan Öymen arkadaşımızın sözleri, hakikaten, bu alandaki fikirlerin, yani her iki hal suretinin gölgeli ve ışıklı taraflarını belirtmektedir. Anayasaların büyük çoğunluğunda, gazetelerin kapatılacağına dair bir hüküm yoktur. Keza partilerin kapatılacağına dair de hüküm mevcut değildir. Arkadaşımızın suallerini cevaplandırmak için, öğleden önceki konuşmamı tekrar etmek mecburiyeti hâsıl olacaktır. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

OKTAY EKŞİ — 22 nci maddenin son fıkrasında «hâkim», gerekçede «mahkeme» toplama kararı verir diyor. Bunlardan hangisini tercih etmek icabedecektir?

Bâzı yerde sorgu hâkimi, bâzı yerde de hâkim denilmektedir.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Anayasa tasarisının gerekçesini nasıl hazırladığımızı belki tasavvur edemezsiniz. Bâzı maddelerin gerekçesi, son gece sabahın erken saatlerine kadar durmadan yazmak suretiyle hazırlandı. Birçok yerlerde de, baskı hataları var.

«Hâkim» mi «mahkeme» mi yolundaki suale gelince : «Hâkim» mi diyelim, «mahkeme» mi diyelim diye düşündük. Muhtelif kanun metinlerini göz önünde tuttuk. Hâkim tâbirini kullanmanın daha doğru olduğunu ve daha şümulü bir mâna ifade edeceğini, sorgu hâkiminin de bahis konusu olabileceğini düşünerek, metinde geçen «mahkeme» tâbirleri yerine «hâkim» kelimesini koyduk. Fakat gerekçeyi yazarken, bu

terim birliğine kâfi derece dikkat edilememiştir. Arz ettiğim gibi, gecenin son saatlerinde yazdığımız sayfalar oldu; gözden kaçmış olacak. Düzeltmek ve ahengi sağlamak lâzımdır.

SIRRI ATALAY — Mâruzatım çok kısa olacak. Sayın Sözcü bir siyasi teşekkülün verdiği cevabı aldı ve bize burada basına ait konuşmalarında bu cevabı mesnedolarak gösterdi. Bilmiyorum ne maksatla söylediler. Hukukçu arkadaşlarım bilir ki, Anayasa tedvin edilirken siyasi partilerin yazıları nihayet bir mütalâadır ve burada tenkid edenlere karşı verilecek olan cevabın mesnedi olamaz, nihayet bir mütalâa hududunu geçemez. Ve bu mütalâa temsilcilerine her hangi bir şekilde, bağlayıcılık olarak gösterilemez, ileri sürülemez. Buradaki teşriî vazifemiz dolayısıyla ehemmiyetle bu ciheti ifade etmek isterim. İtalyan Anayasasında bu meseleler 5 - 6 satırda prensipler halinde vaz'edilmiştir. Yunanistan Anayasasının 14 ncü maddesi ise bugün mevcut bütün Anayasalar içinde bulabildikleri ve en uzun bir maddeyi ihtiva eden tek Anayasa metnidir ki tacin hukukunu himaye eder, Kıral ailesinin korunmasına ait hükümler yer almaktadır. Bu bakımdan biraz uzunca bir tek maddedir. Bütün bunlardan maksadım, bir basın hürriyetini temin için normal, demokratik yol lâykiyle işliyebilecek bir basın kanunu çıkarmak ve öyle tedvin etmektir. Anayasa matluba muvafık bir şekilde basın hürriyetini garanti ediyorum dediğinden itibaren garantiden mahrum kalır. Temenni ediyorum ki, tatbikat istikbalde beni haksız çıkarsın. Ama yaşadığımız Asya kıtasının şartlarını bilmemiz lâzımdır. Teferruat hükümleri faydalı değildir. Bu hususta ısrar ediyorum.

SEREF BAKŞIK — Komisyon Sözcüsü, gazetelerin toplatılması konusunda kâfi teminatın bulunduğunu söyledi. Bu hususta verdikleri cevaplar, beni tatmin etmemiştir. Anayasaya göre hâkimlerimizin teminata sahip bulduklarını söylediler. Fakat unutmamalı ki, hâkimler nihayet önlerine gelen kanunlara göre amel ederler. Anayasa Mahkemesi de Anayasa hükümlerine göre amel edecektir. Yarının iktidarına karşı gazete toplama tasarrufunun suiistimaline yol açan bir kanun tedvinine engel hükümler Anayasada yer almazsa, bu suiistimali Anayasa Mahkemesinde iptal etmek mümkün olmayacaktır.

Anayasa Yasama Meclisini serbest bırakmış ve bu sebepten Anayasaya aykırılığı ileri sürülemeyecek olan kanun da gazete toplatmanın suiistimaline yol açacak hükmünü sarahaten derpiş etmişse, hâkim de kanunu tatbik ile mükellef bulunduğundan, basın hürriyeti geniş nispette tenkise uğrıyacak demektir. Şimdi komisyon bir gazete kapatabilmenin şartlarını Anayasanın 55 nci maddede derpiş ettiği esaslara göre sınırlamayı kabul ettiğine göre, gazete toplamayı da aynı şekilde kabul etmesinin sebebini anlıyamıyorum. Halbuki gazete toplamak, gazete kapatmaktan tehlikeli olabilir. Zira gazete kapatmak beş - altı ay sonra birtakım adli mercilerden geçip kesinleşecek, ondan sonra tatbik edilecektir. Halbuki gazete toplamak, her sabah yürütülebilecek tehlikeli bir tedbirdir. Sonra gazete toplama meselesi dosya üzerinden tetkik edilir, sanık gelmez, savunması alınmaz. Yarının kötü maksatlı iktidarı bu geniş imkânlardan istifade edecektir. Ricam, komisyonun anlayışlı davranması ve 55 nci maddedeki sınırı gazete toplatmaya da teşmil etmesidir. Bu sınır yetersiz ise kabul edilebilecek başka sınırlar bu boşluğu önleyebilir.

Bunu rica ediyorum.

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Arkadaşlarım: elimizdeki Anayasa tasarısının, basın hürriyetini şimdiye kadar olduğundan daha çok teminata bağlandığına inanıyorum. Müzakere edilen maddenin, esasta, iyi bir madde olduğuna inanıyorum. Yalnız birkaç noktada vuzuha varamadık. Kapatma konusunda komisyonca teklif edilen metin «mahkeme kararı» ile şeklindedir. Ancak mahkeme veya hâkim kararı ile gazete kapatılabilir demekle maksat hâsıl olmayacaktır. Çünkü, 22 nci madde başka bir konuda da açıkça hâkim kararından bahsediyor. Toplatma halinde «hâkim kararı» ile demek kâfi gelebilir. Bu bir tedbirdir. Toplatmanın neşirden altı ay sonra olması kabul edilemez. Fakat, kapatma konusunda durum farklıdır. Binaenaleyh «mahkûmiyet» diye tasrih etmeye lüzum yoktur demez. «Hâkim kararı» ile «mahkûmiyet hali» terimlerinin hukukan aynı anlamı taşıdığını ileri sürmek hatalıdır. Ters istikametlerde tefsire müsait bir hüküm koymuyalım.

1956 da çıkan Basın Kanununun kapatma ile ilgili maddesi, Türk Ceza Kanununun 141, 142

nci maddelerine göre veya neşir yolu ile işlenen suçlar hakkındaki kanuna göre kesinleşmiş mahkûmiyet halinde gazeteleri bir aydan üç aya kadar kapatılmasını mümkün kılıyordu. Muhalefeti ezmek için bu madde kullanıldı. 1956 da çıkan antidemokratik bir kanun metnindeki «mahkûmiyet halinde» ibaresi Anayasaya eklenmezse, Anayasa «mahkûmiyet halinde» ibaresi eklenmeden çıkarsa bunun son derece mahzurlu olacağına kaaniim.

Tekrar düşünülmesini rica ediyorum; neşir yasağı konusunda da madde ile teklifimiz arasında bir fark olmadığını ifade ettiler. Bir incelelik vardır. Buradaki müzakereler yarının tatbikatçılarına ışık tutabilir. Farkın ne olduğunu Yüksek Heyetiniz görecektir. Adliyenin her türlü tesirden âzâde olarak iş görmesini, hazırlık ve ilk tahkikat safhasında gizliliği, hâkimlerimizden tam bir serbesti içinde mesailerini yürütmelerini sağlamak için, medenî memleketlerde de kabul edilen ölçüler nispetinde yayın yasaklarını kabul ediyoruz. Bunun yanında, eskiden olduğu gibi, hele siyasi maksatlarla halk tarafından duyulması istenmiyen bâzı hâdiselerin örtbas edilmesi yoluna gidilmesin diyoruz. Yasaklar, sırf olayları gizlemek için konamaz diyoruz. (Olaylar hakkında) kelimelerinin ilâvesini bu bakımdan istedim. Bir de «yayın yasağı konabilir» tarzında âdeta yol gösterici ve teşvik edici bir ifade yerine, «şu gibi zaruretler mahfuz kalmak şartıyla yayın yasağı konamaz» demenin Anayasamızın felsefesine daha uygun düşeceğini arz ettim. Takdir Yüksek Meclisindir.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur. Maddenin sonuna ilâve edilecek fıkra hakkında komisyonun bir teklifi var, okutuyorum.

Komisyonun tadili

22 nci maddeye son fıkra olarak ilâve edilecek;

«Türkiye’de yayınlanan gazete ve dergiler, ancak Anayasamızın 55 nci maddesinde belirtilen fiillerin işlenmesi halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.»

Anayasa Komisyonu adına
Coşkun Kırca
(Kâtip üye)

BAŞKAN — Şimdi madde hakkında verilen takrirleri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Gazete ve dergilerin her hangi bir merciin emri yahut kararıyla kapatılmasını önlemek üzere, bir fıkra ilâve edilebilmesi için, 22 nci maddenin komisyona iadesini arz ve teklif ederiz.

Oktay Ekşi

Yüksek Başkanlığa

Görüşülmekte olan 22 nci maddenin şifahen arz ettiğim sebeplerden dolayı 23, 24, 25 ve 26 nci maddelerle beraber daha özlü ve kısa olarak bir veya iki madde içinde tedvini için komisyona havalesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Riyasete

1. 22 nci maddenin 2 nci fıkrasının :
«Basın ve haber alma hürriyetleri, sınırlarını umumi kanunlarda bulurlar.» şeklinde tadilini.
2. 3 ve 4 ncü fıkralarında geçen (Kanunun gösterdiği, kanunun açıkça gösterdiği) cümle parçalarındaki (kanunun) kelimesinin (umumi kanunların) olarak değiştirilmesini, arz ve teklif ederim.

Esat Çağa

Yüksek Başkanlığa

22 nci maddenin 3 ncü fıkrasından sonra 4 ncü fıkra olarak aşağıdaki cümlenin ilâvesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Düzeltilme ve cevap hakkı kanunla düzenlenir.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

22 nci maddenin 4 ncü fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederiz.

«Madde 22. — Olayların yayımını önliyecek şekilde mahkeme kararı ile dahi neşir yasağı konamaz.»

Ömer Sami Coşar	Ihsan Esen
İ. Selçuk Çakıroğlu	Altan Öymen
İsmet Giritli	Selâmi Savaş
Oktay Ekşi	Babür Ardahan
Okunamadı	Feyyaz Köksal
Alp Kuran	Bahir Ersoy
Ferit Celâl Güven	Kemal Zeki Gençosman
Okunamadı	

Temsilciler Meclisi Başkanlığına
22 nci maddenin 4 ncü fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

«Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.»

Turhan Feyzioğlu

Yüksek Başkanlığa

22 nci maddenin son fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Türkiye'de yayımlanan gazete, dergi, kitap ve broşürlerin toplatılması kanunun açıkça gösterdiği suç işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararı ile olabilir.

Temsilciler Meclisi Sayın Başkanlığına

Anayasa tasarısının 22 nci maddesine aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve teklif ederiz.

«Gazeteler ve dergiler ve haber ajansları kapatılamaz.»

Saygılarımızla.

Osman Alışiroğlu

Bülent Ecevit

Sait Erdiñç

Hıfzı Oğuz Bekata

Zeki Baltacıoğlu

Ahmet Demiray

Başkanlığa

22 nci maddeye şu fıkranın ilâvesini dileriz:

«Gazete ve dergiler kapatılamaz.»

Altan Öymen

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

22 nci maddeye aşağıdaki şekilde bir fıkra eklenmesini teklif ederiz :

«Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, ancak Anayasanın 55 nci maddesinde belirtilen suçların işlenmesi halinde, mahkeme kararı ile toplatılabilir veya yayımdan menedilebilir.»

Selâmi Savaş

Şeref Bakşık

Ömer Sami Çoşar

Esen İhan

Feyyaz Köksal

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

22 nci maddeye aşağıdaki fıkranın eklenmesini teklif ederiz :

«Basın dâvaları, en az üç hâkimli toplu mahkemelerde görülür.»

Şeref Bakşık

Ali İhsan Göğüş

Ömer Sami Çoşar

Selâmi Savaş

Burhan Akdağ

Turhan Feyzioğlu

Sait Erdiñç

İhsan Esen

Halil Akyavaş

Babür Ardahan

Ferit Celâl Güven

Kemal Zeki Gençosman

A. Öymen

Yüksek Başkanlığa

22 nci maddenin sonuna aşağıdaki fıkranın eklenmesini arz ve rica ederim :

Kemal Zeki Gençosman

«Gazete dergi ve haber ajanslarının mahkeme kararıyla kapatılması halinde zarar görenlerden, kapatmaya sebeb olan suçla ilgili bulunmayanların hakları kanunla korunur.»

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Komisyon tarafından ilâvesi teklif edilen fıkraya : «Mahkûm olma halinde» kelimelerinin eklenmesini rica ve teklif ederim.

Turhan Feyzioğlu

Yüksek Başkanlığa

22 nci maddenin dördüncü ve son fıkrasındaki «hâkim» kelimesinin «mahkeme» olarak değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Oktay Ekşi

BAŞKAN — Efendim, önergeleri yüksek oyunu sunmak üzere tekrar okutuyorum :

(Oktay Ekşi'nin önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun bir noktai nazarı var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi dikkate alanlar... Kabul etmiyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

(Sırrı Atalay'ın birinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası var mı?
KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmiyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

(Esat Çağa'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası?..
KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AK-SOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sırrı Atalay'ın ikinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Ömer Sami Coşar ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Turhan Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Efendim, takrirdede maksadımız daha iyi ifade edilmiştir, iştirak ediyor, aynen kabul ediyoruz. Daha iyi formüle edilmiştir. Bizim de maksadımız budur.

BAŞKAN — Komisyon önergeye iltihak ediyor, aynen kabul ediyor, Binaenaleyh, önergeyi oyunuzda sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmiştir.

(Sırrı Atalay'ın 3 neü önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası var mı?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Bülent Ecevit'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyonun mütalâası?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon kabul etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Altan Öymen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Önergenin dikkate alınmasını oyunuzda sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Selâmi Savaş ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Önergeyi oyunuzda sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Şeref Bakşık ve arkadaşlarının önergesi* tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?

MUAMMER AKSOY — Yeri burası değil, iştirak etmiyoruz, efendim.

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor. Önergenin dikkate alınmasını oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Kemal Zeki Gençosman'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi dikkate alanlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Turhan Feyzioğlu'nun ikinci önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İştirak ediyoruz. Sarahaten söylenmesinde hayır vardır. İştirak ediyoruz.

BAŞKAN — Bu önergenin dikkate alınmasını oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Oktay Ekşi'nin takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?..

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Temsilciler Meclisince kabul edilen önergeler ile birlikte komisyona maddeyi veriyoruz, efendim.

Saat 17 de toplanılmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 16,35

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,00

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Efendim, müzakereler çok yavaş ilerlemektedir. Müsaade ederseniz, müzakerecilerin biraz daha ilerliyebilmesini temin için ve zaten günler de uzamıştır, yarından itibaren saat 19,30 a kadar çalışılması Divanca uygun görülmüştür. Keyfiyeti arz ederim.

Şimdi, komisyona iade edilmiş olan 22 nci madde gelmiş bulunmaktadır. Okuyoruz.

VI. Basın ve yayımla ilgili hükümler.

a) Basın hürriyeti

MADDE 22. — Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin hayşiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kısıtlı olmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla olabilir.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, ancak 55 nci maddede belirtilen fiillerden mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MÜAMMER AKSOY — Efendim, İçtüzüğün 119 ncu maddesine istinaden, bu gibi hallerde komisyon isterse bilâhara kabul eder diye bir hüküm bulunduğundan, komisyon kabul edip etmediğini

beyan edebilmek salâhiyetini haizdir. Bu itibarla huzuruza geldik.

Şunu söyleyeyim ki; komisyonlar unumiyetle sevilmez, komisyon sözcüleri de hiç sevilmezler. Ama şu vazifemizi belirtmek için bir komisyona ihtiyaç vardır, bir de sözcü olması zaruridir. Bu bakımdan huzuruza mütaaddit defa çıkmak mecburiyetinde kalıyoruz.

Şimdi bu maddede bizim komisyonun kabul etmediği «basın dâvaları en az üç hâkimli toplu mahkemelerde görülür» hükmü var. Şimdilik muhtevası üzerinde hiçbir şey söylemeksizin, yeri yargı kısmıdır, diyoruz. Bütün bunlar 136 nci maddeye eklenebilir. Bu bakımdan orada müzakeresi yerinde olur.

BAŞKAN — Buyurun.

BÜLENT ECEVİT — Son eklenen fıkrada yalnız gazete ve dergi diyorsunuz. Halbuki basın deyince; haber ajansları da vardır. Bu hususta ne düşünüyorsunuz?... Yani bir haber ajansının kapatılması da basın hürriyetini ihlâl demektir.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MÜAMMER AKSOY — Efendim, «gazete ve dergi» kelimesi Arapça, yani Osmanlıca mevkute kelimesinin karşılığıdır. Hakkikaten böyle kullanılmıştır. Diğer anayasalarda ve kanunlarda da böyle geçmiştir. Ajanslar; yani basın teşebbüsü ayrı bir meseledir. Bu mevzua girmez. Bu bir meslek esasıdır. Biz bu ajanslar hakkında hususi hükümler koyduk. Anadolu Ajansı tamamen ayrı bir meseledir. Burada mevkuteler arasında hüküm konmuştur.

BAŞKAN — Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Özür dilerim, vaktinizi alıyorum. Fakat, bu maddelerin redaksiyonunda bir aykırılık olduğu kanaatindeyim. İşaret etmek istediğim mesele şu: Gazete ile ilgili tedbir ve cezalar üç grupta toplanıyor: Yayın yasağı, toplatma ve gazetelerin kapatılması. Bu

üç fıkradan birincisinde yayın yasağında menfi cümle kullanılıyor. Şu, şu şartlar olmadıkça yayın yasağı konulamaz, deniliyor. Daha sonra, müspet cümle kullanılmıştır. Gazete ve dergiler, şu, şu şartlar gerçekleşirse, kapatılabilir, deniliyor. Bu müspet cümlelerin de menfi olarak ifadesi; hem fıkralar arasındaki intibakın sağlanması, hem de bu cezaların verilmemesinin asıl, verilmesinin istisna olduğunun belirtilmesi bakımından faydalı olur. Bu itibarla maddenin komisyon tarafından geri alınmasını ve sonra bu düzeltme ile getirilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Verilen önerge yoktur. Komisyondan gelen şekliyle maddeyi oyunuzda arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

b) Gazete ve dergi çıkarma hakkı

MADDE 23. — Gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Gazete ve dergilerin çıkarılması yayımı, malî kaynakları ve gazetecilik mesleki ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasi, iktisadi, malî veya teknik kayıtlar koyamaz.

Gazete ve dergiler, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre faydalanır.

BAŞKAN — İlhami Soysal (Yok sesleri) Oktay Ekşi.

OKTAY EKŞİ — Huzurunuzu gayet küçük bir nokta için işgal etmiş bulunuyorum. 23 ncu maddenin birinci fıkrası, gazete ve dergi çıkarılması önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz, demektedir. Mefhumu muhalifinden hareket edip düşünürsek bunun mânası şudur; başka şartlara bağlanabilir. Yani yaş şartına bağlanabilir. Nitekim 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi var; bunda 30 yaşından aşağı insan gazete çıkaramaz, deniyor. 1881 sayılı Kanunda da vardır. Şu, şu şartları haiz olmıyan zat gazete çıkaramaz, deniyor. Yahutta menfi şartları koymuştur. Okuma yazma bilmiyen meselesi, şu kadar tahsili olması durumu veya yüksek tahsil yapmıyan zat gazete çıkaramaz, denebilir. Bunun mahzurlarını dik-

kate alacak olursak, maddenin 1 nci fıkrası: kâfi derecede olgun tedvin edilmiş değildir.

Bir başka nokta daha dikkatini çekti; ikinci fıkranın 1 nci cümlesi: «Gazetecilik mesleki ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir.» diyor. Bu iki fıkra arasında bağlantı vardır. Geçen iktidar, basın hürriyetinin hiç özüne dokunmuyor gibi yöstererek, istediği şekilde basın hürriyetine dokunmak imkânı olduğunu bize gösteren misaller vermiştir. Üstelik bizde bunun yani gazete çıkarmanın pek çok şarta bağlanmasının tabikâtı vardır. 1937 tarihli bir Basın Birliği Kanunu vardır. Buna göre Türk Basın Birliğine üye olmıyan gazeteci gazetecilik yapamazdı. Bu kanun, mesleki disipline etmek niyetiyle, bahanesiyle yahutta aslında gazetecilere, icra gücünün dediğini yazdırtmak azusuyla getirilmiştir ve nihayet 1946 da ilga edilmiştir. Şimdi bu kanun hükümlerine benzeyen hükümler getirilebilir. Esasen basın odaları lâfi meslek mensupları arasında ikide bir edilir. Buna başka cins formül bulunabilir. Gazeteciliğin düzenli bir meslek haline getirilmesi için formüller bulunabilir. Bu hükümlerden istifade edilirken, gazeteciliğin mahdut ve sadece iktidarı istediği ellerle kalması temin edilebilir, endişesi ile huzurunuzu işgal etmekteyiz. Bu memlekette bir basın birliği bir daha inşallah tekerrür etmez. Bir basın birliği kurulursa veya benzeri bir müessese ihdas edilirse, gazeteci buna uymazsa çalışamaz denirse ve meslekten atma hakkını kendi elinde toplarsa, gazetecilik hakkında istediğiniz kadar madde tedvin edelim, basın hürriyeti katıyen mevcudolmayacaktır. Huzurunuzu daha fazla işgal etmiyeceğim.

Bahıs mevzuu maddenin 1 nci fıkrasının tadili için bir önerge takdim ediyorum. Kabulünü istirham ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Bülent Ecevit.

BÜLENT ECEVİT — Gazete ve dergi bahsi bu maddede geliyor. Fakat ajans bahsedilmiyor. Sayın Sözcünün bundan evvelki bir soruma verdikleri cevap beni tatmin etmedi ve durumu biraz daha karıştırdı. Sözcü bu maddelerin haber ajanslarıyla ilgisi yoktur, dediler. İlerde gelecek dediler. Halbuki tetkik ettim; ilerde ajansla ilgili olan madde, ancak Devletin ilgisi bulunan ajanstır. Onun için özel ajanslar açıkta bırakılmıştır. Eski Basın Kanu-

nunun bir hükmü, «Gazetelere, dergilere, haber ajanslarına bu kanunda mevkute denir.» diyerek hepsini içine almıştır, fakat Sayın Sözcünün buradaki konuşmalarına göre haber ajansları bu maddenin dışında bırakılmış gibidir.

Eğer gazete ve dergiler sözü ile, haber ajanslarından da bahsedilmiş olduğu burada beyan edilirse ve bu husus tutanaklara geçerse çok yerinde olacaktır. Yahutta bunu temin edecek bir önerge veriyorum, maddenin «gazete, dergi ve haber ajansları» diye değiştirilmesi için. Eğer madde haber ajanslarını da içine almıyorsa, bu önergemın kabulünü istirham edeceğim.

BAŞKAN — Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Komisyondan iki sualimiz var;

1. Gazete ve dergilerin malî kaynakları kanunla düzenlenir. Bundan acaba ne anlaşılıyor?

2. Gazetecilik mesleki ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Bundan ne demek isteniyor? Misalleriyle açıklanmasını rica ederim.

BAŞKAN — Buyurun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Evvelâ değerli arkadaşım Bülent Ecevit'e cevap vereyim «Haber Ajansı» tâbirini kullandığı için, o şekilde cevap verdim. «Haber ajanslarının bültenleri» kastedilmişse, bir periyodik, bir mevkute bahis konusudur. Ve bu takdirde de, hükmün şümülüne girer.

Binaenaleyh, bu mütalâanın zapta geçmesini istiyorlarsa, tekrarlıyorum : Haber ajansları bültenleri dâhildir! Bir de, Basın Kanununun ne gibi hükümler olabileceği soruldu.

Muhterem arkadaşlar; her memlekette değilse bile, memleketlerin çoğunda basın kanunları vardır. En demokratik memleketlerde de vardır. Daha önce de arz ettiğim gibi, bir misal olarak, İsveç'in 5 Nisan 1949 tarihli Anayasa mahiyetindeki Basın Kanununu gösterebilirim. 90 küsur maddede meseleler teferruatı ile halledilmiştir. Gazete çıkarmakla ilgili birçok şartlar orada gösterilmiştir. Bu teferruatı, biz Anayasada gösteremeyiz. İnkılâptan sonra kurulan «Antidemokratik kanunları ayıklamakla vazifeli Komisyon» bu şartları uzun uzun konuşarak, bir kanun projesi halinde de tesbidetmiş bulunuyor. Bunların ara-

sında, meselâ mesul müdür aşağıdaki şartları lhaiz olacaktır diye gösterilmiştir. Gerek sahip, gerek mesul müdür bakımından, gerekse diğer hususlarda ne gibi şartlar aranacaktır? Bunları Anayasada gösteremeyiz. Biz bu noktoda, Sayın Atalay'ın görüşüne iştirak ederiz. Bu derece teferruata gidersek, onun tenkidleri hak kazanır. Biz burada vaktiyle çektiklerimizi nazarı itibara alarak, bir hüküm getirmiş bulunuyoruz. Biliyoruz ki; «gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve malî teminat şartına bağlanamaz.» Bu hüküm basınıımız için büyük bir teminatır.

Aksi halde kanun koyucu, «gazete veya dergi çıkarmak için şu kadar yüz bin lira teminat yatırılacaktır» diyerek, basım hürriyetini fiilen ortadan kaldıracaktı. Yahut ta, gazete çıkarmayı müsaadeye tâbi tutar, basım hürriyetini bu suretle kaldırır.

Bunun dışında, vâzın kanunlara ve gelecek iktidarlara artık biraz da inanmamız lâzımdır. Biz onu ancak bir dereceye kadar sınırlıyabiliriz. Ondan ötesinde, iktidarlara güvenmeye ve teferruatın düzenlenmesini onlara bırakmaya mecburuz. «Basım hürriyetinin özünün zedelenmeyeceği» yolundaki genel kaideye uygun olarak, meseleler kanun tarafından düzenlenecektir. Eğer alınan tedbirler, basım hürriyetini imha edecek veya esaslı surette sınırlıyacak mahiyette olursa, bizzat basımın tenkidlerinden faydalanan Anayasa Mahkemesi, bunları iptal edecektir. Durum bundan ibarettir.

BAŞKAN — Bir sual varmış, buyurun efendim.

ÖMER SAMİ COŞAR — Gazetelerin malî kaynakları kanunla düzenlenir diyor, bu nedir?..

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Bu hususta birçok kanunlarda hükümler vardır. Meselâ 5680 sayılı Kanunda ve bunu değiştiren 6733 sayılı Kanunda da hükümler vardır. Onlar beğenilmeyebilir; ama bu hususlarda, behemehal hükümler olacaktır. Biz de, sadece, bu alandaki düzenlenmeler, özel kanuna bırakılmıştır diye bir atıfta bulunduk; işte o kadar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Bir misal rica edeceğim.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Şu anda aklıma malî kaynaklarla ilgili iyi bir misal gelmiyor. Efendim, gazetelerin çıkmasıyla ilgili ana teminat, malî bir meseledir. Biz bu teminat bakımından bir hüküm koyuyoruz; ve onu menediyoruz. Fakat malî kaynaklarla ilgili bazı hükümler de konulabilir. Onu; ihtiyaçlarımız gösterecektir. Bir Anayasa yapılırken, hemen o andaki ihtiyaçlar için hüküm konmaz. İlerdeki ihtiyaçları gidermeye imkân verecek bir Anayasa hükmü bulunmazsa, gelecek kanun koyucular, lüzumlu bir hükmü koyamaz. Kanunun koyacağı bu hükümler, demokratik mahiyette olacaktır. Ama hangi ihtiyaçların belirlediği ve hangi hükümlere lüzum hâsıl olduğu, o zaman ortaya çıkacaktır.

BAŞKAN — Madde hakkında verilmiş bir önerge vardır, okuyoruz.

Temsileiler Meclisi Sayın Başkanlığına

Anayasa tasarısının 23 ncu maddesinin, gazete ve dergilerden başka haber ajanslarını da kapsamı içinde alması gereklidir. Bunun için maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederiz.

«MADDE 23. — Gazete ve dergi çıkarılması ve haber ajansı kurulması önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Gazete, dergi ve ajans bültenlerinin çıkarılması, yayımı, malî kaynakları ve gazetecilik mesleki ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasi, iktisadi, malî veya teknik kayıtlar koyamaz. Gazete, dergi ve haber ajansları, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre faydalanır.»

Saygılarımızla,

Hıfzı Oğuz Bekata, Osman Alişiroğlu, Bülent Ecevit, Sait Erding, Babür Ardağan, Ahmet Demiray, Kemal Zeki Gençosman, Behçet Kemal Çağlar, Zeki Baltacıoğlu.

BÜLENT ECEVİT — Maksat hâsıl olmuştur. Komisyon sözcüsü ajanslarda madde kapsamına almıştır, dolayısıyla önergemiyi geri alıyorum.

Yüksek Başkanlığa

23 ncu maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Oktay Ekşi

Altan Öymen

Madde 23. — (Fıkra 1) - Gazete ve dergi çıkarılması, beyanname vermektan başka bir şarta bağlanamaz.

BAŞKAN — Bu önergenin dikkate alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Başkanlığa

23 ncu maddenin ilk fıkrasındaki «gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, malî kaynakları» ibaresiyle başlayan cümleinin çıkarılmasını dilerim.

Altan Öymen

Erol Dilek

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir.

Maddeyi olduğu gibi yüksek oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

c) Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 24. — Düzeltme ve cevap hakkı kanunla düzenlenir. Gönderilen düzeltme veya cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine mahkemece karar verilir.

BAŞKAN — İlhami Soysal. (Yok sesleri)

Ömer Sami Coşar.

ÖMER SAMİ COŞAR — Efendim; bu düzeltme ve cevap hakkı ile ilgili madde üzerinde bir noktayı belirtmek için gelmiş bulunuyorum. Ne lüzum var, bu maddeye Anayasamızda neden yer verilmiş gibi sualler akla gelebilir. Geçmiş yıllarda «sansür konulamaz», katî hükme rağmen sansür konmuştur. Yayın yasakları ile, tekzip yoluyla sansür yoluna gidilmiştir.

1959 yılının ilk 9 ayında İstanbul Savaşı yalnız İstanbul gazetelerine 720 aded tekzip yolamıştır. Düşük İktidar, bu tekzipleriyle propagandasını, yalan istatistiklere dayanarak, gazetelerde zorla yaptırmıştır. Bu sebeple, yayın yasaklarıyla sansürün önlenmesini maddede bir değişiklik elde edememiş olmamıza rağmen, tekzip yoluyla sansür yolunun kapatılması için bu defa bu maddenin birkaç ilâve ile tamamlanmasını rica ederim.

O da şudur; «düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması yahut gerçeğe aykırı hareketler, ve sözler izafe edilmesi hallerinde ve âdil ölçüler içinde kanunla düzenlenir» Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Cevdet Aydın. (Yok sesleri)
Şeref Bakşık.

ŞEREF BAKŞIK — Efendim; düzeltme ve cevap hakkını düzenleyen 24 ncü madde, suiistimale yol açabilecek mahiyettedir. Bu madde kanaatimece tenkid ve haber fonksiyonunu azaltabilir. Bu madde, sadece hâkim kararına bağlı olması şartını koymuş, fakat onun ötesinde bir sıralama yapmamış. Hangi hallerin tezkibedilmiyeceği, hususu tamamen yasama meclislerinin takdirine tevdi edilmiştir.

Bundan evvel konuşan bir arkadaşımın görüşüne ben de iştirak ederim. Eğer her hangi bir gazetede çıkan yayın veya haber şerefe ve haysiyete tecavüz etmiyorsa, menfaatını korumuyorsa, gerçeğe aykırı değilse, bunların dışında her hangi bir şahsa atfı mümkün her yayının cevaplandırılması imkânı açık kapı bırakmak, büyük bir haksızlık olur. Aksi takdirde doğruyu da? yalanlamak mümkün olur. Eğer bu kapı açık bırakılırsa, gazeteci ister istemez birçok doğruları yazamamak durumuna düşebilir.

Gerçeğe aykırı düşmeyen hususların yalanmış gibi gösterilmesi mümkün kılınırsa, gazeteci, tezkip edilmek korkusu altında, doğru olan birçok olaylara gazetesinde yer vermemek durumuna düşürülecektir. Yine menfaat bozmama, şeref ve haysiyete tecavüz etmeme hallerinde de cevap hakkı tanınırsa, gazetede başyazılar ve fıkralar, yine tezkibedilmek korkusu altında ister istemez âfaki olacak ve bu da tabii olarak tenkid haklarını geniş ölçüde kısacaktır. Bu haller ise, demokratik bir rejimde olaylara ve meselelere bütün açıklığı ile bilgi edinmek durumunda bulunan vatandaşın birçok hakikatlerden mahrum kılınmasına sebeb olacak ve dolayısıyla siyasi tercihini isabetli yapabilmesini zorlaştıracaktır.

Mazide hep gördük, birçok düşük bakanların makaleleri İstanbul gazetelerinin baş sütunlarını zoraki işgal etmiş ve zoraki başyazar kesilmişlerdir. Ayrıca şu hususa da dikkatinizi çekeirim. Bu madde meseleyi tamamen yasama meclisinin takdirine bırakıyor. Yarın şöyle bir mad-

de getirebilirler: «Her hangi bir cevap, asıl yazının 10 misli olur» denebilir. Veya iki sütun üzerine yazılmış olan bir haber, 4 sütun üzerine cevaplandırılır şeklinde bir kanun getirebilirler. Bunun için «Âdil ölçülerde kanunla düzenlenir;» kaydını koymak lâzımdır.

«Bu bakımdan bir teklifimizi Başkanlık Makamına sunuyorum, oylarınızı esingememenizi rica ederim.

BAŞKAN — Bülent Ecevit.

BÜLENT ECEVİT — Muhterem arkadaşlar; hür bir basın rejiminde, nasıl basının tenkid edebilme ve doğruyu yazabilme hakkı ise, kendisine dair yalan yanlış neşriyat yapılan yurttaşın hakkının korunması da demokrasinin bir şartıdır.

Bu bakımdan düzeltme hakkının Anayasaya vatandaş için bir teminat olarak girmesine tarafım. Fakat, düzeltme hakkının yanısıra niçin, cevap hakkının da, basın hürriyetini sınırlayıcı bir hak olarak Anayasaya girmesine lüzum görüldüğünü anlayamıyorum. Cevap hakkının ne ölçüde suiistimal edildiğini biz geride bıraktığımız yıllarda hep gördük. Şeref Bey de bunu hatırlattılar. Cevap hakkına dayanarak bir muhalif partinin tebliğine iktidar partisinin genel idare kurulu cevap vermişti. Bu cevabı muhalif gazeteler dâhil bütün gazeteler büyük manşet olarak neşretmek mecburiyetinde kalmıştı. Yine bu cevap hakkına dayanarak, başka memleketlerde pek az raslanan bir durum da Türk basınında ortaya çıkmıştır. Sanatkârlar, ieracılar, sanat tenkitçilerine savelikler kanalı ile cevaplar yollamışlardır.

Eğer gazetenin neşriyatında hata varsa elbette bu gazete hatasını düzeltmeye mecbur tutulmalıdır. Fakat bunun ötesinde bir de ayrıca, gazetede ileri sürülen fikirlere cevap verme hakkının verilmesi olursa, bunun basın hürriyeti ile bağdaşacağını zannetmiyorum.

Bu 24 ncü maddeden cevap hakkının çıkarılması ve bu maddenin sadece düzeltme hakkını teminat altına alan bir madde hâline getirilmesi için bir önerge takdim ediyorum.

BAŞKAN — Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Arkadaşlar; her hak gibi düzeltme hakkı da, cevap hakkı da suiistimal edilebilir. Ama bu hiçbir zaman hakkın özünü bertaraf etmek için bir sebep teşkil etmez. Esasen düzeltme hakkı vatandaş şeref ve haysiyeti-

min korunması için bir tedbirdir. Gerek düzeltme, gerek cevap hakkının geçmiş devirde çok suiistimal edildiği bir vakiadır. Her halde bundan sonraki kanun koyucular geçmiş devrin o kötü tatbikatını ihya için müsait hükümler vaz'etmez. Anayasanın umumi esasları ve demokratik prensiplerin icaplarına göre kanun yapılacaktır.

Onun için bendeniz, gerek tezkip hakkı, gerek cevap hakkında bir tehlike görmemekteyim. Maddede mahkemelerin karar vermesi kaydı var. Bunu «hâkim» şeklinde tedvin etmek yerinde olacaktır. Cevap ve düzeltme hakkının tatbiki ancak bu suretle imkân dâhiline girebilir. Aksi takdirde bu hak kullanılmaz, ağır işliyen bir mekanizmaya bağlanmış olacaktır. Mahkemece karar verileceği, kaydının hâkim tarafından karar verilir tarzında düzeltilmesinde fayda vardır. Aksi takdirde bu sadece bir kanun maddesi olarak kalır.

Komisyonun maddeyi bu şekilde düzeltmesini maksada uygun mütalâa etmekteyim.

BAŞKAN — Zeki Tekiner.

ZEKİ TEKİNER — Muhterem arkadaşlar, gazeteci temsilci arkadaşların büyük bir endişe izhar ederek bu maddede tehlike görüyorlar. Bendeniz aksi kanaattiyim. Komisyonun getirdiği teklif hakikaten realitelere uygundur. Gazeteci arkadaşların geçmiş devirle şimdiki maddeyi mütalâa ediyorlar. Dikkat edilirse geçmiş devirde yalanlama hakkı ve bu hususta karar verme yetkisi savecilara aitti. Bu yönden suiistimal ediliyordu. Bundan daha evvelki devirlerde ise sulh hâkimleri kariyle tezkip edilebiliyordu. Ve o zaman aşırı suiistimal görülmemiştir. Şimdi tekrar mahkemece bu hususlar tetkik edilecektir. Bir cevap ve düzeltmenin neşri uygun mudur değil midir? O yolla ancak tetkik olunacaktır. Eğer mahkemeler ve hâkimlere itimat etmiysek o takdirde zaten haysiyete tecavüz diye, gazetecilerin neşrettikleri her haberin tezkibi aynen mümkün olacaktır. Başka şekilde formüller düşünmek benice mahzurlu olabilir. Bu itibarla komisyonun teklifi yerindedir. Eğer hâkim itimat etmiyorsa, suiistimal hallerinde mahkeme zaten reddedecektir. Gazeteciler için bir tehlike kalmıyacaktır.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yok. Buyurun, komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar; düzeltme ve cevap hakkının bu memlekette çok suiistimal edildiğini bilmekteyiz. Fakat Anayasamızda

yer alacak gerçek mânasiyle «düzeltme ve cevap hakkı», «bizim parti için şöyle dendi, biz aslâ öyle partilerden değiliz» yolundaki cevapların bile neşrine imkân veren, yani «sadece fikir mahiyeti taşıyan yazılara, başkasının gazetesinde, onun arzusu hilâfına sütun işgal ederek fikirle cevap verme» imkânını bahşeden, mahiyeti tamamen değişmiş bir cevap hakkı ile karıştırılmamalıdır. D. P. devrinin cevap hakkı tatbikatı, asla bahis konusu değildir. Gazeteci arkadaşımızın yaptıkları teklifte de olduğu gibi, şeref ve haysiyetlere dokunma, ticari hak ve menfaatlerin ihlâli, hakikata aykırı neşriyatta bulunma hallerine hasredilmiş bir düzeltme ve cevap hakkı düşünmekteyiz. Zaten biz, «düzeltme ve cevap hakları» demedik, «düzeltme ve cevap hakkı» dedik. İki ayrı hak bahis konusu olsaydı, cemi siygasını kullanırdık. Tasarıdaki bir, tek mefhumdur. Cevap, hakikata aykırı yahut şeref veya haysiyet kırıcı hâvadisin düzeltilmesiyle ilgili olacaktır. Görülüyor ki, aynı şeyi düşünüyoruz. Fark, arkadaşların «bunların Anayasada ayrıca zikredilmesini istemeleri» den ibarettir. Hep aynı mesele karşısında kalıyoruz : Komisyon sıralarında oturunca başka, orada oturunca başka türlü konuşulabiliyor.

Komisyon, yapılan her teklifi tasarıya ilâve etse, Hindistan Anayasasından daha muazzam bir Anayasa meydana gelir. İstanbul projesinde ilgili 16 ncı maddenin birinci fıkrası şöyle idi :

«Cevap ve düzeltme hakkı, basın hürriyetinin özünü zedelemeyen ve çağdaş basının gereklerini gözetken uygun kayıtlarla kanun tarafından düzenlenir. Gönderilen cevap veya düzeltmenin yayımının mecburi olup olmadığına, mahkeme karar verir.»

Komisyonunda dedik ki, bu kadar teferruata kaçmıyalım. Bu mesele dahi, basın hürriyeti çerçevesi içinde gereken hal suretine bağlanacaktır. Cevap ve düzeltme hakkının ne demek olduğunu bilen demokratik memleketlerde, bu böyledir. Mafih Yüksek Heyetiniz teferruatlı tanzim tarzına temayül gösterirse, komisyon maddeyi öntasarıdaki şekilde getirmeye hazırdır. Bütün mesele, teferruata lüzum var mı yok mu dan ibarettir.

Muhteva bakımından görüş farkı yoktur.

MEHMET HAZER — Mahkeme yerine «hâkim» diyelim.

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Evet «hâkim» demek uygun olacaktır. Çünkü hâkim dediğimiz zaman, bu mahkemeyi de kap-

sar. Kanun koyucu öyle düzenleyebilir ki, önce hâkime müracaat derpiş edilmiş olabilir. Biz şöyle düşündük; ilk gazeteye gönderilecek, neşretmezse mahkeme huzuruna çıkarılacak. Ama - arz ettiğim gibi - kanun koyucu başka türlü bir hüküm de koyabilir; yani önce mahkemeye gönderilmesi yolundaki hal suretini tercih edebilir.

SIRRI ATALAY — Düzeltme hakkında sarıh olarak bir cevap hakkı tanıyor musunuz, tanımıyor musunuz?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Düzeltme hakkından tamamen müstakil bir cevap hakkı vermiyoruz. Şeref ve haysiyetleri, hakları haleldar eden bir neşriyat olduğu zaman, bunu düzeltebilecektir. Ama sadece fikirler ve tefsirlerle ilgili olarak, «şöyle düşünürüm, şöyle bir zihniyete sahibim» ve saire gibi cevap mümkün değildir.

SIRRI ATALAY — Şeref ve haysiyete bir tecavüz vâkı olduğu zaman, o mahiyette olmak üzere cevap hakkı var mı, yok mu?

MUAMMER AKSOY (Devamla) — Muhterem Sırrı Atalay, bu mevzu çok münakaşa edilmiş bir husustur. Acaba cevap hakkı bir meşru müdafaa hakkı mıdır meselesi üzerinde, ilimde ve tatbikatta durulmuştur. «O bana küfür etti, ben de ona küfrediyorum.» diyemeyiz. Düzeltme ve cevap, kanun çerçevesi içinde bahis konusudur. Bu konuda eski bir Fransız mahkeme kararı, 1820 senesinde verilmiş enteresan bir karar vardır. Gazetecinin şeref ve haysiyetine riayet etme şartıyla bir cevap hakkı tanıyoruz; ve bu, düzeltmeye bağlıdır. «Sen bana bunu mu dedin, ben senin ne olduğunu bilirim.» şeklinde cevaplara müsaade etmiyeceğiz.

SIRRI ATALAY — Teferruata ait madde-nin esasına muarız olmakla beraber, mademki görüşülmektedir, bu şekliyle bilhassa sözcü-nün beyan ettiği hususun şeref ve haysiyetle-rin müdafaaı bakımından tehlikeli olduğunu ifade ederim. Şeref ve haysiyetlere basın hürriyeti namı altında tecavüz vâkı olacak mahkemeye gideceksiniz, senelerce sonra netice alacaksınız. Elbette ki karşılıklı cevapta küfürle cevap vermek değil, ama haysiyete ve şerefe tecavüz halinin yaygın propaganda vası-

tası olan mevcuteler vasıtasıyla yapıldığı zaman muhatabolan şahsın da hâkimin kontrolünden geçen bir cevap hakkı olmalıdır. Bu bir içtî-mai zarurettir. Eğer bu kabul edilmeyecek olursa, düzeltme dışında mücerret düzeltme ile beraber cevap hakkı olarak ayrıca hakarete bir kimse muhatabolmuşsa, bunun cevabını vermeye hakkı olması lâzımdır. Eğer bu tanınmazsa, basını tenzih ederim, şeref ve haysiyetler tek taraflı olarak bir baskının altına girmiş olur. Ben bu bakımdan komisyon sözcüsü ile beraber değilim. Düzeltme ile beraber veya düzeltme dışında basında bir şahsa hakare-t vâkı olmuşsa şahıs hâkim kararı ile ve usulen cevap hakkına mutlaka sahibolmalıdır. Basın hürriyetini müeyyidesiz ve sınırsız bir sorumsuzluk sahası olarak almak basında arzusu dâhilinde olmadığını zannederim,

Çünkü cevap hakkı için aylardan sonra mahkemedeki karar alabileceksiniz. Hürriyetleri tek taraflı almamıza imkân yoktur. Yalnız bir düzeltme değil ayrıca düzeltme ve cevap hakkı olarak kabul buyurulursa mübarek ve muhterem olan insanın şahsiyetini ve haysiyetini düşünmüş oluruz. Sadece basın hürriyetini tek tarafa koymaya imkân yoktur.

BAŞKAN — Madde hakkında önergeler vardır, okutuyorum.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

24 ncü maddenin aşağıdaki şekilde yer almasını teklif ederiz.

«Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine veya menfaatlerine dokunulması yahut gerçeğe aykırı hakikatler, düşünce ve sözler izafe edilmesi hallerinde, âdil ölçüler içinde kanunla düzenlenir.

Gönderilen düzeltme veya cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine mahkemece karar verilir.»

Şeref Bakşık	Ali İhsan Göğüş
Ömer Sami Coşar	Burhan Akdağ
Selâmi Savaş	İlhan Esen
Kemal Zeki Gencosman	Halil Akyavaş
Sait Erding	Babür Ardahan
Ferit C. Güven	

Temsilciler Meclisi Sayın Başkanlığına
Anayasa tasarısının 24 ncü maddesinden «ve cevap hakkı» ibaresi ile «veya cevap» ibaresinin

çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

Bülent Ecevit

Behçet Kemal Çağlar

Babür Ardahan

Kemal Zeki Gençosman

Osman Alişiroğlu

Ahmet Demiray

Y. Başkanlığa

Sözlü olarak arz ettiğim sebeple 24 ncü maddenin «mahkemece karar verilir» kaydının «hâkim tarafından karar verilir» tarzında değiştirilmesini teklif ve arz ederim.

Mehmet Hazer

BAŞKAN — Oylarınıza sunmak için önergeleleri tekrar okutuyorum.

(Ömer Sami Coşar ve arkadaşlarının takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Esas itibariyle iltihak ediyoruz. Sonra formüle etmeye çalışacağız. Ona göre bâzı kelimeler üzerinde değişiklik yapılabilir.

BAŞKAN — Komisyonun kabul ettiği önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

O halde, madde gerekli tadiller yapılmak üzere komisyona verilmiş oluyor.

Diğer takrirleri de okuyoruz.

(Behçet Kemal Çağlar ve arkadaşlarının takrirleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu? (Etmiyoruz sesleri) Komisyon iltihak etmiyor. Bu önergeyi dikkate alanlar... Almıyanlar... Kabul edilmemiştir.

(Mehmet Hazer'in takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu suretle dikkate alınan takrirlerle birlikte madde komisyona verilmiştir.

d) Kitap ve broşür çıkarma hakkı

MADDE 25. — Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez.

Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılması, 22 ncü maddenin son fıkrası hükümlerine tâbidir.

BAŞKAN — Bu maddenin son fıkrasına ait komisyonun bir değıştirgesi var; onu da okutuyorum.

Komisyonun tadili

22 ncü maddeye son fıkra olarak ilâve edilecek;

«Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergiler, ancak Anayasanın 55 ncü maddesinde belirtilen fiillerin işlenmesi halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.»

Anayasa Komisyonu adına

Coşkun Kırcı

(Kâtip Üye)

BAŞKAN — Bülent Ecevit.

BÜLENT ECEVİT — Muhterem arkadaşlar; İstanbul'daki komisyon tarafından hazırlanan Anayasa tasarısının bu 25 ncü maddeye paralel olan zannederim 11 ncü maddesinde kanaatime göre çok liberal bir hüküm konmuştu. Üzülerek, bu hükmün bu maddeden çıkarıldığını görüyorum. İstanbul Komisyonunun tasarısında yalnız kitap ve broşürün izne ve sansüre tâbi tutulamıyacağı değil, tiyatro ve sinema filimlerinin de sansüre tâbi tutulamıyacağı kaydı konulmuştu. Tiyatro ve sinema filimleri de onlardan farklı tutulmamalıdır. Şimdi ise, tiyatro bakımından şöyle bir durum hâsıl oluyor : Bugün esasen tiyatro sansüre tâbi değildir. Fakat Anayasada bu açık bırakılmakla, tiyatronun sansüre tâbi tutulmasına imkân verildiği düşünülebilir. Sinemaya gelince, gerçi henüz medeni dünya sinema filimlerinin sansür edilmemesi gerektiği fikrine erişmemiştir. Fakat, öyle sanıyorum ki, bu henüz tamamiyle alışılmamış, benimsenmemiş bir yeni sanat kolu karşısında gösterilen yersiz bir çekingenlikten ibarettir. Aslında bugün bize son derece iptidai gelen kitap sansürü ile, yabancı memleketlerden gelen gazetelerin ve kitapların sansür edilmesiyle, sinema filimlerinin sansür edilmesi arasında en küçük bir fark görmemekteyiz. Sinema çağımızın yarattığı en büyük ve en yaygın bir sanat koludur. Çok önemli bir düşünce yayma aracıdır. Demokratik bir toplumda, diğer fikir yayma vasıtalarına ve diğer sanat kollarına tanınan hak ve hürriyetlerden sinemacılığın da faydalanmak hakkıdır.

Aslında sinema filimlerinin sansürü kitap sansüründen daha ağırdır. Çünkü bir kitap san-

sür edilir, fakat bu kitap sansür edilmekle yok olmaz. Onun etrafında umumi efkâr teşekkül eder. Zaman zaman o kitap yeniden mahkemelerin önüne çıkabilir. Umumi efkârın zamanla değişen açısından tekrar mütalâa edilebilir. Fakat sinema sansürü için, bir karanlık odada dört beş memur toplanır, bir filmi seyrederek, çıkarılması lâzımgelen şeyleri o heyet kararlaştırır. Yüksek Heyetiniz de dâhil olmak üzere o memleketteki ergin insanların her hangi bir filmi görmeye ehil olup olmadığına öyle bir heyet hüküm verir. Ben 4 - 5 memura bu hakkı tanıyamam, arkadaşlar.

Bugün kitap için sansür yoktur. Fakat bâzi kitapların neşri mahkemeler tarafından men edilebilmektedir. Bir kitabın neşri önlendikten sonra, aradan yıllar, yüzyıllar geçmekte, umumi efkârın hürriyet anlayışı değişmekte, o kitap yeniden mahkeme kararı ile neşredilebilmekte ve okurun yeniden istifadesine arz edilebilmektedir. Fakat film için böyle bir şey yoktur. Bir karanlık odada birkaç kişi huzurunda sansür edildiği için, cemiyet görmeden yokolmaktadır. Sansür edilen film büyük bir sanat eseri de olsa toplumu yüceltici bir mesaj da getiriyor olsa, insanlık için varlığından dahi bir daha bilgi edinilemeyecek bir şekilde kaybolmaktadır.

Arkadaşlarım, ben inanıyorum ki, çok iptidai bir müessese olan hür dünyaya yakışmayan film sansürü çok yakın zamanda hür dünyadan kalkacaktır. Şimdiden bu hususta hür memleketlerde geniş bir reaksiyon vardır. Biz bu Anayasamızı hazırlarken ileri ve hür memleketlerden geniş ölçüde örnekler aldık. Sayın Komisyon üyeleri ve muhterem heyetiniz film ve tiyatrolardan sansürün kaldırılması hakkındaki fikrine iltihak ederse bu hususta da biz hür dünya memleketlerine iyi bir örnek vermiş oluruz.

BAŞKAN — Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlar, bu 25 nci madde evvelece mevzuatımızda yer alan bâzi terimleri husule getirdiği boşluklar dolayısıyla kifayetsizdir. Eski «Gayri mev-kute» tâbiri kitap ve broşürlerden başka her matbuayı da ifade ediyordu. Afiş ve el ilânları da bu mefhumda dâhildi, maddenin yetersizliği o terimlerin boşluğunun doldurulmasından ileri gelmiştir. Komisyon zabıtlarına geç-

mesi için broşür ve kitap dışında kalan matbuanın da izne tâbi olmadığını tasrih etmekle bir nebze önlenebileceği kanaatindeyim. Tiyatro eserleri de bir kitap haline gelmişse bu hükme tâbidir. Ayrı bir hüküm koymaya lüzum yoktur. Sinema filimlerinin sansür edilmesi ayrı hükümlere tâbidir. Tatbikatımız böyledir. Yürürlükte bulunan kanunlar bu iki mevzuu, matbuaya ile, basınla, sanat ve eğlence mevzuu olan sinema ayrı muamelelere tâbi tutulmuştur. O itibarla Bülent Ecevit arkadaşımın endişelerine mahal yoktur. Arz ettiğim gibi Komisyon izne bağlı olmama kaydının diğer matbuaya da şamil olduğunu ifade etmelidir.

Bir de 23 ncü madde devlet vasıtalarından gazete ve dergilerin istifade etmesi kaydı vardır. Kitaplar için nedense böyle bir kayda lüzum görülmemiştir. İnsan bir kitap çıkarırsa devletin elindeki kâğıt ve mürekkepten istifade edemeyecek midir? Bu takdirde bir kitap nâşirinin durumu ne olacaktır. Bunu izah ederlerse madde hakkındaki tereddüdümüz zail olur. Şimdilik mâruzatım bu kadardır.

RAUF BAYINDIR — Muhterem arkadaşlar, bu 25 nci maddenin birinci kısmında kitap ve broşür yayını izne tâbi tutulmaz diye kayıt vardır. Bir hâdise dolayısıyla üzerinde duruyorum. Şimdi İstanbul Üniversitesi mensuplarının arasında fakat Türkiye tâbiyyetinde bulunmayan bâzi kimselerin çıkarmış olduğu soru mahiyetini taşıyan birtakım broşürler var, kısmet yasak edilmiş fakat hâlâ alınmakta ve satılmaktadır. Şimdi Türkiye tâbiyyetinde olmayan bir insan Türkiye'de broşür ve kitap çıkarma hakkına sahip midir, bu mesele hakkında komisyondan izahat vermelerini rica edeceğim.

Sonra Türkiye'de yayınlanan kitap ve broşürlerin toplatılması diye bir hüküm koymuşlar buraya. Sonra Türkiye'de yayınlanan broşür ve kitaplarla ilgili madde, gayet tâbiî olarak Türk vatandaşları içindir. Türk vatandaşı olmayanların bugünkü Türkçe ile değil Osmanlı edası ile çıkarmış oldukları broşürleri bir daha çıkarmamaları için vaz'edilmiş bir hüküm var mıdır; bu konuşmamdan maksat bu noktaların tesbitinde fayda gördüğüm için huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum.

BAŞKAN — Fethi Çelikkbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, bugün Türkiye'de mevcut mevzuata göre İcra Vekilleri Heyetince zararlı telâkki edilen yabancı kitap, mecmua veya alelûmum yabancı neşriyatın yurda sokulmasına karar verilebilmektedir. Bu hükümler kabul edildikten sonra ne olacaktır, arz ettiğim gibi zararlı görülen yabancı mecmua ve neşriyat işi ne olacaktır. Buna dair bir kayda raslıyamadım. Bülent Ecevit arkadaşımızın ortaya atmış olduğu mevzuun prensibinde kendisiyle beraberim. Memleketimizin içinde bulunduğu umumi kültür vaziyetini düşünmeye mecburuz. Diğer taraftan propagandanın modern dünyada geniş kütleler bakımından fevkalâde tesirli bir silâh olduğunu da dikkat nazarına alacak olursak fikir ve neşriyat hürriyetinin Anayasada sağlanmasını değil, cemiyetin umumi tekâmülü seyrine göre hususi kanunla sağlanmasını daha muvafık mütalâa etmek yerinde olur, sanırım. Halbuki, Anayasaya bugün getireceğimiz bu hüküm, bu çeşit lüzumlu tedbirlerin alınmasını önliyecektir. Esasen, bâzı felsefî telâkkiler veya hayat görüşleriyle, bunları milletimiz ve memleketimiz için zararlı bulduğumuzdan, siyasi partilerin kurulmasına mesâğ vermemişizdir. Bunların, bu yolda propaganda yapmalarına imkân verecek bir kapı nasıl açık tutulabilir. Bu sebeple ben bu mevzuun Anayasada değil hususi kanunlarda derpiş edilmesini prensip bakımından ve millî menfaat yönünden daha uygun mütalâa etmekteyim. Evvelki maddelerde görmedim. Şimdi bu maddede de göremiyorum, mütereddidim. İcra Vekilleri Heyetinin millî menfaatler mülâhazasıyla zaman zaman ve halen bâzı neşriyatı memlekette sokmamaya karar verme yetkisi nasıl saklı tutulmuştur? Böyle bir yasak kararını verme durumunda bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyorum.

BASIN - YAYIN VE TURİZM BAKANI CİHAT BABAN — Muhterem arkadaşlarım, bu film sansürü etrafında bir iki kelime ile konuşmak istiyorum. Film sansürü memleketimizde vardır. Ve birkaç memlekette de vardır. Hatta birçok memleketlerde de olduğu halde tatbik edilmez. Fakat bizde lüzumlu olduğundan fazla tatbik edilir. Eğer Türkiye'de film sanayii aklı başında bir inkişaf göstermiyorsa, bunda sansürün rolü büyüktür. Gene

Türkiye kendisini dışarıya tanıtmıyorsa bunda sansürün rolü büyüktür. Renkli film ban-yosu yapamıyan ve bu sebeple renkli filimleri açmak imkânı bulamıyan memleketimiz renkli film çekmekten vazgeçmişti. Gene bu sebeple renkli film çekmek isteyen kimseler bu arzularını başka yollardan temin etmek suretiyle yapıyorlar. 28 Nisan olayları ve 27 Mayıs İnkılâbına ait birçok filimler memleketimizden dışarıya kaçırılmış bulunmaktadır.

Fethi Çelikbaş arkadaşımız niçin telaş ediyorlar. Bugün binlerce kişi radyo dinliyor, radyoda bir sansür var mıdır? Yok. Bu itibarla benim şahsî kanaatime göre suç varsa işin içinden çıkamıyor. Bugünkü kültür eserlerinden sayılan radyo yayınlarını önliyemiyoruz. Bütün cihandan radyo yayınları akın ediyor buna sansür koyamıyoruz... Benim şahsî kanaatim, komisyon sonra iltihak eder etmez, onun üzerinde durmuyorum. Bugün bizim memleketimizde film sansüre tâbidir, bunun ise yaratıcı, yapıcı olmadığıdır. Bunu da nazarlarınızda teccüm ettirmek vazifemdir. Filmi kontrol etmek vazifesi verdiğimiz arkadaşlar bâzan şu adam yakışmıyor diye o adamı beğenmezler. Bu filmcilik bir sanayi şubesidir, bu şube inkişaf edecek veziyettedir. Türkiye'de senede yüzü aşkın film yaparlar. Başka memleketler bu miktarı pek bulamazlar. Bu bir rekordur. Buna rağmen inkişaf etmemesinin, edemeyişinin bir sebebi vardır. O da sansürdür.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Turan Güneş. Şahsî adına konuşacaktır.

TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, hürriyetlerden bahsederken yasakları savunmak çok zor bir iştir. Yalnız yasak lehinde değil, yasağı meneden hüküm konulmasının aleyhinde konuşacağım. Cihad Baban ve Bülent Ecevit arkadaşlarımın fikirlerine iştirak edemiyorum. Türkiye'de filmlerin sansürü, filimeiliğin inkişafına mâni olduğunu söylediler. Bunda kendileriyle mutabık olmamaya imkân yoktur. Yalnız, huzurunuzdaki maddelerde filmlere behemahal sansür konur diye bir hüküm bulunmamaktadır. Binaenaleyh basiretli Devlet adamları elinde filimlerimiz sansüre tâbi tutulmıyacak olursa tabiatıyla sansürün kaldırılması Anayasaya aykırı olmalıyacaktır. Sansürün filmlerin inkişafına mâni olmalıyacak şekilde kanunlaştırıl-

ması ise çok arzu edilir bir şeydir. Film üzerindeki sansür inşallah bir gün hür camiadan tamamen kalkar. Yalnız kitapların ve basının peşinen sansüre tâbi tutulmaması ile kıyas yapmak doğru değildir. Sebebi şu : Herkes gazete alır ve ferden okur. Bir yerde toplamı topluca gazete okunmaz. Halbuki bir film bir salonda topluca seyredilir ve bundan dolayı da filmin gösterildiği yerde kolektif bir ruh teşekkül eder. Bu maksatla kanun vâzı belki haklıdır, belki haksız. Ben sansürün lehinde konuşacak değilim, yalnız aradaki farkı belirtmeye çalışacağım. Binaenaleyh aslında filmle beraber bir temaşa ve kolektif bir ruh meydana geliyor. Ve bu memleketin muhtelif yerlerinde birkaç sinemada birden gösterilmesi suretiyle aynı zamanda olabiliyor, o derece olabiliyor ki, son zamanlarda Fransa'da sansürden geçmiş filimlerin dahi gösterilmesinin yasak edilebileceğini caiz gösteren Fransız Devlet Şûrasından çıkmış kararlar mevcuttur. Meselâ Brijit Bardot filimlerinin yasak edilmiş olmasına dair kararlardır. Bu filimler halkı heyecana sürükleyici bir durum yaratmaktadır. Bunlar üzerinde bir zabıta yetkisini kabul etmek, filimler üzerine sansür konup konmamasını, bu sansürün mahiyeti ve kimler tarafından sansür yapılacağını tesbit etmek Anayasa meselesi olmaktan daha çok bir kanun meselesidir. Bu, işin icabı ve tatbikat meselesi gibi görünmektedir. Anayasa tasarımda bir sansür mecburiyeti bulunmadığına göre, bundan böyle bütün idareler ve Meclisler için her türlü imkân açık bırakılmıştır. Endişeye mahal olmadığını zannediyorum.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Sayın Cihad Baban arkadaşımıza teşekkür ederim. Bana fikrini daha iyi izah etmek imkânını verdiler. Madde de mutlak sansür koymak gibi bir mecburiyet yoktur. Hususi kanununda gerekli hükümleri derpiş edeceğiz. Benim asıl üzerinde durduğum mesele şu idi. Renkli film harice gönderilmiyorsa Anayasa bunun sansüre tâbi tutulmasını mecbur kılmadığına göre ilgili kanununda gerekli tadilat yapılarak bu mahzur bertaraf edilebilecek, demektir. Fakat milletin birliğine zarar verecek zararlı teşebbüslere de mâni olmak şarttır ki, tasarı bu imkânı sağlayacaktır. Yarın hariçten bir film gelir de Türkiye'nin birliğine halel verecek bir mahiyet taşırsa bu fil-

min gösterilmesine müsaade etmemelidir, arkadaşlar. Memlekette bir sınıf mücadelesini tahrike mâtuf olacak hazırlanmış ve vatandaşları birbirine karşı tahrik edebilecek mahiyette bir film mevzuubahis ise bunu önceden sansüre tâbi tutmalıyım mı? Bu tedbiri almazsak bugüne kadar bâzı maddelere koyduğumuz, millî güvenlik sebebiyle bâzı hak ve hürriyetlerin tahdidine ait hükümlerin hiçbir mânası kalmaz.

Turan Güneş arkadaşımın ifade ettiği gibi, film, seyredildiği yerde mâşerî vicdanın bir reaksiyonunu husule getirir. Eğer gelen filimlere sansür koymazsak, hudutlarımızdan her türlü film içeriye girebilecektir. Öyle filimler gelebilir ki, bir günde yurdun mühim merkezinde aynı zamanda gösterilerek Türkiye'yi tarumar edebilir. Bu sebeple gelen filimlerin önceden tetkiki çok yerinde olacaktır.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Altan Öymen.

ALTAN ÖYMEN — Efendim, redaksiyon bakımından bu maddede bir düzeltme yapılması lâzımdır, kanaatindeyim. Müsaade ederseniz ikinci fıkrayı okuyayım. (Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılması, 22 nci maddenin son fıkrası hükümlerine tâbidir.) Kitap ve broşürlerin yayımlanması asıldır. Burada kastedilen, toplatılmazdır. Fıkranın toplatılmaz şeklinde düzeltilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Necip San.

NECİP SAN — Efendim, filmın sansür meselesini iki yönden mütalâa etmemiz lâzımdır. Bir, hariçten gelen filimler ve ikincisi de yerli filimlerdir. Biliyorsunuz yerli filimler yapılmadan evvel salâhiyetli merciler tarafından senaryosunun tetkik edilmesi lâzımdır. Bu, millî menfaatler aleyhinde görüldüğü takdirde bunları düzeltirler. Bu filmi hazırlayan müessese senaryosu da ona göre tedbir alır. Bu bir komisyon tarafından verilen emre uygun olup olmadığı tetkik edilir. Bu itibarla film sanayimiz baltalanacaktır, diye kabul edilmesi mümkün değildir. Komisyona gelince komisyon salâhiyetli insanlardan müteşekkildir. Dahiliye Vekâletinden yüksek dereceli bir memur, Genel Kurmay yüksek dereceli subaylarından biri, basın - yayının vukuf sahibi memurları ve Millî Eğitim Bakanlığı ve keza alâkalı ve değerli bir makamdır. Bunlar bilhassa vukuf sahibi ve yüksek de-

receli olması lüzumu da kanunda belirtilmiştir. Zaman zaman bu anlamda kimseler bulunamamışsa bunun kusuru ne kanundadır, ne de icranın mahiyetindedir. Bu itibarla arkadaşlar film sanayiimizin engellendiği kabul olunamaz. Dışardan gelen filimler mevzuuna Fethi Çelikbaş arkadaşımız etrafiyle temas buyurdu. Bendeniz dokunmıyacağım.

BAŞKAN — Komisyon söz istiyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlar, mâruzatım gayet kısa olacaktır. Evvelâ «film» in başka mahiyette olduğunu, muhtelif arkadaşlarımız izah ettiler. Filimeiliğin gerek teknik, gerek konu bakımından ne istikamette inkişaf edeceği meçhuldür. Bu husustaki müeyyideleri Anayasa düzenlemiyor. İlgili hükümler kanunlarda yer alacaktır. Anayasa sadece bu yayın şeklini teminat altına alıyor. Bu Fransa'da da böyledir, İtalya'da da böyledir.

Muhterem Bülent Ecevit arkadaşımızın görüşünü, bu madde hazırlanırken Ulus Gazetesinde yazmış olduğu makaleyi göz önünde tutmak suretiyle, daha önce münakaşa konusu yaptık. Fakat kabul edemedik. Bu kadar ileri bir adım, diğer medeni memleketlerde de kabul edilmemiştir. Afişlerden bahsettiler. 20 nei maddede çeşitli vasıtalarla fikirlerin açıklanması imkânı vardır. O imkândan faydalanılacaktır. Çelikbaş arkadaşımız, yabancı memleketlerin yayınları üzerinde durdular ve bunların yurda girmesine mâni olmayacak mıyız? Dediler. Madde hükmü Türkiye'de çıkacak yayınlarla ilgilidir. Yurt dışındaki yayınlarla ilgili hükümleri, Yüksek Heyetiniz tamamen kanuna bıraktı. Bunların Türkiye'ye girmesi her zaman men edilebilir. Bu arada şunu da arz edeyim ki, film yapmayı lüzumundan fazla zorlaştıracak, birçok kayıtlar koyarsak, 20 nei maddenin özünü zedeliyen bir tutum bahis konusu olur. O bakımdan Anayasa murakabesi kendisini gösterecektir.

BAŞKAN — Verilmiş takrirler vardır, onları okutuyorum.

Temsilciler Meclisi Sayın Başkanlığına

25 nei maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

«Madde 25. — Kitap ve broşür yayımı; sah-

ne eserlerinin oynanması; sinama filimlerinin yapılması ve gösterilmesi, izne bağlı tutulamaz, sansür edilemez.

Kitap ve broşürlerin toplatılması, sahne eserlerinin oynanmasının ve sinama filimlerinin gösterilmesinin önlenmesi, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararı ile olabilir.» Saygılarımızla.

Bülent Ecevit
M. Beşerler
Zeki Baltacıoğlu
Orhan Köprülü
Fazıl Nalbantoğlu
Şinasi Özdenoğlu
Ahmet Demiray

Başkanlığa

25 nei maddenin son fıkrasının şu şekilde değiştirilmesini dilerim.

Altan Öymen

«Türkiye'de yayınlanan kitap ve broşürler, 22 nei maddenin beşinci fıkrası hükümleri dışında, toplatılamaz.»

BAŞKAN — Önergeleri yüksek oylarınıza sunmak üzere tekrar okutuyorum.

(Bülent Ecevit ve arkadaşlarının takririni tekrar okundu.)

BAŞKAN — Oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Altan Öymen'in önergesi tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Maddedeki hükmü daha iyi ifade etmiştir. Katılıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyonun da katıldığı bu önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maddeyi bu tadille yeniden okuyoruz efendim.

d) Kitap ve broşür çıkarma hakkı

MADDE 25. — Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez.

Türkiye'de yayınlanan kitap ve broşürler, 22 nei maddenin 5 nei fıkrası hükümleri dışında, toplatılamaz.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekli ile yüksek oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 25 nei madde bu değişiklikte kabul edilmiştir. Yarın saat 10 da toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 18,30

4. — SUALLER VE CEVAPLAR

a) YAZILI SORU VE CEVABI

1. — *Temsilciler Meclisi Üyesi Boransü Etem'in, emekli maaşlarının teadülü hakkında alınmış bir karar ve bu mevzuda bir hazırlık mevcud olup olmadığına dair sorusuna Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın yazılı cevabı (7/12)*

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce ve o tarihten sonra emekliye ayrılmış olan, aynı rütbe ve aynı hizmet seneli askerî emeklilerle bunların dul ve yetimlerinin aylıkları arasında, muhtelif kanunlarla yapılmış olan barem dereceleri yükseltmeleri ve zamlar dolayısıyla büyük farklar ve eşitsizlikler husule gelmiştir.

Vatani hizmetlerini harplerde geçirmiş ve mesut Türkiye'mizin kuruluşuna kan ve emekleri ile hizmet etmiş bu emeklilerin sosyal adalete uymayan bu eşitsizlik dâvası 10 yıldır halledilememiş durumdadır.

Bu bakımdan aşağıdaki sorularımın (yazılı) olarak Maliye Bakanı tarafından cevaplandırılmasına delâlet buyurulmasını saygı ile arz ederim.

1. — Emekli maaşlarının teadülü hakkında Hükümetçe alınmış bir karar ve bu mevzuda bir hazırlık mevcut mudur?

2. — Bu eşitsizlikler ne zaman ve ne şekilde giderilecektir? Bu yıl bir tasarı getirilecek midir?

3. — Emekli Sandığı Kanunu tadil tasarısının Meclise getirilmesi düşünülmekte midir?

Temsilciler Meclisi Üyesi
Etem Boransü

T. C.

Maliye Bakanlığı

10.4.1961

Bütçe ve M. K. G. Md.

Bütçe

Sayı : 115619-18/4558

Özü : Etem Boransü'nün yazılı soru önergesi hak.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

Umumi Kâtiplik Kanunlar Müdürlüğü ifadesiyle alınan 8.3.1961 tarihli ve 12-7/354-60544 sayılı yazıları karşılığıdır.

Emekli aylıklarının teadülü ve Emekli Sandığı Kanununun tadili hakkında alınmış bir ka-

rar ve bu mevzuda bir hazırlık mevcud olup olmadığına dair Temsilciler Meclisi Üyesi Etem Boransü tarafından verilen yazılı soru önergesi cevabının ilişik olarak sunulduğunu saygı ile arz ederim.

Maliye Bakanı
Kemal Kurdaş

1. Emekli aylıklarının teadülü mevzuu :

Emekli aylıklarında teadül temini, bugüne kadar tatbik edilmiş olan emekli mevzuatına göre bağlanmış emekli aylıklarının, bu aylıkların bağlandığı tarihte ilgilinin işgal ettiği rütbe veya memuriyetin bugünkü Barem ve Teşkilât kanunlarında aynı rütbe veya memuriyete muhassas kadrolara göre ayarlanmasıdır.

Halbuki halen mer'î olan 8.6.1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ve gerek bu kanundan evvel tatbik edilmiş olan Tekaüt kanunları, emekli aylığı tahsisinde; subay ve memurun emekliye ayrıldığı tarihteki rütbe veya memuriyet unvanını değil, almakta oldukları aylık miktarını esas tutmuştur.

Mevzuatın bu şekilde ilgilinin emekliye ayrılması sırasında hakkı müktesep olarak almakta olduğu aylık miktarını esas alması, emekli aylıklarında rütbe ve unvan itibarıyla bir teadül teminini imkânsız kılmaktadır.

Çünkü rütbe veya unvanlara muhassas kadro dereceleri zaman zaman değiştirilmiş ve hattâ birçok ahvalde eskiye ait rütbe ve unvanların bugün muadilleri bulunmaz hale gelmiştir.

Bu durum, emekli aylıklarında bu yoldan adaleti temine asla imkân vermediğinden emekli aylıklarına muhtelif tarihlerde yapılan zamlarda, eski ve yeni emekliler arasındaki aylık farklarını kısmen de olsa gidermek üzere eski emeklilere tatbik edilen zam nispeti yüksek tutulmuştur.

Halen Hazine ve Emekli sandıklarından emekli dul ve yetim aylığı alanların adedi 165 000 i aşmaktadır. Bunlar arasında yapılmış olan zamlara rağmen aylıkları çok düşük seviyede kalan emekli ve bilhassa dul ve yetim bulunmaktadır. Bunların adedleri ile almakta oldukları aylık miktarlarının ve tahsise esas tutu-

lan aylıklarının tesbiti yapılmaktadır. Ancak bu tesbit ameliyesinden sonradır ki, bütçe imkânları da göz önünde tutularak bu hususta bir karar alınması mümkün olabilecektir.

2. Emekli Sandığı Kanununun tadili mevzuu :

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 29 ncu maddesine göre 5 yılda bir Emekli Sandığının malî durumunun ve bu kanunla kabul edilen çeşitli ödemelerin her cihetten, teknik uzmanlar tarafından incelenmesi icabetmektedir.

Bu hükme göre yapılan tetkiklere istinaden Emekli Sandığı mevzuatına ait bir tadil tasarısı hazırlanmış ve 23 . 1 . 1960 tarihinde mefsuh Meclise sevk edilmiş ise de kanuniyet iktisabedememiştir.

Bu tasarının sevkinden sonra Emekli Sandığı ile ilgili bâzı kanunların daha çıkmış olması bu tadil tasarısı üzerinde yeniden çalışmayı icabetirmektedir.

Bu çalışmada yabancı mütehassıs ve aktüerlerin fikirlerinden de istifade edilecektir.

